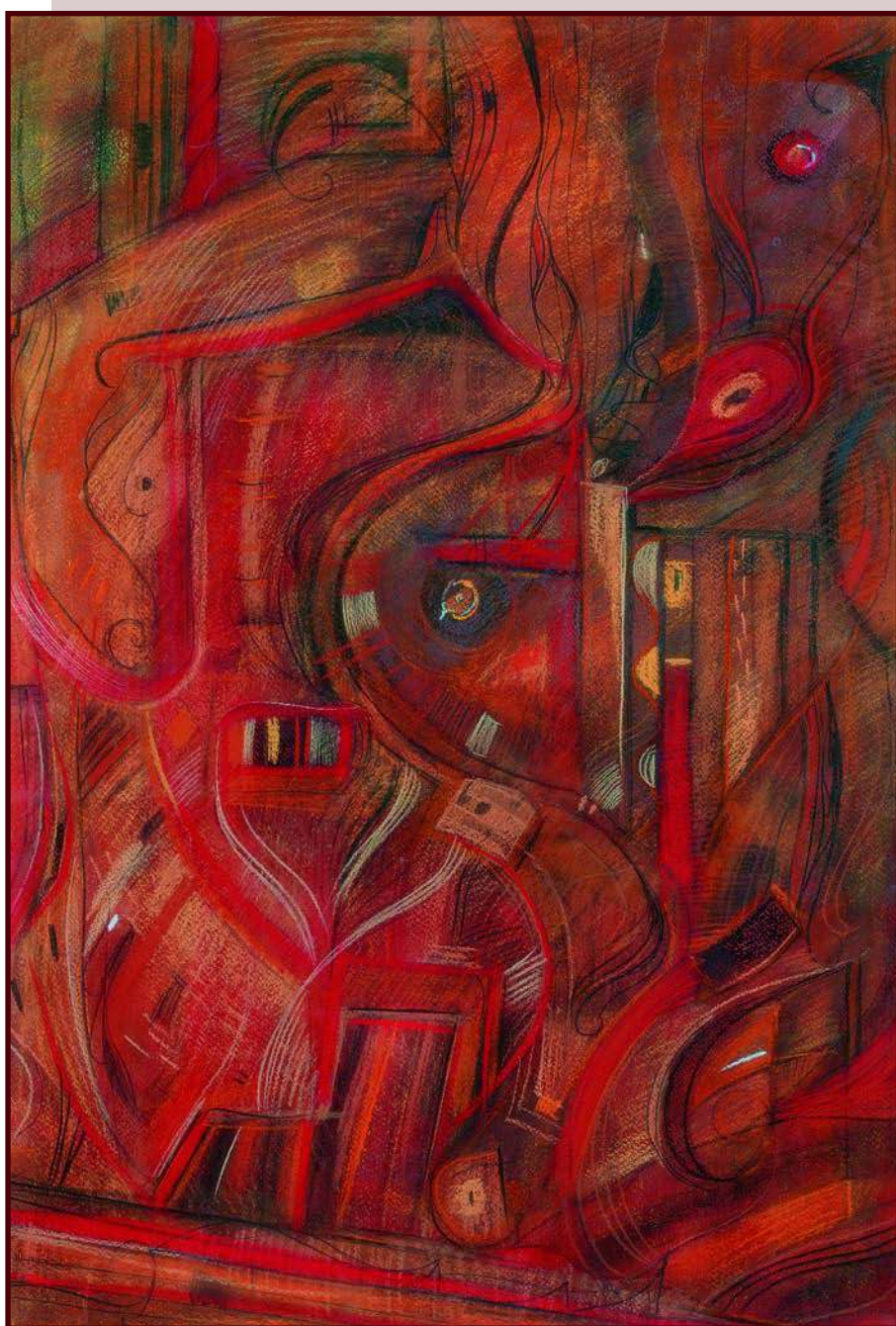

XI. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

ZENEKAR

2004. SZEPTEMBER

- Válás után...
- A művészetek palotája
- A hegedűsök királya

Ale Ildikó: Belső vívódás

ZENEI KÖZÉLETÜNK

Válás után...

4 | A tavasszal lemondott Vásáry Tamás helyett a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának irányítását Fischer Ádám fogja átvenni – hangzott el az intézmény szeptember elején tartott sajtótájékoztatóján. A karmester attól teszi függővé a főzeneigazgatói cím elvállalását, hogy a meglévő probléma-mennyiséget meg tudja-e oldani.
(Tóth Anna, Réfi Zsuzsanna)

Tiszteletjeggyel

14 | Csontos János rovata

A Nemzeti Filharmonikusok nemzetközi összehasonlításban is megállják helyüket

15 | Sem a Bécsi Filharmonikusokra, sem a Birminghami Zenekarra nem cserélné el együttesét Kocsis Zoltán. A zenekar végre saját otthonhoz jutott, hiszen nemsokára beköltözhet a Művészetek Palotájába.
(Réfi Zsuzsanna)

A Művészetek Palotája

20 | A Nemzeti Hangversenyteremről, mint építészeti-technikai csodáról nyilatkozott Zoboki Gábor építészmérnök. Kiss Imre, a Művészetek Palotája vezérigazgatója a 2005 végéig már lekötött rendezvények listájával adott ízelítőt a majdani működésről.
(Tóth Anna)

KRITIKA

23 | A Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara, a Nemzeti Filharmonikusok, a Matáv Szimfonikus Zenekar, a Máv Szimfonikusok és a Debreceni Filharmonikusok nyári hangversenyeiről.
(Fittler Katalin)

ZENETÖRTÉNET

A magyar főzeneigazgató

28 | A mindössze 20 éves Ferencsik Jánost Fleischer Antal karmester, a Nemzeti Zenede tanára csempészte be 1927-ben a Falstaff magyarországi bemutatójához korrepetitornak az Operaházba. Pártfogoltja megmászta a számléhrát, mígnem 1957. szeptember 1-jei dátummal a múlt század második magyar főzeneigazgatója lett. (Breuer János)

A hegedűsök királya

31 | Kevés hegedűs tudhat magáénak olyan sok kitüntetést és elismerő jelzőt, mint David Ojsztrah. A művészetét egyre jobban elismerő kritikák már nemzetközi szinten is úgy írtak róla, mint a „hegedűsök királya” vagy „Car szkripacsej”
(Nyuli László)

Brahms magyar táncainak forrásai

37 | Az önkényuralom éveiben akadt egy fiatal hamburgi zeneszerző, aki nem elégedett meg azzal, hogy hallás után jegyezzen le magyar dallamokat, hanem módszeresen kezdte gyűjteni a magyar táncdarabokat tartalmazó kotta-kiadványokat.
(Rakos Miklós)

HANGSZERVILÁG

Mesterek, mesterhangszerek, előadóművészek – hangszerkiállítások és hangszerész-gondolatok

46 | Beszélgetés Szerényi Bélával, a Magyar Hangszerész Szövetség elnökével
(Tóth Anna)

HANGVERSENYNAPTÁR

52 |

TABLE OF CONTENTS

MUSICAL LIFE

Following the divorce...

4 | Ádám Fischer is about to take over the responsibility of directing the Symphonic Orchestra of the Hungarian Radio, replacing Tamás Vásáry, who resigned his position during past spring – this was announced at the press conference of the institution held at the beginning of September. The conductor will make his decision whether to undertake the job of Chief Musical Director depending on whether he feels capable of resolving the pile of existing problems he has to face. (Anna Tóth, Zsuzsanna Réfi)

With a press ticket

14 | János Csontos's column

The Hungarian Philharmonic Orchestra meets international standards

15 | Zoltán Kocsis would not swap the orchestra he directs for either the Vienna Philharmonic Orchestra or the Birmingham Orchestra. The orchestra, at last, has a home: will soon move into the Palace of Arts. (Zsuzsanna Réfi)

The Palace of Arts

20 | Architect Gábor Zoboki has declared the National Concert Hall is a miracle of construction and technology. Imre Kiss, CEO of the Palace of Arts has given a glimpse into future programs: a list of events already scheduled before the end of 2005. (Anna Tóth)

REVIEW

23 | On the summer concerts of the Symphonic Orchestra of the Hungarian Radio, the National Philharmonic Orchestra, the Matáv Symphonic Orchestra and the Debrecen Philharmonic Orchestra. (Katalin Fittler)

MUSICAL HISTORY

The Hungarian musical director

28 | János Ferencsik, at the age of only 20 years, was smuggled to the Opera House as coach for the Hungarian premiere of Falstaff in 1927 by conductor Antal Fleischer, teacher of the National Music School. His protégé climbed the ladder of hierarchies within the institution and became the second Chief Musical Director of Hungarian birth on of September 1, 1957. (János Breuer)

King of violinists

31 | Few violin players have been granted so many awards and praises as David Oistrach. In reviews, showing a tendency of growing recognition, he was internationally referred to as „king of violinist” or , in Russian, ”Car szkripacsej”. (László Nyuli)

Brahms magyar táncainak forrásai

37 | In the era of dictatorship there happened to be a young composer in Hamburg who was dissatisfied with just writing down Hungarian tunes by ear. Instead, he started systematically collecting published scores of Hungarian dance pieces. (Rakos Miklós)

THE WORLD OF MUSICAL INSTRUMENTS

Masters, master instruments and artists – musical instrument exhibitions and thoughts of an instrument expert

46 | Interview with Béla Szerényi, Chairman of the Hungarian Association of Musical Instrument Experts (Anna Tóth)

CONCERT CALENDAR

52 |

Válás után

Mintha bomba robbant volna tavasszal, amikor Vásáry Tamás, mint főzeneigazgató, benyújtotta lemondását a Magyar Rádió elnökségének. Nem kisebb meglepetést okozott, amikor kiderült, hogy két évre – második karmesterként a már nyolcadik szezóját az együttesel töltő – Kovács Lászlót bízták meg, mint első karmestert. Indulatok gerjedtek és nehéz volt körvonalazni, miért: Kovács László személye, vagy az eljárás kissé autoriter módja váltotta ki sokak elégedetlenségét. Több, az ügyben hiteles személytől próbáltam választ keresni az együttes tagjait is foglalkoztató kérdésekre, ám néhány ponton senki sem tudott (senki sem akart?) válaszolni. Bár néhány kérdésre kis magánbeszélgetések, elcsúszott félmondatok keretében logikusnak tetsző indoklást kaptam, a rögzített interjúk során mindvégig nyitott kérdés maradt, hogy miért nem látogatott el a Magyar Rádió elnökszonya az együtteshez ilyen fontos bejelentés alkalmával, illetőleg a zenekaron belül kivel, vagy kikkel egyeztetett a Bartók Rádió főszerkesztősége Kovács Lászlónak, a zenekar hazai és nemzetközi megítélése, valamint szakmai továbbfejlődése szempontjából rendkívül lényeges és meghatározó posztra történő kinevezéséről.

Az új évad azonban elkezdődött, s ebben a pillanatban nem utal rá semmi, hogy borulátónak kellene lennünk a Magyar Rádió zenei együtteseit illetően. Szeptember 8-án ugyanis sajtótájékoztatón ismertették az együttesek vezetői a 2004/05-ös évadot, és ekkor lépett első ízben a nyilvánosság elé Fischer Ádám is, aki 2006 őszétől lesz a zenekar új főzeneigazgatója.

Alföldy-Boruss István, a Bartók Rádió adófőszerkesztője, Fejérvári Sándor, az ő helyettese, Fischer Ádám leendő főzeneigazgató, Kovács László kinevezett első karmester, Strausz Kálmán, a Magyar Rádió Énekkarának karnagya és Nemes László Norbert, a Magyar Rádió Gyermekkórusának karnagya tájékoztatta a sajtó képviselőiben megjelent számos újságíró.

A beszámolóiból kiderült, hogy a váratlan helyzetben elsősorban a zenekar biztonságos működését akarta garantálni a főszerkesztőség. Ezt sikerült, így a tavasszal meghirdetett hangversenyeket maradéktalanul meg tudja valósítani a Magyar Rádió. Ide tartoznak az elmúlt években meghonosodott országjáró koncertek, és a Kárpát-medence területére tervezett turnék is. Alapvető gond az anyagi források hiánya, ami miatt vezető pozícióból né-

hány év alatt középmezőnybe csúszott az együttes – egyelőre „csak” a pénzbeli elismertség terén. Éppen ezért kellene még most anyagi megoldást is találni, ameddig nincs elszívárgás, ameddig a produkciók versenyképesek. Ehhez közös felelősségvállalásra lenne szükség a Magyar Rádió és a magyar kormány részéről, hiszen a médiatörvény óta a központi költségvetés is fizethet az együtteseknek. Olyan szellemi-művészi értékek halmozódtak itt fel, amelyek mellett nem mehet el közönyösen egyetlen kormány sem.

A sajtótájékoztató tehát a helyzet megoldásának tényét sugallta. Mind a közeli, mind a távolabbi jövő a derűlátókat látszik egyelőre igazolni. A beszélgetésekből az is kiderült, hogy talán a kételkedők is hajlanak a megbékélésre: vagy mert a számukra kedvezőtlen döntések következményeit átmenetinek tekintik, vagy mert abban bíznak, hogy az idő megoldja a most még bizonytalanul tetsző dolgokat. Az adott helyzetben természetesen ez a legjobb állapot, hiszen a muzsikuskor életérzése valamilyen formában ugyanis előbb-utóbb hallhatóvá válik. S hogy minderről mit gondolnak, helyesebben mit mondanak el az érintettek, kiderül az alábbi riportokból.

A megtisztulás stációi

Vásáry Tamás, a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának lemondott főzeneigazgatója

– Ön, aki több mint egy évtizeden át állt a Rádiózenekar élén, aki újra glóriát vont az együttes köré, akit rajongók táborá kísért nem csak a hangversenyekre, de a táblás házú nyilvános főpróbákra is, egyszer csak „felmondott”. Nem vállalta a főzeneigazgatói tiszteletet, és gyakorlatilag mint vendégkarmester, igaz, ebben az idényben még gyakori meghívásokkal rendelkező vendégkarmester dolgozik a muzsikussal. Hirtelen történt valami, ami miatt erre a lépésre szánta el magát, vagy csak egyszerűen „betelt a pohár”, azaz régebben érlelődő döntés tett pontot ennek az időszaknak a végére?

– Hosszasan húzódo történések után

mondtam le főzeneigazgatói, vezető karmesteri pozícióról. A problémák gyökerét abban az időszakban kell keresni, amikor kormányzati szinten rendezték az akkor még Állami Hangversenyzenekar, a rendezés után Nemzeti Filharmonikusok sorsát. Addig ugyanis ezt a két együttest azonos kategóriában tartották számon – úgy szakmailag, mint anyagilag. Egyszer csak azonban a kettő közül az egyik az addigi fizetés többszörösét kapta, és egyéb kiváltságokban is részesült, a másik ezzel szemben változatlan fizetésért dolgozott, és így nagyon méltánytalan helyzetbe került. Miközben sikert sikerre halmozott és kimagasló eredményeket tu-

dott felmutatni a Rádiózenekar, egyszer csak hátrányos helyzetűnek kezdtek érezni magukat a muzsikuskor, mert más budapesti szimfonikus zenekarok anyagi helyzete rendeződött, ami az ittenit nagyságrendekkel meghaladó fizetéseket eredményezett.

Megpróbáltam mindent megtenni, hogy javítsak a Rádiózenekar helyzetén: telefonáltam, leveleztem, személyesen is közbenjártam. Nem sikerült azt a pénzt megszerezni, ami kiegyenlített volna a köztünk és a Nemzeti Filharmonikusok között keletkezett különbséget. Említhetném még a Budapesti Fesztiválzenekart, de nem érdemes, mert az fennállása óta

egy – igaz, a Főváros által támogatott – magánvállalkozás, de több, kizárólagosan állami finanszírozású együttes is lekörözött minket. Ezért én természetesen nem hagytam volna el a zenekart, ám a muzsikuskok úgy gondolták, hogy én nem tudtam megoldani a problémát, és a hangulat kezdett megromlani. Az a lelkesedés, az az együttműködés, ami sokáig jellemezte a mi közös munkánkat, és ami nem kis mértékben hozzájárult, hogy a közönség bejőjön a hangversenyekre, a főpróbákra – megromlott. Engem ítélték el a zenekari tagok, hogy „a Vásáry miért nem tudta megszerezni azt, amit a Kocsis?”, és attól kezdve, amikor én zenéről beszéltem, a fogadtatás már nem ugyanaz volt, mint korábban. Azt éreztem, hogy elindul egy folyamat: a zenekar elkezd félszívvel játszani, és tudatosan vagy tudat alatt az én számlámra írja a – különben jogosan – igényelt és meg nem kapott összeget, emiatt aztán előbb-utóbb rosszabb lesz a produkció. Ennek következményeként majd kevesebb lesz a közönség – ezt pedig nem szerettem volna megvárni.

Lemondtam tehát az eróziós folyamat láttán, amit megerősítettek olyan folyosói szövebeszédok, mint: nem az anyagi méltánytalanság demoralizálta a zenekart, hanem azért maradt el a pénzbeli támogatás, mert az együttes már demoralizált és már nem játszik úgy, mint azelőtt. Itt azért még nem tartottunk, mert továbbra is telt házak előtt játszottunk. Másfelől azt az ugyancsak pletykaszintű gyanúsítgatást szerettem volna teljesen elhárítani, amely szerint engem csak a saját honoráriumom érdekel, és nem a muzsikuskok, hanem a saját pénzem miatt kilincselgetek. Most felbontottam a nem is olyan régen három évre aláírt szerződésemet, feladva saját egzisztenciámat – így már nem mondhatják, hogy magamnak kértem milliókat és a zenekarra legyintettem, mert „nem érdemi” meg.

Közben az is kiderült, hogy törekvéseim nem voltak teljesen sikertelenek, mert mind Hámori Józseftől, mind Rockenbauer Zoltántól 500-500 millió forintot kapott a zenekar, de az összeg sosem jutott el úgy a zenekarhoz, hogy a muzsikuskok valóban anyagi helyzetük javulását érezkelhették volna. Ebből az is nyilvánvalóvá vált, hogy a Rádiózenekart csak az alapítványán keresztül lehet támogatni, amit saját zsebemből hoztam létre. Mindaddig azonban semmi sem történt alapítványi szinten.

Elmentem a jelenlegi miniszterhez is, kértem, hogy segítse az együttest: nem a Magyar Rádiót, mint politikai ellenfelét, hanem csakis a zenekart. Kaptunk tőle egy harmincmillió ajándékösszeget, ami alapján nem oldott meg semmit. Ennél többet én nem tudtam megtenni. Szerettem volna azonban, ha megint úgy néztek volna rám a muzsikuskok, mint annak idején, egészen 2000-ig. És ez most meg is történt. Teljesítem természetesen azokat a hangversenyeket, amelyeket erre az évadra terveztünk, és most ismét azzal a Rádiózenekarral dolgozom, amelyikkel annak idején, még a csalódottság előtt. Megszűnt a bizalmatlanság alapja, hiszen én két év szerződésemet dobtam el az azzal járó honoráriumokkal együtt.

Nem bántam meg, amit csináltam, már csak azért sem, mert ha olyan valaki veszi át a helyemet, akinek sikerül megoldani a problémát, akkor azért örülök, ha pedig nem sikerül, akkor biztos lehetek abban, hogy a zenekar engem sem fog ezért elmarasztalni, és az illetőt is megbecsüli. Mert ha egy embernek nem sikerül, akkor még lehet azt mondani, hogy ez a karmester nem volt elég ügyes. De ha már kettő vall kudarcot ezen a téren, akkor biztosan belátóbbak lesznek a muzsikuskok és elfogadják, hogy az ilyen jellegű siker vagy éppen sikertelenség talán nem éppen a karmester függvénye. Azt az élt, hogy „ha a mi karmesterünk nekünk nem szerez pénzt, akkor ne álljon elének és ne meséljen nekünk a zenéről”, akkor egyszer és mindenkorra elvettem.

– Fischer Ádám a sajtótájékoztatón nagyon egyértelműen kijelentette, hogy ő főzeneigazgatóként csak művészeti kérdésekkel kíván foglalkozni.

– Minden bizonnyal így is lesz, de az is lehet, hogy az ő jól csengő neve is elég lesz bizonyos források megnyitásához.

– A zenekar mögött a Magyar Rádió szervezete áll, a megfelelő szakemberek közreműködésével. Miért a karmesternek kellett pénzügyekkel foglalkozni? Ki folytatja ezt, ha az Ön utódja a hagyományokhoz híven „csak” művészeti kérdésekkel foglalkozik majd?

– A Magyar Rádió, mint háttérintézmény egyben azt is jelenti, hogy senki sem teremthet bérfeszültséget a rádiós dolgozók között. Hiszen a zenekari muzsikuskok ugyanúgy rádiós dolgozó, mint mindenki más az intézményen belül. Az alapítványon keresztül lehetne elindulni – remélem, meg fogják oldani.

– Azután, hogy ebben az évadban minden meghirdetett koncertjét megtartja, a következő években is tervez fellépéseket az együttesrel?

– Tekintettel a főzeneigazgatói változásra, a Rádiózenekar műsortervezetével kapcsolatban pillanatnyilag semmit sem mondhatok.

– Amikor kiderült, hogy Ön ebben a minőségében távozik a Rádiózenekar éléről, megkeresték-e más együttesek itt-honról, külföldről, hogy a felszabaduló idejében velük vállaljon munkát?

– Egy túlságosan friss változásról van szó az életemben, amelynek a következményeit még nem lehet látni. Arról nem is szólva, hogy döntésemet az évad végén hoztam meg, és nyáron az emberek nyaralnak. Semmiféle konkrétumot nem tudok tehát mondani.

Én egyébként sosem aggódtam a jövőm miatt, mert egész életemben azt láttam, hogy a dolgok váratlanul jönnek – akár pozitív, akár negatív fordulat következett. Azt sem hittem volna, hogy még valaha Magyarországra jövök, a hosszas emigráció után, és itt állandó pozíciót töltök be – mégis megtörtént. Így volt annak idején a Deutsche Gramophon felkérése is. Amit pedig várok, az pedig gyakran nem következik be.

– Készített-e számvetést arról, mi mindent épített fel a zenekarban (repertoárban, hangzásban), hogy a rengeteg felkérés közül mennyi volt az olyan, amely az Ön nevének, az Ön nagy nemzetközi tekintélyének szólt?

– A külföldi felkérések, a turnék jelentős része az én személyemhez kötődik: a meghívás az én nevemre érkezett, miután többnyire engem ismert a meghívó fél, és a felkérések többségében engem jelöltek meg karmesterként is. Rengeteg hangfelvételt készítettünk ez alatt az idő alatt, lényegesen többet bármelyik más zenekarnál. A Hungarotonnál feljásztottuk az egész Beethoven-, Schubert-, Schumann- és Brahms-ciklust, számos más, köztük két Dohnányi lemezt is készítettünk. Meghívást kaptunk jelentős fesztiválokra (a Budapesti Tavasz Fesztiválon mindig játszottunk), megnőtt a közönségünk – azelőtt gyakran félház előtt játszott a zenekar, és amikor elkezdődtek ezek a ciklusaink, még a főpróbán sem lehetett egy tüt sem leejteni.

Nemcsak rangos, fővárosokba szóló meghívásokat kaptunk külföldre, de visszahívásokat is, ami önmagáért beszél. Amikor kiderült, hogy már nem vagyok az

együttes főzeneigazgatója, többen is érdeklődtek, hogy megmaradt-e valamilyen kapcsolat. Az igenlő válasz hallatán aztán már jövőre szóló felkérések is érkeztek: Angliába, Amerikába, Olaszországba. De névre szólóan érkezett az a japán meghívás is, amelynek a közeljövőben fogunk eleget tenni.

– *Mióta fontolgatta, hogy lemond?*

– 2001 óta – azóta ugrásra készen ál-

lok. Most azonban már nemcsak a kívülről érkező problémák, hanem a zenekaron belüli fásultság és figyelmetlenség is rombolta az általános helyzetet. És ha valaki még lelkesedett, mindig volt egy-egy olyan beszólás a próbákon, ami a fizetésekre és az azzal arányosan végzett munkára utalt. Ennek a művészileg, emberileg tarthatatlan állapotnak véget kellett vetni. Egészségesnek tartom a döntése-

met és semmiképpen, sosem csinálnám vissza – csak ha maga az alapprobléma, azaz a pénztelenség megszűnne. Sajnos túlságosan összekeveredett már a zene, a művészet, a kultúra a pénzzel. Most ismét öröm a munka, jó a kapcsolatom a zenekarral, lelkesek a muzikusok. Egy rossz gondolattól megszabadult, megtisztult a zenekar, és ez maga nagy eredmény.

Hideg zuhany után forró pillanatok – a megoldás feltétlenül átmeneti

Falvay Attila első koncertmester, a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara társadalmi testületének vezető tisztségviselője

– *Az elmúlt évad végének negatív szenzációja volt Vásáry Tamás karnagy úr lemondása a főzeneigazgatói címről, ami akár alapjaiban is megrendíthette volna a zenekar közeljövőjét. Tudomásom szerint ez a veszély elmúlt, de mintha indulatokat gerjesztett volna az együttesen belül a főzeneigazgató-kérdés megoldása, illetve annak mikéntje. Ön, mint a zenekar társadalmi szervezetének képviselője, mit tapasztalt: váratlanul érte a muzikusokat Vásáry karnagy úr döntése, vagy érezhető volt-e annak valamilyen előjele? Mennyire avatták be a zenekari tagságot a megoldást jelentő döntések meghozatalába?*

– Teljesen váratlan volt számunkra Vásáry Tamás karnagy úr döntése, és a bejelentés, amelyet a zenekari szobában egy táblán olvashattunk, úgy ért mindenkiket, mint derült égből a villámcsapás. A közlés kész tényként érkezett hozzánk először ezen a papíron, majd a következő próbán a karnagy úr elmondta, hogy miért mondott le a főzeneigazgatói tiszteről. Ő a lemondását valójában tiltakozásnak szánta a zenekar áldatlan anyagi helyzete miatt. Abban bízott, hogy ha ő lemond a Zeneigazgatói posztról, az együttes felettese olyan embert találhat helyette, aki többet és hatékonyabban tud tenni a megfelelő anyagi források biztosításáért.

Nagyon csalódottnak mutatkozott – érthető módon – a júliusi évadzáró társulati ülésen, hogy ez a gesztusa nem váltotta ki a várt hatást. Nem mozdult meg semmi és senki annak érdekében, hogy újabb lehetőségek feltárással, pénzbeli juttá-

tással igyekezzenek a kialakult helyzeten javítani, az ő felmondási indokait megszüntetni, és őt magát maradásra bírni.

Mert ugyan a távozás a főzeneigazgatói státuszhoz szolgált, ám az a nem kevés hangverseny is veszélybe került, amelyet ő vezényel a 2004/05-ös szezonban. Semmilyen együttműködést sem akart ugyanis vállalni a továbbiakban, hogy e kijelentésével is presszionálja mindazokat, akik nem tudtak segíteni ezen a kialakult helyzeten.

– *Minden bizonnyal a muzikusok is beszélgettek arról, hogyan, milyen személyi feltételekkel lehet megoldást találni a Rádiózenekar számára.*

– Itt valóban „helyzet” volt és a zenekari tagok is megpróbálták segítő ötletekkel szolgálni a Rádió vezetése felé. Olyan karmestert kellett találni, aki klasszikus, a magyar, a kortárs zenei repertoár interpretálásában, operai vezénylés, oratóriumok dirigálása szempontjából is megfelelőnek bizonyul, és a külföldi turnék viszonylatában is ismert a zenei életben. Egy ilyen kvalitású művész azonban nem valószínű hogy azt várja, mikor csörren meg otthon a telefon, hogy egy zenekar megkínálja őt egy főzeneigazgatói szerződéssel. Tudtuk tehát, hogy azonnal nem lehet a kérdést megnyugtatóan megoldani, de azért szeretnénk volna minél előbb megtalálni a megfelelő személyt, hogy a bizonytalan helyzet megszűnjön.

Így kerestük és találtuk meg a Rádió vezetésével összhangban Fischer Ádámot, aki úgy nyilatkozott, hogy 2006 őszétől vállalná a főzeneigazgató teljes munkakörét.

– *A Művészeti Tanács, a szakszervezet játszott-e valamilyen szerepet az események ilyenén alakulásában?*

– A Művészeti Tanács jelen pillanatban szünetelteti munkáját, mivel nincsenek meg működésének feltételei. Az elmúlt évben megalakult a Rádiózenekar Reprezentatív Szakszervezete azzal a céllal, hogy végre elkészüljön a Működési Szabályzat, illetve a Kollektív Szerződésnek az a része, ami az együttes működésének alapot adó szabályok, jogok és kötelezettségek tára. Jelenleg nem igazán körvonalazottak ezek az előírások, némely kérdések teljesen szabályozatlanok, ami sok esetben egyoldalúan határozza meg a zenekar működését a munkaadó részéről. A Művészeti Tanácsot azért is szüneteltetjük, mert jelenleg nincs érdemi beleszólása a zenekar életében fontos művészeti és egyéb kérdésekbe. Formálisan volt ugyan erre példa, de miután adott esetben a testület megkerülhető és negligálható, ez érdeemben súlytalanná tette működését.

A Szakszervezet azért van valamivel jobb helyzetben, mert bizonyos pontokon megkerülhetetlen. Ezért kell világosan megfogalmazni a szabályokat, hogy minél egyértelműbben lehessen rájuk hivatkozni, természetesen mind a munkaadói mind a munkavállalói oldalról. Ez a rendszer remekül működik más helyeken.

Ez a testület többször tárgyalt Kondor Katalin elnökasszonnyal, de az inkább beszélgetés volt, amelyek keretében éltünk javaslattevő lehetőségünkkel.

– *A megszületett döntés mennyire van összhangban a zenekar elképzeléseivel?*

– Ez egy nagy létszámú együttes, ahol sokféle vélemény, ötlet jelenik meg egyszerre. Ezeket a gondolatokat próbáltuk egy egységes, mindenki számára elfogadható formába önteni. Nagyon fontosnak tartom, hogy egy olyan elvi megállapodás körvonalazódott a beszélgetések során, amit az elnökség is elfogadhatónak talált. Ennek értelmében nem egyszerűen áthidalunk volna a Fischer Ádám kinevezéséig tartó két esztendő, hanem már az ő főzeneigazgatóságának az eddigétől eltérni látszó koncepcióját is elindíthattuk volna strukturális és művészeti vonatkozásban egyaránt.

Ez azt jelentette volna, hogy ez a két-éves folyamat egy egységes irányvonalon haladva több fiatal karmesterrel valósult volna meg.

Mindezt, a konkrét személyi javaslatokkal együtt Kondor Katalin elnökszszony jelentette volna be az utolsó társu-

lati ülésen. Ő azonban ott nem tudott megjelenni és ez a bejelentés így nem hangozhatott el.

Az viszont elhangzott, hogy az elkövetkező időszakban Kovács László karnagy úr látja el a vezető karnagyi teendőket.

Arra a kérdésre, hogy mi tulajdonképpen a Főzeneigazgató feladata, jogai, kötelezettségei nem kaptunk választ.

Az együttes művészeti vezetésének kérdése tisztázatlan, ugyanis a koncertek döntő többségét továbbra is Vásáry karnagy úr dirigálja (23 koncert + Japán turné). Kovács László karnagy úr (3 koncert) Fischer Ádám karnagy úr (1 koncert).

Egyelőre nem látunk tisztán, mi okozta a megbeszélésekhez képest a változást. Tétélezzük fel, hogy kommunikációs zavar okozta ezt a helyzetet. Egy biztos: ez tovább árnyalta a kialakult problémákat.

A sajtótájékoztatón a zenekar tagjai nem tudtak részt venni, mert abban az időben éppen szolgálat volt. Talán minket is érdekelt volna, mi hangzik el pontosan...

Pillanatnyilag a következő kérdésekre nincsenek válaszok:

Elkötelezte-e magát Fischer Ádám karnagy úr a Rádiózenekar mellett 2006-tól? Létezik-e erről valamilyen megállapodás, előszerződés? Van-e az elkövetkező két évre, majd az azt követő időszakra egy művészeti, strukturális működési koncepció?

És végül, de nem utolsó sorban a pénzkérdés. Vásáry karnagy úr elindított egy hálóabdát, amelyik gurul ugyan, de nem akar nagyobbodni. Minden másról szó esik, csak a lemondását motiváló okról nem. Erre vonatkozóan, ennek megoldására nincsenek ötletek, megoldási lehetőségek. Várunk. De valójában mire?...

A teljes megújulás küszöbén

Palotai István első trombitás, a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara
Zenekari Tanácsának tagja

– *Most, hogy már sajtótájékoztatón is nyilatkozott Fischer Ádám, hogyan és milyen feltételekkel képzeled el a főzeneigazgatóságot a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának élén, megbékéltek-e már azok, akik a tavaszi események során a történések módja és bizonyos személyi konzekvenciák miatt nemtetszésüknek adtak hangot?*

– Ez egy nagy társulat, amelyben sokféle ízlés, vélemény formálódik meg. Ezért is van szükség különféle társadalmi szervezetekre – szakszervezetre, művészeti tanácsra. Minden bizonnyal voltak és vannak elégedettek és elégedetlenek. Ami az általam érzékelhető közvéleményt illeti, kettéválasztanám azt, ami mint végleges megoldás megszületett, valamint az addig tartó átmeneti időszakot.

Amikor Vásáry karnagy úr hirtelen és számunkra még mindig nem egészen érthető indokok alapján lemondott és erre a Rádió villámgyorsan rábólintott, mi, a Zenekari Tanács tagjai kerestük meg Fischer Ádámot. Korábban is esett már szó ugyanis arról, hogy 2006-ban, amikor Vásáry karnagy úr szerződése amúgy is lejárt volna, Fischer Ádámot kellene felkérni a zenekar élére. A váratlan lemondás

bizonytalan helyzetet teremtett, és úgy gondoltuk, saját kezünkbe vesszük a sorsunkat. Már túl sok kellemetlen pletyka terjengett az együttes körül: feloszlik, szakmailag már nem a régi, pénzük sincs – mindezt csak fokozta volna egy tartósabban bizonytalan helyzet. Megkerestük tehát Fischer Ádámot, akivel jó zenekari és személyes kapcsolatunk van, és rákérdeztünk, hogyan vélekedne, ha őt kérnék fel főzeneigazgatóra. Ő azonnal rábólintott és mondta, hogy nagyon szereti a zenekart, probléma csak az ő idejével van. A válasz tehát kedvező volt, és ennek birtokában elmentünk a rádió vezetőségéhez.

– *A munkáltatói jogokkal felruházott vezetők „melyik ágán” indultak el? Az adófőszerkesztőségén vagy az elnökségén?*

– Az elnökségre mentünk, a legmagasabb fórumot találtuk a legmegnyugtatóbbnak. A zenekar jövőjére hivatkoztunk, és azt hiszem, nem túloztunk. A legfontosabb az volt, hogy az elvi kérdésekben gyorsan egyetértettünk. A konkrét személyre vonatkozóan voltak más elképzelések, de meggyőztük a vezetőséget. Legfőbb érünk az volt, hogy Fischer Ádám személye lenne szakmailag a legmegfelelőbb és biztosítaná a Rádiózenekar stabilitását és jövőjét.

Nem volt túl nehéz dolgunk, hiszen olyan karmester kerül majd az együttes élére, akinek nemzetközi rangját nem kell ecsetelni, jó vele a kapcsolatunk – csak az időpontokkal voltak gondok. Fischer Ádám ugyanis 2006 előtt nem tudja teljes egészében elfogadni a felkérést, 2005-től már valamennyit tudna vállalni.

– *Mint első vendégkarmester, akinek azonban mindösszesen négy koncertje lesz az adott szezonban.*

– A művészeti irányításban azonban már részt venne, elképzelései már megjelenéne a programban és az előadókban is. És miután az egész főzeneigazgatóságot ő nyugat-európai mintára úgy képzeled el, hogy főzeneigazgatóként a művészeti dolgokért vállal felelősséget, a napi munkát pedig egy másik karmesternek kell majd elvégeznie. Ez a perspektíva akár meg is könnyíthette volna a dolgot, hiszen az addig eltelt két évre is gondolni kellett. Ebben is egyet értettünk, de ezen a ponton meg is szakadtak a tárgyalások. Elhangzott egy ígéret, hogy bizonyos karmesterekkel felveszik a kapcsolatot, ám váratlanul kiderült, hogy Kovács Lászlót kinevezték két évre első karmesternek.

Arra a következtetésre jutottunk, hogy talán nem tudtak megegyezni a közösen megnevezett muzsikusokkal, vagy esetleg már későn szóltak nekik és átmeneti megoldásként nevezték ki Kovács Lászlót. Mi ezt hallottuk erről a döntésről.

Volt azonban a szeptember 8-i sajtótájékoztató, amire furcsa módon nem hívták meg a zenekart. Kovács László karnagy úr azonban azonnal bejött utána próbára és elmondta, hogy Fischer Ádám a nyilvánosság előtt is elvállalta a felkérést, és addig, azaz átmenetileg két éven keresztül ő dolgozik velünk. S hogy azután mit hoz a jövő, nem lehet tudni, de bizonyára tárgyalni fognak.

– *Nem volt, nem lenne ez logikus lépés, hiszen ő már itt dolgozik 1997 óta?*

– Nem hiszem, hogy ez a logikus lépés, hiszen ha már váltás van és egy másfajta struktúra fog itt kialakulni több téren is a Rádiózenekarnál – hiszen szervezetileg is meg kell újulnia –, akkor inkább másvalaki kellene a mindennapi munkára is.

– *Miben kell még megújulnia a Rádiózenekarnak?*

– Egyedüli zenekarként nekünk nincs önálló szervezeti-működési szabályzatunk, a kollektív szerződésünk sincs megújítva, pedig magának a Magyar Rádióknak már megvan. De a művészeti vezetés is arculatot vált a Vásáry karnagy úr után, hiszen más repertoárral rendelkező, más habitusú ember lesz a főzeneigazgató. Ő is biztosan bele fog szólni, hogy kivel

akar majd dolgozni. A megújulás tehát csak akkor valósulhat meg, ha ez az átmeneti korszak lezárul.

– *Véleménye szerint az elmaradt szerkezeti megújulás teljesen független a művészeti vezetés jellegétől, vagy nem lehet ezt a két dolgot teljesen szétválasztani egymástól?*

– Ebben egyértelmű a vezetőség mulasztása, hiszen az elmúlt tíz-tizenöt évben nagyon gyakran változtatták az együttesek működésének kereteit, hovatartozásukat – a Bartók Rádió, majd a Produkciós Iroda, később ismét a Bartók Rádió volt illetékes ének- és zenekar ügyben. Mindig más struktúra érvényesült és mi mindig megpróbálkoztunk változtatni ezen a helyzeten. Mindig készségesen fogadták a szakszervezetet és a művészeti tanácsot, de sosem maradt idő érdemi tárgyalásokra, mert éppen ciklus- és újabb szerkezetváltás volt.

Tizenéve annak, hogy a Bajor Rádió és a Bécsi Szimfonikus Zenekar mintájára készült szervezeti-működési szabályzat-tervet adtunk be, de nem sikerült dűlőre jutni. Talán most sikerülni fog... Nekünk kellett megfogalmazni, megszerkeszteni, bár nem a mi feladatunk lett volna. Támogatást kaptunk azonban a művészeti szakszervezettől – ez mindenesetre biztató, hiszen annak idején ők készítették el a Nemzeti Filharmonikusok, az Operaház számára is.

– *Voltak-e érezhető következményei, megnyilvánulásai azoknak a kellemetlen pletykáknak, amelyekről a beszélgetés elején szólt?*

– Érdekes ez a dolog: aki olcsó lesz, az rossz is lesz. Miközben a velünk egyenrangúként számon tartott zenekarok bére megsokszorozódott, a mienk csak töredéknit emelkedett. Ugyanazok a muzsikusok hirtelen „drágábbak” lettek, mi pedig ugyanilyen arányban leértékelődünk – ugyanott tanultunk, semmivel sem tudunk kevesebbet náluk. Rövid távon azért gond ez, mert rossz a muzsikusok közérzete. Hosszú távon pedig azért, mert a legjobbak természetesen a legjobban fizetett helyekre pályáznak majd és nekünk – ha a helyzet nem változik – eleve nem lesz lehetőségünk a legjobbakból válogatni. Ebben benne van a zenekar leépülésének lehetősége.

Mindenki azt mondja, hogy a rádió együttese a nemzeti kincs részét képezik. Az elmúlt tíz évben magyar zeneszerzők tucatjainak mutattuk be és vettük fel a műveit, több száz koncertet adtunk itthon és külföldön. Ezt fel kéne és ezt fel lehet akár állami szinten is vállalni.

Most azért bizakodóak vagyunk, hiszen a hirtelen jött zűrzavar a lehető legjobban látszik rendeződni: a létező legjobb megoldás született, amikor egy nagyszerű magyar karmestert nyertünk meg magunknak. Szakmailag nyert ügyünk van. És ennek minden bizonnyal meglesz az anyagi hozadéka, hiszen mind a jó produkciók, mind Fischer Ádám neve forrásteremtő lehet, ha a zenekar vezetői jól gazdálkodnak ezekkel a lehetőségekkel.

A kispadról nézve...

Fejérvári Sándor, a Bartók Rádió főszerkesztő-helyettese, aki szerződése szerint 2004. december 31-ig hivatott foglalkozni a zenei együttesekkel

– *Az utóbbi idők felkavaró híre volt Vásáry Tamás felmondása, amelynek eredményeképpen főzeneigazgató nélkül maradt a Rádiózenekar. Majd következett a második meglepetés: számos jelentkező közül Kovács Lászlót nevezték ki első karmesternek mindaddig, amíg a leendő, majd 2006-tól „munkába álló” Fischer Ádám átveszi Vásáry Tamás helyét.*

– A helyzet még ennél is bonyolultabb, és őszintén szólva nem is én vagyok az illetékes, hogy személyi kérdésekben nyilatkozzam. A mindenkori főzeneigazgatót Kondor Katalin elnök asszony nevezi ki, munkáltatóként rajta kívül egyedül Alföldy-

Boruss István főszerkesztő rendelkezik kompetenciákkal.

Tény, hogy Vásáry Tamás valóban fölmondott a tavasz folyamán, de a főzeneigazgató-váltás, a „hogyan tovább Vásáry Tamás után” már két éve napirenden volt a Rádiózenekarnál. 2006-ig szólt szerződése, úgyhogy most „csak” felgyorsultak az események. 2003 márciusában tárgyaltunk és egyeztetettünk először az ő lehetséges utódjával, Fischer Ádámmal, aki a 2006/07-es szezontól tudja vállalni ezt a munkát. Most szeptembertől zenei tanácsadóként, 2005 őszétől mint első vendégkarmester dolgozik velünk.

A közeljövő Kondor Katalin elnök asszony kezében van, aki a jog szerinti munkáltatója mind a főzeneigazgatónak, mind az első karmesternek. Egyfelől pontosan tudja, hogy a munkának folyamatosnak kell lennie és 2004. december 31-ig a helyzetet megbízhatóan igyekszik is megoldani, azaz aláírt szerződést létrehozni Vásáry karmester úr utódjával. Másfelől adott Kovács László személye, aki 1997 óta már karmesterként tevékenykedik a zenekarral. Ő többnyire a háttérben dolgozott, munkája koncertek és stúdiófelvételek vezénylésén túl főleg abból állt, hogy a vendégkarmesterek „keze alá” készítette fel

az együtttest: ő volt a második karmester Vásáry Tamás mellett. Kellott olyan személy, aki ismeri a muzsikusokat és aki annak idején majd az új főzeneigazgató számára is elfogadható munkatárs lesz.

– *Mindezzel együtt úgy látom, hogy ebben az évadban nem csökkent Vásáry karnagy úr koncertjeinek száma.*

– Ez egy külön alkunak köszönhető. Akkor ugyanis, amikor felmondott, már teljesen kész volt az idei szezon. Bérletek, sorozatok, amelyeknek egyik legfontosabb vonzereje éppen Vásáry Tamás személye. Sikertől aztán szerződünk vele ezekre az alkalmakra – a közönség számára egyelőre minden olyan, mintha semmi sem történt volna. Ez húsz hangverseny (tizenkét hangverseny és nyolc ismétlődő koncert), amit a 2005–2006-os szezonban további Vásáry-koncertek követnek majd.

– *Kovács Lászlónak továbbra is a háttér-munka a feladata, vagy több szerepet kap a pódiumon is?*

– Rendszeresen koncertezett eddig is a Rádiózenekarral és a mostani évad programjait végül is nem kellett megváltoztatni. A következő szezonban minden bizonyos sokkal inkább vezényel majd, utána pedig ez az akkori főzeneigazgatóval való megállapodástól is függ. Ami a mostani megbízatását illeti, az eddigiekhez képest tetemesen megnövekedik a rá háruló felelősség mértéke. Legalább szinten kell tartania a zenekart, döntési joga van tehát például a próbajátékokon, fegyelmi jogköre is van. Tekintettel arra, hogy a fegyelmezettség terén nem lehet további engedelményeket tennünk, szükség van valamilyen stratégiára. Ezt Kovács Lászlónak már Fischer Ádámmal egyeztetve kell kialakítania és majd megvalósítania az elkövetkező két évben.

Emellett természetesen vannak hangversenyei – idén kevesebb, hiszen Vásáry Tamás koncertjei alapvetően meghatározzák az évadot. Ő az azonban, aki rendszeresen kézben tartja a kortárs zenei felvételeket, ami mindig fontos feladat volt a Magyar Rádió együtteseinek számára.

– *Adott magyarázatot Vásáry karnagy úr, hogy miért döntött hirtelen a távozás mellett?*

– Úgy gondolta, hogy a jelenlegi anyagi kondíciók birtokában nem tudja a minőségi munkát, a színvonalas fellépéseket garantálni. Érezte, hogy kapcsolata a zenekarral valahogy elszürkült – ilyen hosszú idő után valóban nehéz minden nap megújulni, érdekessé válni a másik fél számára. Ez érződött a muzsikusok napi

munkáján, morális tartásán is. Ő mindezt a pénz hiányával magyarázta, s ennek tényleg fontos szerepe volt a kialakult helyzetben. Valójában abban reménykedett, hogy felmondólevele megnyithat bizonyos forrásokat, amelyekből pótolni lehet valamennyit a hiányzó pénzből. Sajnos, nem így folytatódott a történet...

– *Valóban a minőségi munkát veszélyeztető pénzhány nehezíti a Rádiózenekar dolgát?*

– A pénztelenségnek, vagy éppen a bővelkedésnek nincs abszolút mértékegysége. Az azonban biztos, hogy a többi „vezetőnek” aposztrofált budapesti szimfonikus zenekarhoz viszonyítva a néhány évvel ezelőtti kiemelt, megbecsülést sugalló pozícióból a harmadik-negyedik helyre csúsztunk. Mindezt úgy, hogy a Magyar Rádió még bérfeszültségek árán is folyamatosan emelte zenei együtteseinek fizetését. A szükséges felzárkóztatás azonban túlmutat a Rádió lehetőségein és hatáskörén.

– *A repertoárt, a hangversenyek mennyiségét és jellegét is befolyásolják a kedvezőtlen anyagi kondíciók?*

– Nem, erről szerencsére még nincs szó. Sőt, egyre több a fellépésünk, miután számos vidéki városban és a Kárpát-medence több településén is koncerteztünk. Kondor Katalin elnök asszony megfogalmazta annak a misszióknak a szükségességét, hogy a sikeres produkciók hangozzanak el Budapesten kívül is, legyen minél előbb és személyesebb a kapcsolat a közönséggel: minél több alkalom kínálkozzék itthon és a Kárpát-medencében, a határon túli magyar településeken is a bemutatkozásra. A Felvidéken Dunaszerdahelyen és Révkomáromban játszottunk, októberben Kolozsvár, Székelyudvarhely, Sepsiszentgyörgy közönsége előtt szerepel a Rádiózenekar (az elmúlt két őszi, nagyszerű partiumi és székelyföldi turné egyenes folytatásaként), most a Kolozsvári Magyar Opera Zenekarával együtt Verdi Requiemjét adja elő. Tudni kell azonban, hogy egy-egy ilyen hangverseny teljes egészében a mi költségvetésünket terheli – még akkor is, ha a muzsikusok a szolgálat terhére vesznek részt ezeken a turnékon. Van azonban útiköltség, szállás- és napidíj, bármilyen baráti árat, de valamennyit fizetünk a szólistáknak is. Ez az a kiadás azonban, amit befektetésnek tekintünk és nem szeretnénk lemondani ennek emberi és erkölcsi hatásáról.

Ugyanígy fontosak az úgynevezett ismétlődő koncertjeink, amikor egy-egy budapesti produkciót játszunk el újra valame-

lyik vidéki városban. Győr, Szombathely, Veszprém, Székesfehérvár, Szeged, Debrecen, Nyíregyháza voltak a tavalyi helyszínek. Most éppen Vásáry Tamás Beethoven-sorozatának újrázása lesz majd Sopronban és Székesfehérvárott, tavasszal pedig Békéscsabán, Debrecenben, Nyíregyházán, Miskolcon, Szegeden, Veszprémben, Szombathelyen, Székesfehérvárott és Győrött a „Zenék tükörben” bérlet koncertjeit ismételjük meg, melyeken Vásáry Tamás elzongorázza, majd „azon melegében” hangszerelt változatban el is vezényli a hangverseny műsorát.

– *Tisztában volt-e a zenekari tagság azzal, hogy milyen stratégiát alakított ki a Magyar Rádió a főzeneigazgató személyét illetően? Sikertől-e egyértelművé tenni, hogy Kovács Lászlót milyen feladatra kérték meg valójában?*

– Annyira hirtelen ért minket a helyzet, hogy elsősorban a megoldáson gondolkodtunk – miképpen fog két évig főzeneigazgató nélkül dolgozni a zenekar? A tagság tudta, hogy mik a távlati elképzelések és Kovács László személye – a már említett okok miatt – kézenfekvő volt. Tudunk róla, hogy sokan jelentkeztek, amikor nyilvánossá vált Vásáry Tamás távozása, nyilván azzal a céllal, hogy az ő munkakörére pályázzanak. Ismétlem azonban, hogy ilyen helyzetben nem azokat szokás megkeresni, akiknek nincs zenekaruk, hanem azokat, akik napi gyakorlatban vezényelnek jónévű szimfonikus zenekarokat. Biztos vagyok abban is, hogy az elnök aszszony nál bejelentkezett karmesterek nem arra a munkára pályáztak, amit most Kovács Lászlónak kínáltunk fel.

– *Mindez teljesen magától értődően hangzik, logikus, ám a muzsikusoknak rossza a közérzetük, mert úgy gondolják, kész tények elé állították őket.*

– Lehet, hogy volt már felhőtlenebb közhangulat is a muzsikusok között, ám inkább amiatt, hogy egy szakmailag nagyon jó helyzetben lévő együttes tagjaiként az anyagi-és az infrastrukturális helyzetet tekintve kissé alábecsülve érzik magukat.

– *Őn személy szerint milyen közérzettel kezdte el ezt az évadot?*

– Igyekszem megkeresni a biztató, a jó folytatást sugalló pontokat. A meghirdetett hangversenyek erre minden okot meg is adnak. Arra törekszem, hogy minél gördülékenyebben lehessen előkészíteni már a következő évadot, hogy megtaláljuk a megfelelő vendégeket és szólistákat, hogy a közönség meglepedésére szólaljanak meg együtteseink.

Múlt, jelen – jövő?

Kovács László kinevezett első karmester, a Miskolci Szimfonikus zenekar vezető karmestere

– *E riportra annak kapcsán került sor, hogy Vásáry Tamás hirtelen felmondása után Önt bízták meg a Rádiózenekar vezetésével. Mindez nem szokványos módja egy főzeneigazgató-cserének, aminek vérmérsékletének megfelelően adott hangot több muzsikussal is. Hogyan érzi magát mindezek után?*

– Valóban az történt, hogy Vásáry karnagy úr tavasszal bejelentette visszalépési szándékát, a nyilvános indoklás szerint pénzügyi ellehetetlenülés miatt. Mindenfajta felelősségvállalást elhárított magától a zenekarral kapcsolatban, de – különböző egyeztetések eredményeképpen – elvállalja azokat a hangversenyeket, amelyeket erre az évadra programba illesztettünk és amelyekre a felmondás időpontjában gyakorlatilag a bérletárusítás is elkezdődött. Pódiumjelenléte tehát most is azonos intenzitású, ám mint felelősséget vállaló zenekarvezető nincs többet kapcsolatban velünk.

Mindez nem érinti természetesen az együttes felett álló igazgatókat, de kellett ebben a helyzetben valaki, aki szakmai irányítói gondoza, ápolja a zenekart.

– *Nem óvakodott attól, hogy elvállalja ezt a munkát Vásáry Tamás éppen az anyagi ellehetetlenülésre való hivatkozással történt távozása után?*

– Az anyagi ellehetetlenülés mint fogalom furcsa kettős képként él bennem. Egyfelől ugyan valóban szárnyakat nyirbáló akadály lehet a munkának, ami erősen csökkenti a produktivitást; nem vitás, hogy a nyugodt munkakörülményekhez bizony pénz kell. Másfelől viszont olyan zenekarral dolgozom húsz esztendeje, ahol az anyagi lehetőségek mindig is jóval szerényebbek voltak, mit itt. De olyan kérdés, hogy „figyelek-e a próbákon?”, sőt „ennyiért figyelek-e a próbákon?”, hogy „megtanulom-e a szólamomat próba előtt?” soha nem hangzott el, mint ahogy soha nem mondta senki, hogy „kétszeres (háromszoros) fizetésért majd én is felkészültem jövőre”.

– *Abban sem jelentenek akadályt az anyagi megszorítások, hogy azoknak az alapvető elvárásoknak eleget tudjanak tenni, amelyek egy ilyen együttes esetében nem megkerülhetők: jó helyszínen, jó szólistákkal, minél több valóban jó vendégkarmesterrel koncertezni?*

– Alapvetően valóban a pénz határozza meg a szólisták és vendégkarmesterek névsorát,

de sok más szempont alapján is lehet hívtani nagyszerű művészeket. Most sem világiaci áron jönnek hozzánk a meghívottak, hanem valamilyen kapcsolat, korábbi élmény hatására mérsékeltbb összegért tudunk kiváló előadók szerződtetni. Ezt a dolgot kellő körültekintéssel és diplomáciával – részben – meg lehet oldani nem anyagi alapon is.

– *Kik voltak azok a rádiós személyiségek, akik tárgyaltak Önnel a megbízás körülményeiről, az Ön feladatairól és kompetenciáiról?*

– A kialakult helyzetben először a feletem álló igazgatókkal, Kondor Katalin elnökasszonnyal és Fischer Ádámmal beszéltem.

– *A zenekari tagokkal csak később találkozott?*

– Meglehetősen később, mert a zűrössé vált körülmények között egy darabig nem tudtuk, hogy Vásáry Tamás marad-e vagy sem, ha nem marad főzeneigazgató, megcsinálja-e a lekötött koncerteket vagy sem – ebben a lebegő állapotban valóban elmaradt a muzsikussal való egyeztetés. Úgy gondoltam és úgy gondolom, hogy ez nem az én feladatom. Amint egyértelművé vált, hogy ő nem lesz főzeneigazgató, néhány napon belül dönteni kellett a „hogyan tovább?”-ről. Ennek értelmében én kaptam egy megbízatást, amely megerősített eddigi tevékenységemben, de hangsúlyozom én nem lettem főzeneigazgató. Karmesterből lettem első karmester, akinek a feladata, hogy az elkövetkező két évben szakmai vonalon segítse a zenekart.

– *Hogyan fogadta új minőségében a zenekar – mindezek után?*

– Váratlan bejelentés tájékoztatta erről a tagságot, a legutolsó pillanatban egy társulati ülésen, és a helyzet ilyen megoldása bizony meglepetést okozott. Hét éve dolgozom a zenekarral – igaz, hogy minden évben volt 5-6 saját koncertem, alapvetően háttérmunkát végeztem. Részt vettem azonban három turnén, sőt a legutóbbi (Olaszországban) én magam vezettem.

– *Mostantól mi változik?*

– Mostantól még semmi, vagy alig valami, hiszen a 2004/05-ös szezon teljesen kézszen állt, amikor elhangzott Vásáry karnagy úr bejelentése. A tervezettnél tehát több koncertem nem lesz idén, munkámat alapvetően most is a háttérmunka tölti majd ki.

– *A 2005/06-os évad összeállításában már aktívabban vesz majd részt, vagy az egyébként sem a főzeneigazgató, illetve első karmester feladata?*

– Dramaturg, zenekari igazgató, ügyvezető igazgató, adóigazgató – mindannyiunknak van valamilyen szerepe abban, hogyan alakul egy évad. A műsorszerkesztés és – összeállítás alapvetően a dramaturg feladata. Minden bizonnyal megvitattunk olyan dolgokat, amiket esetleg másképp szeretnék csinálni, de a döntés lehetősége nem az enyém. Ugyanez a helyzet a meghívandó vendégművészekkel is.

– *Próbajátékok esetén is ez az összetett döntési mechanizmus lép működésbe?*

– Ilyenkor sokkal inkább a zenekaron belül dölnék el a dolgok; a szólamvezetők és maga a szólam, illetve a karmester (karmesterek) rendelkeznek szavazási pontokkal. Mindedig ez így volt és nem gondolom, hogy bármilyen szakmai indoka lehetne a kör kitégítésének. Ebben a kérdésben tehát – másik karmester híján – erősen megnőtt a felelősségem.

– *Vásáry Tamás karnagy úr az elmúlt évtized során olyan nimbuszt teremtett, hogy népszerűbb hangversenyek, amilyenek például a Beethoven- vagy oratóriumsorozatok voltak – még a főpróbákon is teltházas közönség volt. A mostani évadban ez nem változik, később azonban bizonyára átalakul valamennyire a műsor struktúrája. Nem fognak hiányozni ezek a koncertek? Van-e esetleg elképzelés arról, hogy mivel csábítják majd ezt a lelkes publikumot?*

– Nem lenne okos dolog, ha Vásáry Tamás főzeneigazgatói pozícióból való távozása után a zenekar semmilyen formában nem tartana igényt a közreműködésére. Lehet, hogy mennyiségileg ez kevesebb közös munkát jelent majd, de éppen ez a nimbusz kötelez minket arra, a saját jól felfogott érdekünkben, hogy maradjon meg a kapcsolat vele

– *Hogyan tovább Miskolcon? Marad-e ideje arra az elmélyült munkára, amelynek nyomán a miskolci zenekar kiemelkedő szakmai tekintélyre tett szert az elmúlt évek során?*

– Miskolc már szinte egy életmű, de legalább egy fél életmű, hiszen ez a 21. szezon az együttes élen. S bár ott sem mindig egyformán süt a nap, mégis nagyon megnyugtató ott dolgozni. Még a pénzügyi gondok sem annyira nyomasztóak, mind a fővárosban, talán mert nincs a környéken

annyi szimfonikus zenekar, nincs kéznél lévő összehasonlítási alap. Kialakultak azok a szabályok, amelyek mentén folyik az élet és pontosan tudjuk, milyen és mennyi energiát kell mozgósítani egy-egy jó produkció létrejöttéhez. Ez óriási kincs és egy nagyszerű lehetőség, hogy meg tudjam saját elképzeléseimet valósítani. Ehhez szeretnék a továbbiakban is ragaszkodni. Az elmúlt szezon egyébként is ünnepnapok sora volt, hiszen negyven éves volt a zenekar és egyik ünnepi hangverseny követte a másikat.

– *Mit szóltak az ottani kollégái, főnökei ahhoz, hogy megváltozott a szerepe és a feladatköre a Rádiózenekarnál?*

– Igyekeztem nem túldimenzionálni ezeket a változásokat. Annál is inkább, mivel Fischer Ádámmal nemhogy konkrét tárgyalásokon vannak már túl az illetékes vezetők, de majdnem aláírt szerződése van a főzeneigazgatói posztra. Addig tanácsadóként, majd – 2005/06-tól – első vendégkarmesterként vesz részt a zenekari munkában. Fischer Ádám főzeneigazgatóként is mindössze tizenkét hét itteni munkát vállalt, ami azt is jelenti, hogy lényegesen több vendégkarmester érkezik majd, mint eddig. Kell tehát valaki, aki folyamatosan próbál, készül a zenekarral, bizonyos irányvonalat diktál illetve megtart, és egész évben az együttesen „tartja a szemét”. Szó sincs tehát arról, hogy kinyílt volna előttem a világ! Tudom, hogy ha a jelen-

legi helyzet marad érvényben, akkor az én szerepem legfeljebb erre a két esztendőre kerül kicsit jobban előtérbe, de nagyon megtisztelőnek érzem, ha ebben a viharos időszakban segíteni tudok a zenekarnak.

– *Kapott-e, egyáltalán kért-e valamilyen segítséget például Miskolcon arra az időre, ameddig egyedül dolgozik a Rádiózenekarral?*

– Nem kértem, hiszen ebben az évadban meglehetősen kevés koncertjét vezénylem a Rádiózenekarnak, így remélhetőleg gond nélkül tudok eleget tenni miskolci kötelezettségeimnek. A Rádióban tisztességgel és körültekintéssel meg kell hoznom a megfelelő döntéseket, de nincs szükségem külön segítségre. A legfontosabb feladat amúgy is inkább a megfelelő, a színvonalas muzsikáláshoz valahol elengedhetetlen jó közérzet kialakítása, amit az utóbbi idők változásai nem tettek lehetővé. Az sem könnyíti meg törekvéseim megvalósítását, hogy a Rádió költözködés előtt áll, de még nem tudni mikor, hogyan, hol fogunk kikötni. Ebben a bizonytalanságban kell irányt mutatni, de legalábbis befolyásolni az irányokat. Ami az én mozgásteremet illeti, hosszú időre minden előre meghatározott, kikövezett és behatárolt.

– *El lehet tehát oszlatni azt a rózsaszínű ködöt, amelyet sokan e megbízatás köré képzelnek?*

– Szó sincs rózsaszín ködről. Ha valaki például Miskolcon odajön hozzám gratulál-

ni ehhez, azonnal csitítani kezdem: semmi nem változott, csak a rám háruló felelősség nőtt meg egy időre.

– *Hol lakik most? Pesten vagy Miskolcon?*

– Mindig Pesten laktam éppen azért, hogy ne kérdezzék meg tőlem: „Hol is laksz tulajdonképpen?”. Miskolcon lakni nagyon kényelmes volna számomra, hiszen nyugodtan elsétálnék minden nap a munkahelyemre. Ám abban a pillanatban meg lennének nyírbálva a lehetőségeim. Ragaszkodtam tehát budapesti lakásomhoz és vállaltam az utazgatást. Most is van, amikor naponta Miskolcra megyek, ha úgy kívánja a helyzet. Sok idő és sok energia, de egyrészt lehet olvasva, zenét hallgatva is utazni, másfelől ez még mindig jobb, mint stresszben dolgozni napi nyolc órát, vagy azon gondolkodni, mi mindentől eshet el csupán azért, mert éppen ott lakik és nem másutt. Arról nem is szólva, hogy a Miskolci Szimfonikus Zenekar adta nyugalom mellett eltörpül az áldozat, amit a folyamatos ingázás jelent.

– *Ha kívánni lehet valamit az adott helyzetben, mit kívánna?*

– Nagyon elégedett lennék, ha további pályafutásom abban a mederben haladhatna tovább, amelyben az elmúlt mintegy hét esztendőben haladt. Szeretném, ha a tevékenységem a Rádiózenekar hasznára válna ebben a két rendkívül nehéz évben anélkül, hogy ebből Miskolcon bármilyen változás is érzékelődne. Tóth Anna

Semmilyen szerződés nincs, csupán szándéknyilatkozat, szóbeli megállapodás született...

Fischer Ádám három lépcsőben veszi át a Rádiózenekar irányítását

„Úgy vélem, a karmester személyében nem hozza, hanem viszi a pénzt.”

A tavasszal lemondott Vásáry Tamás helyett a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának irányítását

Fischer Ádám veszi át – hangzott el az intézmény szeptember elején tartott sajtótájékoztatóján.

A vezetőváltás azonban csak három lépcsőben valósulhat meg, hiszen a nemzetközi hírű dirigens naptára már évekre előre betáblázott, jelenleg is egy zenekarnál és egy színháznál tölti be a főzeneigazgatói posztot, emellett számos előadást, premiért dirigál a világ vezető dalszínházaiban. Ezért ebben az esztendőben Fischer Ádám művészeti tanácsadóként segíti a Rádiózenekar munkáját, a következő évben pedig állandó vendégkarmesterként dolgozik majd az együttesel, s 2006-tól vállalja a főzeneigazgatói teendőket. Addig a zenekar első karmestere, Kovács László irányítja a napi munkát, de várhatóan már novemberben feláll az az új stáb is, akikkel Fischer Ádám folyamatosan kíván dolgozni.

– *Hosszú tárgyalás, egyeztetés után mondott igent a Rádió felkérésére. Mi volt az, ami miatt végül vállalkozott erre a feladatra?*

– Az utóbbi esztendőben több koncer-

ten is dirigáltam a Rádió Szimfonikus Zenekarát, s ezek mindig jó hangulatú és sikeres közös munkák voltak. A muzsikusként személyében nagyon lelkes és jó zenészetet ismertem meg, akik valóban kiváló

produkciókra képesek. Vásáry Tamás lemondását követően a zenekar képviselőjében több muzsikusként megkeresett, s megkért arra, hogy próbáljak meg valahogy segíteni az együttesnek. Számomra na-

gyon fontos leendő partnereim, a muzsikusok bizalma, s tulajdonképpen nekik mondtam először igent, s ezt követően keresett meg a Magyar Rádió vezetése. Miután már 2009-re is akad pontos próbarenddel kiírt felkérésem, és jelenleg is nagyon zsúfolt a naptáram (ebben a szezonban a londoni Covent Gardenban A török Itáliában című Rossini-darabot dirigálok *Cecília Bartolival* a főszerepben, Amszterdamban egy kevésbé ismert Mozart-operát mutatok be, a Lucio Sillát, majd utána Bécsben pedig a Ringet dirigálok), így ki kellett találnunk azt is, hogy milyen kompromisszumokkal tudom ezt a feladatot vállalni. Én továbbra is elsősorban karmester akarok maradni, bárhogyan hívják is a pozíciómat. Ezért hosszasan egyeztetünk, s ekkor találtuk ki ezt a háromlépcsős megoldást. Az idei, első szezonban művészeti tanácsadóként segítem az együttes munkáját, a következő évben több koncertem is lesz a zenekarral, így akkor már állandó vendégkarmesterként fogok vezényelni. Majd a 2006/2007-es szezonban tudok valóban többet dolgozni a Rádiózenekarral, de ez az idő akkor is összesen három hónap lesz, annyi, amennyit a nemzetközi gyakorlatban egy vezető karmester általában az együttesével tölt. Egyéb elfoglaltságaim miatt nem tudok, és nincs is szándékomban Magyarországra költözni.

– *Ezért is akar – mint ahogy az a világ más együtteseinél is megszokott – egy nagyobb vezetői team-mel dolgozni. Mikorra születik meg a munkáját segítő csapat?*

– Remélem, hogy novemberre már feláll a team. Szeretnék egy – vagy több – tehetséges fiatal karmestert bevonni a munkába, s természetesen *Kovács László* munkájára is számítok. Még nem akarok neveket mondani, már csak azért sem, mert először a zenekari bizottsággal is szeretnék egyeztetni, akár csak a Magyar Rádió vezetőségével. Nekem egyébként sem nagyon tetszik az a magyarországi gyakorlat, amely jelenleg több hazai együttesnél megfigyelhető. Úgy vélem, nem szükséges valakinek egyszerre ellátni a főzeneigazgatói és a zeneigazgatói feladatokat, meg kell ehhez is találni a megfelelő partnert.

– *Az idei szezonban két alkalommal dirigálja majd novemberben Mahler VI. szimfóniáját az együttes élén. Lesz arra ideje, hogyha nem is dirigensként, de legalább hallgatóságként néhány más rádiózenekari koncerten ott legyen?*

– Ha személyesen nem is tudok jelen lenni a hangversenyeken, azért az ezekről készült felvételeket mindenképpen meghallgatom. S természetesen lesznek beépített „kémeim” is, akiknek bízom az ítéletében, s akik folyamatosan figyelik majd az együttes munkáját. De ebben a két esztendőben *Kovács László* áll majd a

kormányrúdnál, övé a döntés joga, és a felelősség is. Én csupán tanácsokat adok, amit ő vagy megfogad, vagy nem. *Kovács László* már hét esztendeje dolgozik az együttesel, nagyon jól ismeri a tagokat, így ez a megoldás számomra is megnyugtató. Nekem most a legfőbb feladatom az, hogy tájékozódjam, s hogy minél jobban megismerjem az együttest, a zenekar jelenlegi helyzetét. Egyébként attól teszem függővé azt is, hogy a főzeneigazgatói címet elvállalom-e, hogy a meglévő probléma-mennyiséget meg tudom-e oldani. Abban egyébként biztos vagyok, hogy a produkciók tekintetében ez a zenekar versenyképes bármely más együttesel. Egy olyan társaság, amelyet, ha jól vezényelnek, akkor kiváló hangversenyekre képes. Egy év múlva, *Bartók Béla* halálának ötvenedik évfordulóján különleges koncertet adunk a Zeneakadémián, s ha a kritikusok nem mondják azt, hogy világszínvonalú volt, amit a Rádiózenekar produkál, akkor azért én vállalom a felelősséget.

– *Melyek Ön szerint az együttes-formálás, alakítás legfontosabb és legsürgetőbb feladatai?*

– A zenekarépítés és a kiváló hangversenyek vezénylése lehet, hogy egy éremnek a két oldalát jelentik, de mégis különböző

Fischer Ádám

1949. szeptember 9-én született Budapesten.

Először a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zongora és zeneszerzés szakán tanul, majd

Hans Swarowsky tanítványa a bécsi zeneakadémián 1968-tól 1971-ig.

Franco Ferrara mesterkurzusain tanul Velencében és Sienában, 1970-től 71-ig.

1971–79 között a grazi, majd a St. Pölteni Színház karmestere, korrepetitora, a helsinki Finn Nemzeti Opera első karmestere, a karlsruhei Városi Színház karmestere.

1973-ban a milánói Scala Guido Cantelli Nemzetközi Karmesterversenyének győztese.

1980-ban meghívást kap a Salzburgi Ünnepi Játékokra.

1981–83-ban Freiburgban főzeneigazgató.

1987–92 között a kasseli Hesseni Állami Színház főzeneigazgatója, s ezen a helyen ő alapítja meg a Gustav Mahler Fesztivált.

1984-től az Állami Hangversenyzenekar vendég karmestere, 1996-tól első vendég karmestere és művészeti tanácsadója.

1994-ben debütál a New York-i Metropolitanban, ahol több évre szóló vendégszerződést kap.

1987-ben létrehozta a burgenlandi Kismartonban az Osztrák-Magyar Haydn Zenekart.

Az együttesnek jelenleg is zeneigazgatója, a dán rádió koppenhágai kamarazenekarának vezető karmestere, a Mannheimi Nemzeti Színház főzeneigazgatója.

2001 óta a Bayreuthi Ünnepi Játékok egyik állandó dirigense.

Vendégkarmesterként dolgozott már többek között Hamburgban, Münchenben, Tokióban, a milánói Scalában, San Franciscóban, Chicagóban és a londoni Covent Gardenben. Rendszeres dirigense a Zürichi Operaháznak és a bécsi Staatsopernek.

feladatok. Az együttes-teremtés műhelymunka, arra kell irányuljon, hogy a zenekar minél többféle interpretációs stílust meg tudjon valósítani, és minél nehezebb feladatok elvégzésére legyen képes. Ezeket a tennivalókat természetesen a karmester határozza meg, de minél nagyobb művész egy dirigens, annál nagyobb a veszélye annak, hogy csak azokra a technikai megoldásokra figyel, amelyek az ő felfogásában fontosak, a többit elhanyagolja, s azok így elsorvadnak. Olyan ez, mintha a festékgyártással egy kiváló impresszionista művészt bíznanánk meg, aki szebbnél-szebb pasztellszíneket készítené, de arra, hogy legyen rikító narancssárga is, nem figyelne, pedig az a palettának szintén fontos része. S ez akár még *Bernsteinről* vagy *Klempererről* is elmondható, kevés olyan karmester akad, aki minden területre egyformán tud figyelni. Ahhoz, hogy a zenekar képes legyen különböző zenei megoldásokat egyforma magas szinten megoldani, arra van szükség, hogy a vezetőjük minden zenei irányzatra nyitott legyen. Ezért kell a vezető karmester mellett számos más vendég dirigensnek is dolgoznia az együttesel, akik talán a főzeneigazgatóval éppen ellenkező zenei igazságot vallanak.

– *Az Ön együttesteremtő képességét talán jól példázza az Osztrák–Magyar Haydn Zenekar is, amely tizenhét éve a semmiből született, s mind a mai napig remekül működik...*

– Ez egy különleges társulat, hiszen az adott zenei elképzeléseimhez alapítottam egy teljesen testreszabott együttest. A Haydn Zenekar titka az, hogy időszakosan működik, s főleg Haydn darabjait játsszuk a személyes zenei stílusom szerint. Ha azonban muzikusainknak az egész szezonban ezen kívül nem lenne semmi más dolguk, akkor azt hiszem, beleőrülnének. Szerencsére azonban azok a zenekarok, amelyeknél ők otthon vannak, teljesen más zenei stílust képviselnek, ezért számukra valóban ünnep, ha együtt muzsikálhatunk. Ezt egyébként Bayreuthban is megfigyeltem már. A mindennapoktól való eltérés nagyon nagy energiákat ad, amit jól ki lehet használni. Úgy vélem, egy operazenei zenekarral lehet a legjobb hangversenyt adni, s persze ez igaz fordítva is.

– *Az újdonság varázsa most még a Rádiózenekarnál is hat, ahogy Ön is nyilatkozott, most még a „mészeheteiket” élik. Milyen irányban akarja alakítani az együttest, milyen sajátos zenei arculatot, hangzásvilágot akar adni a társulatnak?*

– A Rádiózenekarnak képesnek kell lennie a legkülönbözőbb zenei megoldásokra, egyformán jól kell játszania XXI. századi művet, barokk kompozíciót vagy romantikus darabot. Ez egy képesség, amelyet az együttesel közösen kell kialakítani. Az én zenei megoldásaimat a Rádiózenekar koncertjein is érvényesíteni fogom, de nem akarom azt, hogy csak ebbe az egyetlen irányba haladjon az együttes.

– *Az idei szezon programja már készen van, de gondolom, abba mindenképpen beleszól majd, hogy milyen darabokat játszanak a következő koncertévadban.*

– A műsorstruktúrájának több összetevője van. Kérdés, hogy mire van szüksége a közönségnek és mire a zenekarnak. Szeretnék olyan darabokat is műsorra tűzni, amelyek fontos feladatot nyújtanak a különböző hangszercsoportoknak, s amelyek motiválják az együttest. De ez csak az egyik szempont, hiszen nagyon fontos az is, hogy olyan kompozíciókat játsszunk, amelyekre bejön a publikum. Abban azonban biztos vagyok, hogy minél többet szeretnék dolgozni a Rádió Énekkarával, amely Magyarország legjobb kórusa. Ezt jól tükrözi külföldi felkéréseik nagy száma is. *Benjamin Britten* mondta azt, hogy *Kodály Zoltán Palestrina* óta a világ legnagyobb a cappella szerzője. S *Kodály* kompozícióit ez az együttes tudja a világon a legjobban előadni. Ha nem szerepel műsorukon, akkor elvész, pedig egy ilyen zenei kincsét óvni, védeni, és minél többször játszani kell. A Rádió Gyermek kórusa szintén kiváló, igyekszem majd olyan műveket válogatni, hogy őket is gyakran vezényelhessem.

– *A mostani szezonban több koncertet Vásáry Tamás dirigál. A zongoraművész-karmester a következő szezonban is dolgozik majd az együttesel?*

– Természetesen, sőt már a 2006/2007-es évadra is vannak tervei. Amikor tavasszal lemondott főzeneigazgatói posztjáról, hosszan beszélgettem vele, próbáltam a döntéséről lebeszélni, de nem jártam sikerrel. Ő azonban megígérte, hogy karmesterként a jövőben is rendszeresen dolgozik a zenekarral, s az általa képviselt zenei irányzatot én nagyon fontosnak tartom az együttes életében.

– *A Rádiózenekar esetében permanens problémát jelentenek az anyagi problémák, s ez a helyzet a művészi színvonalra is óhatatlanul visszahat. Tud tenni valamit azért, hogy az együttes pénzügyi helyzete jobb legyen?*

– Arra kíváncsi, honnan akarok pénzt szerezni? Úgy vélem, a karmester személyében nem hozza, hanem viszi a pénzt. Egy dirigens a támogatásokért folyó harcban nem tud belefolyni, a nevében azonban talán lehet nagyobb összegeket szerezni. Én szeretnék a kaptafa mellett maradni. Ha az együttesnek ilyen problémái vannak, akkor azokat meg kell valahogyan oldani. Az adminisztratív részért azonban nem tudom vállalni a felelősséget. Nekik biztosítani kell a pénzt, a munkafeltételeket. Hogy hogyan, azt nem tudom. Ilyen alapon valószínűleg az én vezetési stílusom elég kellemtelen. *Ronald Reagennel* ugyanis azt vallom, a vezető a döntéseket nem meghozza, hanem ellenőrzi. Hogy ez a gyakorlatban mennyire sikerül, azt nem tudom. Azt a tévhitet azonban szeretném eloszlatni, hogy én majd biztosan hozom a pénzt.

– *Számos együttesnél vezetőváltás esetén meghallgatásokra, próbajátékokra kerül sor. Várható ez a Rádiózenekarnál is?*

– Nem hiszem, hogy erre szükség lesz, de ezt még meg akarom beszélni *Kovács Lászlóval* is, hiszen 2006-ig ő a vezető. S persze tisztában vagyok a vendégkarmesternek azzal az előnyével is, hogy neki mindig mindenki jobban játszik, mint annak, aki naponta dolgozik a zenekarral. Valószínűleg nekem kevésbé fognak feltűnni a hibák, de ezért lesz egy jól működő kis csapatom, amelyben mindenkinek az ítéletében maximálisan bízom.

– *S most már három esztendőre szóló szerződést írt alá a Rádióval?*

– Semmilyen szerződés nincs, csupán szándéknyilatkozat, szóbeli megállapodás született. Pénzügyi kérdés pedig 2006-ig nem is merül fel. Az első két esztendőben ugyanis én csupán a koncertjeim gázsiját veszem fel, a művészeti tanácsadásért pedig semmit sem kérek. Valószínűleg főzeneigazgatóként is csak az általam dirigált hangversenyekért veszem fel a tiszteletdíjat.

– *Mi a véleménye arról a kérdéstről, amely az utóbbi időszakban többször felmerült, s amely szerint valóban lehet-e ennyi nagy együttest finanszírozni, szükség van-e ennyi zenekarra, köztük a Rádió együttesére?*

– Természetesen azt gondolom, hogy ennek a zenekarnak igenis létjogosultsága van, hiszen kiváló teljesítményekre képes, s én azon fogok dolgozni, hogy ehhez megteremtsem a lehető leghatékonyabb feltételeket. Hiába várják tőlem, én nem leszek a zenekar bíróját, hiszen arra szerződtem, hogy az együttes védőügyvédje legyek.

R. Zs.

Lépcsők

Három lépcsőben veszi át Fischer Ádám a Rádiózenekar irányítását – szól a hír, s az ilyesmitől a kibicnek óhatatlanul baljós érzései támadnak. Már Vásáry Tamás lemondásának valódi okait sem lehetett kívülről száz százalékgig megérteni – ami azonban azóta történt és történik, a kaotikus gomolygás képzetét kelti a szemlélőben. A szemlélő persze korántsem lehet közömbös a zenekar sorsa iránt: akárhogy is vesszük, a Rádiózenekar egyike az ország négy-öt, nemzetközi viszonylatban is versenyképes szimfonikus zenekarának, gazdag múltja és különleges státusa pedig az új európai keretek között is biztató jövőre predesztinálná.

A helyzetet bonyolítja, hogy a sokszereplős előadás minden résztvevője rangosnak számít a maga területén, különös tekintettel a főzeneigazgató-karmesterekre: Vásáry és Fischer nemzetközi, illetve Kovács László országos presztízse aligha vonható kétségbe. Nyilván mindannyiuknak megvannak a maguk méltányolható szempontjai, amikor igazuk mellett érvelnek, s ezeket nem árt külön-külön is megvizsgálni. Alapjában véve azonban alighanem csupán elszenvedői, s nem annyira alakítói e válságos szituációnak. Mielőtt tehát a részletekbe mennénk, ajánlatos a körülményeket szemügyre venni.

Magyarországon a rendszerváltozás a szimfonikus zenekari életet is kiszolgáltatotta a piaci anomáliáknak. Mindjárt helyesbítenem is kell: pontosabb volna kvázipiaci viszonyokat emlegetnem, hiszen nem annyira értékek és teljesítmények, mint lobbyk és befolyásbeli képességek versenyeznek egymással. A zenekarok fölül eltűnt a védőbúra, amely egyenletesen nyomott színvonalon ugyan, de biztosította a szakmai munka lehetőségeit és a muzsikusok egzisztenciáját. A kilencvenes évek vadkapitalizmusa érthetően a zenész társadalomban is fölkelte a szakmai szolidaritás vágyát, ez azonban meglátásom szerint – s valószínűleg törvényszerűen – átmeneti érzésnek bizonyult. Hogy a szimfonikus zenekarok aligha lesznek többé a béke és a művészi alkotómunka szigetei, azt a többi zenekarhoz képest fe-

lülfinanszírozott Fesztiválzenekar agresszív megjelenése jelezte. Erre még lehetett azt mondani: magánzenekarról van szó, amihez a költségvetési szférának semmi köze (persze azért rengeteg köze van); az egyenlőtlen – a teljesítményorientáltsághoz nem köthető – finanszírozási gyakorlat azonban a közsférában is hamar mindennapos gyakorlattá vált.

Azt a tényt, hogy egy ilyesfajta lobbyversenynek (vagyis hogy kinek vannak jobb állami, minisztériumi, önkormányzati stb. összeköttetései a pénzszerzéshez)

zenekarvezetőként menedzselni a gondjaira bízott együttest, ha a szervezeti keretek nem professzionálisak. A közrádió – mint megrendelő – nyilvánvalóan nyugodtabb, ha a művészeti együtteseit a Bartók Rádió hierarchijába illeszti be; ez azonban nem feltétlenül a szimfonikusok érdekeit szolgálja. Nincs olyan anyagi helyzetben maga a Magyar Rádió sem, hogy megengedhetné magának: olyan presztízsz-együtteseket tartson fenn, amelyekhez voltaképpen nem fűzi érdekközösség. (Ezért vetődhet fel egyáltalán a bérfelesztés kérdése: a muzsikust a műsorkészítő rádiósokhoz mérik, nem pedig más muzsikusokhoz.)

Vásáry lemondása – ha mégoly finom közérdekű egzisztenciális zsarolás volt is a célja – megítélésem szerint értelmetlennek bizonyult. (Annál is inkább, mert a koncertműsort tekintve a Rádiózenekart egyelőre továbbra is az ő neve fémjelzi, s nem a másik sztár Fischeré vagy a háttérember Kovácsé.) Fischer óvatossága pedig – hogy a zenekart három lépcsőben, 2006-ig venné át; noha erről hivatalos papír még nem létezik – azt mutatja: a Rádiózenekar helyzetében rövidtávon nem remél változást. 2005-ben feltehetőleg új elnöke lesz a közrádiónak, 2006-ban talán új kormánya az országnak. Nemcsak a konstelláció lehet eredendően más, de a szereposztás is. Könnyen belátható: két ilyen zaklatott esztendő három úr szolgáljaként aligha lehet képes maradéktalanul átvészelni a nagy múltú Rádiózenekar. Nincs kétségem afelől, hogy rádiós szolgálataikat, koncertjeiket magas színvonalon teljesíteni

Rádiózenekar, 2004 – Geiger György fotója

hosszabb távon a Rádiózenekar csak vesztese lehet, a rendszer magában kódolja. Végezhet bármilyen kiemelkedő munkát, lóghat a közönség még a csillárokon is – a Rádiózenekar akkor is a totális finanszírozási válságban leledző közmédia meghosszabbított karja. Vásáry szavaiból is kitűnik: nem a szakmai, hanem a lobbytevékenységében érzékelt kudarcot. Hiába szerzett százmilliókat, ha azok eltérültek útközben; hasztalan próbálta profi

fogják – bár törvényszerűen lesznek olyan zenekari tagok, akik a méltóbb fizetés reményében engednek majd vetélytárs együttesek csábításának. A többlépcsős megoldásnak ez is a hátránya: hogy többen lemaradozhatnak a lépcsőfordulóban.

A legégetőbb kérdés azonban az: lesz-e lelke a zenekarnak? Bekövetkezik-e olyan reneszánsz, mint Vásáry érkezését követően?

Csontos János

A Nemzeti Filharmonikusok nemzetközi összehasonlításban is megállják helyüket

„Az igazán jó esztendők csak most következnek”

Sem a Bécsi Filharmonikusokra, sem a Birminghami Zenekarra nem cserélné el együttesét Kocsis Zoltán. Van ugyan néhány terület, amelyen a nemzetközi rangú zenekarok még jobb teljesítményt nyújtanak, de a magyar együttes minden korszak műveire nagyon nyitott, a muzsikuskok egymásra odafigyelve, egyre jobb stiláris érzékkel játszanak, s egyre igényesebbek saját munkájukra is. Ráadásul a zenekar végre saját otthonhoz jutott, hiszen nemsokára beköltözhet a Művészetek Palotájába, ahol már mindenki kényelmesen gyakorolhat, s így a jövőben még nagyobb lendülettel dolgozhatnak a különböző kamaraegyütteseik is. A Nemzeti Filharmonikusok következő szezonjában Liszt kompozíciói kapnak kiemelt szerepet, Kocsis Zoltán ugyanis azt szeretné, ha a hazai közönség még jobban megismerné és megszeretné a zongoraművész-zeneszerző életművét, amely nagyon sok későbbi kompozíció alapjául szolgált.

– A Nemzeti Filharmonikusok történetük fontos mérföldkövéhez érkeztek azzal, hogy végre saját otthonba költözhetnek, s az év végén a muzsikuskok már a Művészetek Palotájában gyakorolhatnak.

– Valóban nagyon jó, hogy az átmeneti időszakot követően nyugodt körülmények közé kerülünk. Nem a nagyteremben fogunk próbálni, hanem egy másik helyiségben, de legalább vége az állandó helyhiánynak, ami erősen nehezítette a szólamprobákat. Nagyon szűkösen férünk ugyanis el, s ez komoly gondot jelentett a zenekaron belül működő kisebb formációknak is. Nem is szólva a kórusról, hiszen a Nemzeti Énekkarral szintén állandóan osztozkodnunk kellett. Nem akarom elkiabálni, de legutolsó látogatásunkkor meggyőződtem arról, hogy a Művészetek Palotájában minden szempontból megfelelő helyünk lesz. Az pedig, hogy akusztikai szempontból hogyan válik be a nagyterem, igazán csak a jövőben, a hangversenyeken derül majd ki.

– Ön már szinte a világ összes neves koncerttermében pódiumra lépett. Milyennek tartja ezt az új, budapesti helyszínt?

– Amikor utoljára a Nemzeti Koncertteremben jártam az akusztikussal, Russel Johnsonnal, nagyon biztató állapotokat találtam. Egyébként éppen az általa épített termekben játszottam a legtöbbet. Nem mindegyiket szeretem, a luzerni új koncerttermét például különösen nem kedvelem, de a birminghamitól el vagyok

ragadtatva. Éppen ezért a budapesti hangversenyteremmel kapcsolatban is vegyes érzéseim vannak, de valahogy mégis úgy vélem, ez a pódium összességében nem lesz rossz. Bár csak épülőfélben láttam, már el tudom képzelni, milyen lesz benne egy koncert. Már egyébként sem kell sokat várni, hiszen az első, kísérleti jellegű hangversenyt 2005. január 8-án tartjuk, s ezen az esten Rost Andrea is fellép. Erre a koncertre azért válogattam annyira heterogén műsort, mert szeretném hallani, hogyan szólnak a különböző formációk, milyen hangzása van egy fafúvós együttesnek, egy énekesnek, egy hegedűnek vagy egy zongorának, és ezek kombinációinak.

– Kissé csodálkozva olvastam arról, hogy míg a Hagyományok Háza (ha odaköltözik a Művészetek Palotájába) ingyen léphetett volna fel száz alkalommal egy szezonban, s a Nemzeti Táncszínháznak sem kell ezeken az esteken fizetnie, önök azonban, akiknek otthont ad az épület, ugyanolyan bérleti díjért kapják meg a termet, mint bármely más együttes.

– Nem látok a kulisszák mögé, nem tudom, hogy milyen érdekek csapnak össze, s hogy milyen sérelmek vannak az egyik, illetve a másik oldalon. S valahogy méltatlannak is érzem a költözésről, távolmaradásról szóló híreket ahhoz az ünnepélyességhez képest, ahogy egy ilyen épületet illene átvenni. Hiszen éppen azért siránkoztunk már évek óta, mert nem volt egy olyan helyszínünk, ahol

tisztességesen játszhattunk volna Brucknert vagy Mahlert, most pedig végre elkészült! Ezek a botrányok elég kicsinyesek egy ilyen nagyságrendű beruházáshoz képest. Úgy vélem, mi teljesen pozitívan állunk a kérdéshez. Végre van egy új koncerttermünk, végre minden zenekar megmutathatja, mit tud. S ha így szól a szerződésünk, akkor a bérleti díjat éppúgy kifizetjük, mint minden más együttes. A legfontosabb az, hogy mindehhez legyen közönség. Azt pedig úgyis a komolyzenei hangversenyek színvonalára fogja eldönteni, hogy az a közönségréteg, amely jelenleg a Zeneakadémiát tekinti a hangversenyek fő helyszínének, mennyire szívesen jön majd a Nemzeti Koncertterembe. Sokadszor hangsúlyozom azt is, hogy a Liszt Ferenc téri épület nem azzal a céllal készült, hogy ott reprezentatív hangversenyeket tartsanak. A Zeneakadémia nem más, mint egy tanintézmény, csodás díszteremmel, ezért már régóta szükség lenne egy valódi koncertteremre.

– Az új helyszínen valóban számos olyan művet is el lehet játszani, amelyek bemutatása a Zeneakadémián nehézségekbe ütközött volna. Mennyiben befolyásolta ez a 2004/2005-ös évadjuk műsorának összeállítását?

– Nem jelentett gyökeres változást, mert mi egyébként is mindenevők voltunk és vagyunk. Nagynevű elődeim a romantikus nagyzenekari repertoárt alapozták meg, így gyakorlatilag nem is létezik olyan darab, amelyet ezek közül a művek

közül a zenekar ne játszott volna már. Ezt a hagyományt mi is mindenképpen folytatni fogjuk. Mindehhez persze adekvátabb helyszínt jelent a Nemzeti Koncertterem. Egyébként paradox módon nem a terem lehetőségei alapján bővítjük a repertoárunkat, és nem monumentális darabokat tűzünk műsorra a következő szezonban, hanem minél több bécsi klasszikust akarunk játszani. Szeretném emellett, ha Bach művei is rendszeresen szerepelnének koncertjeinken, éppúgy, mint a kortárs, XX., XXI. századi zenék. Örvendetes nyitásnak tartom ezt, hiszen majd' minden olyan problematikusabb kompozíciót elővettünk már, amely nagyon hosszú ideje nem hangzott fel a hangversenyeken. A nem standard repertoár nagyon fontos részén sikerült már átrágni magunk, így a sokszorosára bővült a palettánk.

– *A Berliini Filharmonikusok szinte minden koncertjén felhangzik valamely kortárs alkotó darabja is. Elképzelhető, hogy nálunk is lesz majd hasonló programösszeállítás?*

– A berliniek már sportot űznek abból, hogy rendszeresen műsorra tűzzék modern alkotók darabjait, általában a XX. század második felének terméséből válogatnak. Ezt nagyon jó ötletnek tartom, s magam is részese lehettem, hiszen amikor legutóbb ezzel a német együttesel koncerteztem, s az est programjában – tőlem függetlenül –, egy Kurtág-darab is szerepelt. De ha őszinte akarok lenni, akkor azt is el kell mondjam, hogy ezt a fajta műsorszerkesztést a zenekarok nem nagyon szeretik. A berliniek persze ezzel letudnak egy kötelességet, de nagy kérdés, hogy valóban betemetik-e vele azt az árkot, ami a standard repertoár és a modern zene között feszül. Szerintem nem, sőt én ezt az egész folyamatot valahogy természetellenesnek tartom. A kortárs zenének sokkal jobban be kellene épülnie az emberek tudatába, zeneiségébe, sokkal inkább személyiség-, illetve társadalomformáló hatást kellene gyakorolnia, mint ahogyan ma működik. A modern muzsika a kuriózum szintjén marad, és ez nem jó. Sajnos, a ma embere nem él együtt a saját zenéjével.

– *Ön azért mindig nagy hangsúlyt fektet arra, hogy különleges, ritkán hallható darabok is felcsendüljenek estjeiken. Hét esztendeje ennek tükrében állítja össze a zenekar programjait. Érződik már mindennek a közönségnevelő hatása?*

– Nagyon remélem, hogy igen. Pillanatok alatt elkelnek a bérleteink, szétkapkodják a koncertjegyeinket. Szinte minden hangversenyünkön teljes a telt ház, bár azt is hozzá kell tegyem, hogy nálunk nincse-

nek ismételt koncertek. S azért tény az is, hogy különleges műsorösszeállításaim miatt nemcsak dicséretek, hanem időnként bírálatokat is kapok. Pedig számos indokom van arra, hogy miért is kell elővenni a ritkábban játszott darabokat. Két, nagyon fontos szempontot emelnék ki. Egy zenész egy olyan kompozícióhoz, amelyet nem terhelnek több évtizedes, vagy évszázados tradíciók, jóval szabadabb, alkotóbb módon tud hozzájárulni. Egy ismert darabnál gyakran még az állhagyományokkal is szembesülni kell. Nagyon nehéz úgy konfrontálódni mindezzel, hogy közben az ember azért tudja, a művekre az eltelt évtizedek során rárakódott manírok bizonyos

közönségigényt elégitenek ki. Ha például Csajkovszkij V. szimfóniáját játszom, akkor természetesen az utolsó tételben is betartom az előírt tempót. Így azonban sokkal lassabban hangzik fel a darab, mint ahogyan azt a publikum megszokta. Ezen nagyon sokan meglepődnek, s elenyészően kevés azoknak a száma, akik tisztában vannak azzal, hogy mi is van a háttérben, s hogy a mű így szólal meg autentikusan. A zenészek pedig – ha lehet –, bizonyos szempontból még tohonyábbak, mint egy átlagos karmester. Azt csinálják, amit a dirigens kér tőlük, vagy amit korábban tanultak, s eszükbe sem jut, hogy helyesebb nézőpont is létezhet, s hogy időnként nem ártana alaposabban tanulmányozni egy-egy művet. Ezért is egyszerűbb az együttes dolga, ha ritkábban játszott alkotást ad elő. A Nemzeti Filharmonikusoknál is azt figyeltem meg, hogy egy-egy ismeretlen darabnál összehasonlíthatatlanul felszabadultabb, nyitottabb a zenekar. A másik szempont pedig az, hogy nemcsak a muzsikusok, de a közönség számára is lényeges, hogy legalább a jelentős zeneszerzők életművében ne legyenek számukra fehér foltok, s teljesen feltérképezzék egy-egy alkotó munkásságát. Az átlagos hallgatónak is képesnek kell lennie arra, hogy az egyes műveket elhelyezze a zeneszerző pályáján. Ne csak a legnépszerűbb szimfóniát ismerje, hanem az összeset, s így az ismert remekmű még becsesebbé válik.

– *Ezt a zenekar-építés szempontjából is nagyon lényeges...*

– Így igaz. Nem is szólva arról, hogy van még egy másik, szakmai szempont is. Így, ha a teljes életművet eljártsszuk, bemutatjuk, akkor végig lehet követni, hogy hogyan fejlődött, változott például egy zeneszerző hangszerezési tudása. Az is megfigyelhető, hogy hogyan találta meg valaki a saját hangját, és kiknek a hatása mutatkozik meg muzsikájában.

– *Hét esztendeje irányítja a Nemzeti Filharmonikusok munkáját. Hol tart most a zenekarépítés terén?*

– Nemrég *Peskó Zoltán* járt nálunk, s nagyon érdekelt, hogy hogyan zajlik nálunk egy próba. Beült a délelőtti gyakorlásra, de ez alkalommal annyira jól játszott az

együttes, hogy csak nagyon ritkán álltam meg, nem akartam ugyanis fölöslegesen megszakítani a muzsikálást. Alig hangzott el valami észrevétel, szinte teljesen végigvettük a darabot, Peskó mégis azt mondta, remek volt a próba, hiszen ebből is látható, a generálhibák elmúltak. A fő különbség a régi és az új együttes között a zenei pontatlanságok, tévedések természetében rejlik. Most már csak bizonyos egyedi hibákat lehet megfigyelni, amelyek a rossz iskolának „köszönhetőek”, vagy technikai illetve stílári tévesztéseket takarnak. A technikai pontatlanságokat könnyű kijavítani, több gyakorlással ez már sikerül, a stílári problémákban pedig éppen az segíthet, hogy ennyiféle darabot játszunk. S persze én is ezért állok itt, hogy a minél tökéletesebb hangzás- és játékmódot kialakítsam, megteremtsem. Mind több fehér foltot színezzünk be a zenei palettánkon, annál jobbá válik a játéunk is.

– Egy régebbi interjúmban említette, hogy nagyon fontosnak tartja azt is, hogy a zenekari játék mellett mindenki foglalkozzon kamaramuzsikálással is.

– Mihály András mondta mindig, hogy a jó zenekari játék alapja a jó kamaramuzsikálás. A Nemzeti Filharmonikusoknál különböző formációk működnek, s én is nagy hangsúlyt fektettem arra, hogy mindenki találjon magának egy megfelelő együttest. Én különben is a játszva tanulás, tanítás híve vagyok. A közönséget sem különböző bevezetőkkal, tudományos előadásokkal akarom oktatni, hanem azt szeretném, hogy a hallgatók ismerjenek meg különböző dallamokat, figyeljenek fel az egyes motívumokra, s később majd ezek segítségével ráéreznek az egyes zeneszerzők közötti kapcsolatokra, az alkotói korszakokra.

– Néhány év távlatából már visszatekintve hogyan értékeli a zenekar-átalakítást, az együttesen belüli próbajátékot?

– Ma már az egész történet nagyon távolinak tűnik. Úgy vélem, hogy három-négy sértett emberen kívül már senki sem emlékezik vissza erre az egészre keserű szájjal. Igazán rosszul senki sem járt, hiszen tisztességes végkielégítéssel távoztak az emberek. Nagy figyelmet fordítottam arra, hogy személyesen is leüljek beszélgetni azokkal a muzsikussal, akik kénytelenek voltak a zenekartól megválni. Két-három zenész kivételével mindenki hajlandó volt tárgyalni velem, s a többség ezeken az eszmecsereken beismerte, hogy valóban nem való egy ilyen együttesbe.

Anélkül, hogy ezt különösebben forszíroznam, szeretném, ha a jövőben is lennének a zenekarban hasonló meghallgatások. Ma már az együttesben magában is megvan erre az igény, a kulcspozícióban játszó emberek számára egyre fontosabb a folyamatos javulás, a minőség állandó ellenőrzése. Az együttes munkájára a lelkesedés, a magas fokú intenzitás, a saját teljesítményért vállalt felelősség jellemző.

– A Bécsi Filharmonikusoknál is a zenekar maga szűri ki a tagsága közül azokat, akik nem teljesítenek a lehető legmagasabb színvonalon.

– Ha a császárváros együttesével összehasonlítom a saját zenekaromat, akkor a mérleg mindenképp a mi javunkra billen, hiszen a bécsiekre az ultrakonzervatív látásmód, a beszűkült repertoár jellemző. Ők eljárták Schönberg op. 16-ját, de lelkük mélyén gyűlöli, hogy ezzel kell foglalkozniuk. Amikor januárban nálunk ment ez a darab, az együttesben egyáltalán nem tapasztaltam ellenállást a mű iránt, az első próbákon inkább a tanácstalanság volt jellemző. De aztán saját maguk rájöttek arra, hogy ez a darab nem zagyvalék, hanem tudatosan megkomponált harmóniavilággal rendelkező, sajátos, új stílusú alkotás. Végül remek koncertet adtunk, s a nagy többség megszerette a művet. Hát, például ez is különbség a régi és az új zenekar között, hiszen azt nem tudom elképzelni, hogy a harminc esztendővel ezelőtti ÁHZ is hajlandó lett volna pódiumra lépni egy ilyen művel. A lényeg megint a fokozatosság. Előtte eljátszottuk a megfelelő romantikus darabokat, majd sorban a következőket, s így az adekvát zenei környezetbe tudták behelyezni a zenészek Schönberg darabját. Áprilisban a Birminghami Szimfonikusokat dirigáltam, azt kell mondjam, az együttes jobban blattol, mint a Nemzeti Filharmonikus Zenekar, stíláriasan azonban mégis a mieink a jobbak.

– Kíván-e a Nemzeti Filharmonikusoknál olyan speciális, egyedi hangzásvilágot kialakítani, mint amellyel számos nagy zenekar rendelkezik?

– Én a megfelelő, általam legjobbnak tartott hangzásarány elérésére törekszem. Gazdagabb, homogénebb hangzást akarok, de ez nem csupán a dirigensen múlik, ebben nagyon jó partnernek kell lennie a zenészeknek is. Alkalmazkodni kell egymáshoz, nagyon oda kell figyelni a másokra. Úgy érzem, a Nemzeti Filharmonikusoknál ez egyre jobban sikerül...

– Mi lesz most a következő lépcsőfok a zenekar életében?

– A következő szezonban Liszt művei állnak a középpontban, igyekszem minél több darabját műsorra tűzni, s készítek néhány hangszerelést is. A zongoraművész-zeneszerzőt ugyanis olyan komponistának tartom, akinek életműve óriási értéket képvisel, s hihetetlen erős hatást gyakorolt az utána következő generációkra. Alkotásait nem lehet eleget játszani. Szeretnék teljes zenei portrét rajzolni róla, s örülnék, ha a közönség jobban megismerné és megszeretné darabjait. Nagyon kíváncsian várom azt is, hogy hogyan fog megszólalni Richard Strauss Itáliából című szimfonikus költeménye, s a Mozart-műsor is jelentős próbatétel lesz a zenekar számára a hangzásarányok szempontjából. Bízom abban, hogy ezeknek a kihívásoknak sikerrel megfeleljünk.

– S ezekre a koncertekre pedig már estéről-estére 1600 jegyet kell eladni, hiszen a Nemzeti Koncertterem nagyobb méretű, mint a Zeneakadémia...

– Remélem, továbbra is telt házak előtt muzsikálhatunk. Az valóban nagy kérdés, hogy minden este meg lehet-e tölteni a Művészetek Palotáját. Ezért nem is vállaltuk az üzemeltetés gondját, hiszen ehhez külön erre szakosodott, profi csapatra van szükség. Valószínűleg nem csak a komolyzenének ad majd otthont a terem, hanem más műfajok képviselői is fellépnek benne, és kongresszusok fogadására is alkalmassá kell tenni. De egyáltalán nem gondolom azt, hogy ez baj lenne.

– Ön nem az az ember, aki különösebb fontosságot tulajdonít a kitüntetések, de talán azért az idén kapott két elismerést, a Cannes-i MIDEM életműdíját és a francia művészeti érdemrend lovagi fokozatát mégis pályája jelentős állomásának tartja...

– Számomra már ez is rég volt. Hol van már a január? A díjakat, kitüntetésekkel is kicsit inadekvátan tartom az egész tevékenységemmel kapcsolatban. De ugyanakkor el kell ismernem azt is, hogy egy pályának valóban vannak állomásai, s ez a két elismerés valóban annak a jelzése, hogy mérföldkőhöz érkeztem. Én azonban az egészet kissé másképp értékelem. Ha visszanezdek, hogy eddigi pályám során mi mindent csináltam, akkor kilókból, méterekben és súlyban mérhető mennyiséget kapok, mégis úgy érzem, hogy még alig tettem valami igazán jót. Az még csak most következik...

R. Zs.

Építészeti rejtelmek

A Nemzeti Hangversenyteremről, mint építészeti-technikai csodáról tájékoztatott Zoboki Gábor építészmérnök. A szakma és a zene szeretete, az adott munka iránti rajongó elhivatottság fűtötte szavait. S hogy adatok is illusztrálják mindazt, amit elmondott, a Függelékben megtalálhatja a kedves Olvasó a használókat érintő legfontosabb számadatokat is.

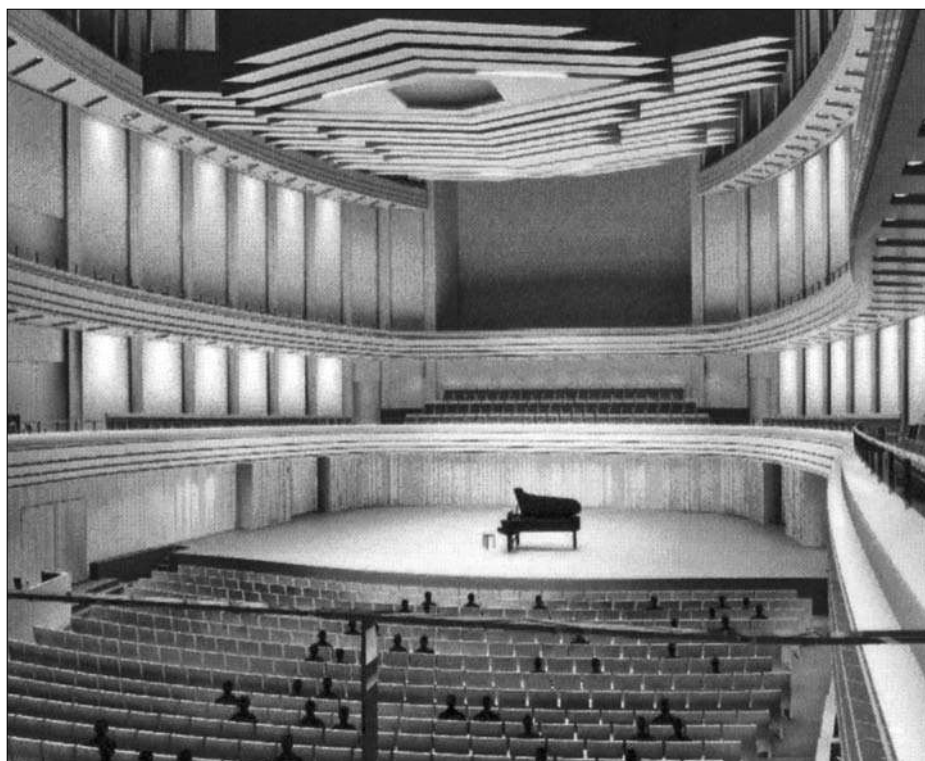
– Minden bizonnyal számos fontos és érdekes információval tud szolgálni az épület egészét illetően, most azonban elsősorban a hangversenyteremről szeretnék tudósítani az Ön segítségével. Milyen helyiségek állnak a muzsikások rendelkezésére, milyen is valójában ez a különleges akusztikai rendszer?

– A hangversenyterem építés a mai napig komoly építészeti és akusztikai viták keresztüzében áll. Minden 19. századi hangversenyterem ugyanis, amelyet a zenei társadalom és a közönség ismer – a bécsi Musikverein, a zürichi Tonhalle, az amszterdami Concertgebouw – egyféle hangverseny-kultúrára épült annak idején, az abban a korban leginkább játszott zenékre. A koncertterem építés ma részben építészeti és részben akusztikai probléma. Ma egy ilyen teremnek ki kell szolgálnia minden olyan igényt, amit a háború előtt nem kellett. A kamarazenétől kezdve a legnagyobb együttesekig más és más akusztikai igényekkel lép fel az előadógárda és a hallgatógárda. A terem mérete rendszerint nem módosítható és a felületei is általában fix szerkezetekből épülnek. Mi egy New York-i akusztikushoz fordultunk, aki egy olyan rendszert fejlesztett ki, amellyel mind a terem mérete, mind a terem felületei módosíthatók. Ő Russell Johnson, az Artec cég művészeti vezetője, aki huszonöt éve foglalkozik azzal, amit most Budapesten is megépít. Ez Európában a második, és az egész világot tekintve is mindössze az ötödik ilyen alkotás.

Ennek a magasrendű „tudásnak” lényege, hogy a hangversenyterem oldalfalait illetve a színpad körüli falait meg tudjuk nyitni és a hangot úgynevezett zengő kamrákba vezetjük. Ezek a kamrák csak azt szolgálják, hogy a teremben mozgó hangenergiát egy nagyobb térbe engedjék, ezáltal a hangversenyterem legkarakteresebb akusztikai paramétere, a hang utóhangserege bizonyos frekvenciákkal a kétszeresére emelkedhet. Ha azt mondom, hogy a Zeneakadémia utóhangserege ideje 1,2 szekundum, ennek a teremnek az utóhangserege ideje 1,8-1,9 szekundum lesz alaphelyzetben, zárt aj-

tókkal. Ha az ajtókat kinyitjuk, bizonyos hangfrekvenciákon, elsősorban magas frekvenciákon 4 szekundumra bővül. Ez olyan, mintha egy kis szobából hirtelen egy katedrálisba lépnénk át. A változtatható terem méret nagyon hallható, nagyon karakteres, az eddig ismertekhez képest egészen más akusztikai képletet eredményez majd. Attól függően, hogy hány vakajtót, milyen szögben nyitunk ki, ez a képlet végtelen gazdag-

fölötti hangvető ernyő, amit canopynak nevezünk a szakirodalomban. Ez a 40 tonna súlyú, acélból és fából készült, hatalmas hangvető ernyő szolgálja azt, hogy a színpadon, óriási tér alatt helyet foglaló zenészek minél jobban hallják egymást. A közvetlen hangenergiájuk, illetve a menyezetről visszajövő hangenergia így sokkal rövidebb utat tesz meg. A két utolsó pultnál ülő zenész sokkal jobban fogja ma-

ságúvá táru. Ezt kiegészítik azok a függönyök, amelyek az ajtóknál és a zengőkamrákban helyezkednek majd el. A túlzengési időt ugyanis nemcsak növelhetjük, de csökkenteni is lehet egészen 1 másodperc alá. Ezt szolgálják a függönyök. Az egész terem, 25 m magasságban körbevehető három réteg bársony függönnyel, ami olyan hatást kelt, mintha egy süketszobában ülnénk. Ez elsősorban elektroakusztikus és dzsesszhangversenyek, konferenciák, filmvetítések alkalmával lesz hasznos.

Az akusztikai rendszer harmadik izgalmas eleme a zenekar által elfoglalt pódium

gát hallani, mint a nagy belmagasságú színpadi terek esetében. A hangvető ernyő szolgál egyébként arra is, hogy a zsöllyes szinten ülőkre szintén reflektáljon nagyon sok első hangvisszaverődés. A canopy adja a világítást, fogadja be az összes mikrofont és minden hangszóró-együttest, amit egy nyitással le is tudunk engedni a térbe.

A technikai „összkomfort” fontos eleme, hogy a színpad változtatható mélységű 11 és 17 m között, négy lifttel: két előszínpadival zenekari árok képzésére, a színpad nézőtér felé megnövelésének céljára úgy, hogy széksorokat szedünk ki,

és le tudjuk hozni a zsöllyeszintre, ahol öt sort be tudunk tenni. Van kóruslift, amelynek segítségével akár egy perc alatt beültethető az énekkar, és egy zongoralift, amivel e nagy hangszereket lehet gyorsan és biztonságosan mozgatni a színpad és a raktár között.

Épül egy 92 regiszteres, öt manuális, mechanikus játszóasztalú romantikus nagyorgona, ennek kivitelezője a németországi Mühleisen cég, amely a Pécsi Orgonamanufaktúrával működik együtt a munkálatok során. Az orgona homlokzata elkészül nyitásra: hatalmas, bonyolult hangszerről van, csaknem hétezer síppal, az instrumentum előreláthatólag 2006 közepére lesz teljes. Éke a hangversenyteremnek, és így válik teljessé az intézmény világszínvonalú szolgáltatásainak sora.

A nézőtérén három emelet helyezkedik el a zsöllyén kívül, és még az olcsóbb helyeken is olyan körülményeket tudunk a közönségnek biztosítani, ahol az akusztikai hatás kiváló lesz. Az audiális élmény szempontjából az állóhely is egyenrangú lesz a legjobb ülőhelyekkel. Az erkélyek, vagy ahogy az amerikai szakemberek hívják, a teraszok előrenyúlnak egészen a színpad köré, tehát azok a zenerajongók is jól járnak, akik imádnak a zenekarban ülni. Két teraszon a zenekar körül lehet helyet foglalni, sőt, a Zeneakadémiánál megszokott módon három sor szék kórusülés (illetve zeneakadémiai zsargonon orgonauülés) is van, ha ezt a műsor megengedi. Ez pedig azoknak a rajongóknak előnyös, akik mondjuk szemből szeretik nézni a karmestert, netán a kottát szeretnék látni, keresik a zenekar közelségét.

Fantasztikus dolgok valósulnak meg ebben a teremben, de hangsúlyozom, hogy ez nem luxusberuházás. Amit ez a hangversenyterem tud, az világszerte követelmény a ma épülő, ilyen méretű koncerttermekkel szemben. Ha hasonlóságot keresünk, akkor a nemrég átadott szingapúri teremre lehet hivatkozni, vagy a fél évvel ezelőtt átadott Los Angeles-i Walt Disney Hall-ra.

Alapvetően kétfajta hangversenyterem „verseng” a piacon. Az egyik az úgynevezett szőlőskert alakú, amilyen például a Berlini Filharmónia terme, a másik pedig a „cipősdoboz” jellegű, amilyen bécsi Musikvereinsaal. Az a mester, akivel mi dolgozunk, egyértelműen kiáll a shoebox mellett. Ezzel százéves adósságot törlesztünk, hiszen nálunk nem épült meg „a” hangversenyterem, a mi Musikvereinsaalunk, vagy Concertgebouw-unk.

– *Milyen szempontok szerint válogattak bútorokat? Az akusztika bizonyára döntően befolyásolta a választást. Mennyire lehetett figyelembe venni az esztétikai szempontokat és a muzikusok igényeit?*

– Zenekari szék választása nem feladat ma egy építész számára, ez technológiai kérdés. A termékeket nem tervezzük, hanem megvásároljuk. Olyanokat, amilyeneket bárhol a világon használnak, amelyeket már sokszorosan kipróbáltak és amelyek mind a mi muzikusainknak, mind az ideérkező vendégeknek is megfelelőek lesznek.

Ami viszont a nézőteret illeti, éppen egy bonyolult tervezői folyamat végére értünk. Hangsúlyozom, hogy a hangversenytermi székek nem színházi székek. Itt sokkal több akusztikai tényezőt kell figyelembe venni, mint a színházakban. Nem lehetnek agyonpárnázott, kényelmes nagymama-fotelek. Olyannak kell lenniük, hogy ha mondjuk digitális hangfelvétel esetén közönség nélkül használjuk a termet, akkor is azt az akusztikai hatást adják, amit közönséggel. Kínosan ki kell dekázni az anyagot, a fa- és bársonyfelületek arányát, a bársony borítás alatt lévő szivacsok keménységét. Az építésznek erőszakosnak kell lennie a közönséggel szemben – nem engedheti meg, hogy 4 cm-nél vastagabbak legyenek a szivacsok. Végül elmondom, hogy Bayreuthban a támlán egyáltalán nincs szivacs, az ülésen is csak 1 cm vastagságú engedelyeztek azok, akik meg akarták menteni az Ünnepi Játékok színhelyének csodálatos akusztikáját. A szék még a 21. században is kínos kérdés, mivel óriási tömegű hanglefogó-felület, úgyhogy e felületet mind méret-, mind anyagszempontból az akusztikai érdekeknek kell alárendelni.

– *Voltak-e olyan megnyilvánulások, amelyek kellemetlen perceket szereztek Önnek?*

– Nem állt mögöttünk egy olyan szakmai grémium, amely az építők kezét fogta volna. Rengeteg pletyka keletkezett ezzel szemben, amely aggodalommal töltötte, tölti el a hozzánk érkező muzikusokat. Folyamatosan bizonyítanunk kell, eloszlatni ezeket a rossz előítéleteket. Nagyon sok karmestert, nagyevű muzsikust hívtam már ide, igyekeztem megmutatni, mi mindenre képes ez a terem. Meggyőződésem, hogy a legjobbak, a legnyitottabbak számára is több évre van szükség, hogy a hihetetlen mennyiségű tudást, amit ideépítettünk, birtokba tudják venni. A terem

ugyanis túl sok mindent tud ahhoz, hogy azonnal kiismerhető legyen. Olyan, mint egy „full-extra” autó. Beülünk, és először bizony nemigen tudjuk, melyik gomb mire szolgál. Négy év megfeszített munka van a tervezésben; e folyamat eredményét megismerni, megtanulni, (főleg!) megszeretni és használni bonyolult folyamat.

Minderre azért van szükség, mert már bebizonyosodott, hogy ekkora helyiséget nem lehet évi 365 napon keresztül csak komolyzenével megtölteni. Kell tehát tudni, mire van szükségük a könnyűzenészeknek, a konferenciarendezőknél – mindenkinek, aki ekkora teremre igényt tarthat. A komolyzene nem tud eltartani egy ekkora intézményt – nemcsak nálunk, másutt sem. Azokra a produkciókra is fel kell készülni, amelyek bevételéből ki lehet egészíteni a költségvetési támogatást. Vannak világítási karzatok, fejjépek, egy hatalmas horizontfüggöny is leengedhető. Az egész terem körbefüggönyözéssel hatalmas mozivá alakítható, konferenciák és könnyűzenei hangversenyek rendezhetők. Bármilyen műfajban tudunk hangfelvételeket készíteni.

Érdekesen formálódtak a terem falai. Az akusztikai burkolatok tervezését ugyanis általában az építészekkel szokták végeztetni. A 20. században azonban már nem volt szokás építészeknek képzőművészeti alkotásokat létrehozni. Ha végignézzük az építészettörténetet, a székesegyházakban, templomokban, reprezentatív helyiségekben még a 19. században is együtt dolgoztak az építészek és a képzőművészek. Budapesten, a 21. század első évtizedében visszatértünk ehhez a csodálatos módszerhez. Jovánovics György Kossuth-díjas szobrász, a gipszrelief nagymestere dolgozott velünk a hangversenyterem akusztikai burkolatainak tervezésében. A szobrász, az akusztikus és én másfél éve küzdünk egy olyan falburkolat létrehozásán, amely azoknak a látogatóknak is külön élményt fog adni, akiket a zene másfél órán át esetleg folyamatosan nem köt le. Itt nem borul teljesen sötétbe a nézőtér, mint a színházakban; az árnyalt fényviszonyok figyelembevétel kialakított színes, a korareneszánsz falfestményekre emlékeztető reliefek impozáns, átütő erejű látványt nyújtanak majd. Szeretnénk egy 19. századi, arany stukkós, Musikvereinsaal-szerű érzetet kelteni. Élmény lehet a terem akkor is, ha nem szól zene benne.

Tóth Anna

A működtetés kezdetei

Kiss Imre, a Művészetek Palotája vezérigazgatója a 2005 végéig már lekötött rendezvények listájával szemléltette, hogy muzsikus világ milyen impozáns érdeklődése kíséri a Nemzeti Hangversenyterem létét és megnyitását, és hogy milyen műfaji sokszínűséggel tudják tesztelni a multifunkcionális terem sokirányú alkalmasságát.

– Hamarosan elkezdik „belakni” a muzsikusok a Nemzeti Hangversenytermet, ami egyik eleme a Nemzeti Színház mellett felépült Művészetek Palotájának. Sokat foglalkozik a házzal a sajtó és azt sugallja, hogy a hangversenyterem kívül bizonytalan, kik töltik meg a kiállító termeket és a színházat. Ön, mint az új beruházást működtető gazdasági társulás vezérigazgatója, aki egyébként zenei területről érkezett a Lágymányosi híd lábához, megerősíti vagy megcáfolja a sajtóban megfogalmazott aggályokat?

– Nem a foglalkozásom, hanem a múltam kapcsán került szóba az én idejövetelem. A zenéhez amatőrként értem valamenynyire, ami azonban fontosabb lehetett, hogy tíz éven keresztül voltam alapító-igazgatója a Budapesti Tavasz Fesztiválnak, majd ügyvezető igazgatója az Országos Filharmoníának, ami időközben Nemzeti Filharmonióvá vált. Utána a Magyar Állami Operaház ügyvezető igazgatója, majd megbízott főigazgatója, később a Vígszínház ügyvezető igazgatója lettem. Egyszóval sokat dolgoztam a kulturális élet különböző területein az elmúlt évtizedekben, mint menedzser-igazgató. Itt sem a szakmai vezetés a feladatom. Három intézmény költözik most ide – a Nemzeti Filharmonikusok, a Ludwig Múzeum és a Nemzeti Táncszínház a Hagyományok Házába. Mindannyian teljesen önálló alapítású, önálló gazdálkodású szervezetek, tartalmi munkájukba nem szólok bele – nem is tehetem, de nem is akarok. Megvanak a működésükhöz szükséges épületek, helyiségek és technikai feltételek. A Nemzeti Filharmonikusok próbatermei, technikai helyiségei mellett ott van az a bizonyos koncertterem, amelyben – a megfelelő bérleti díjért – ők is adnak hangversenyeket, évente néhány tucatot. Egyébként ez is befogadó terem, amelyet a legkülönbözőbb rendezvényekre fogunk bérbeadni. A múzeumi rész a Ludwig Múzeum állandó és időszakos kiállításainak ad majd otthont, Néray Katalin irányításával, teljesen függetlenül mind tőlem, mind a többi intézménytől. A harmadik épületbe a Várból – részben – ideköltözik a Nemzeti Táncszínház, amely évi száz napon át használja a színház-

termünket. Itt végre be tudja mutatni mindazokat a produkciókat, amelyekhez nem állt eddig megfelelő színpad a rendelkezésére. Mindezek mellett marad azonban 265 nap az évből, amit meg kell tölteni programmal.

– A Nemzeti Filharmonikusok is piaci áron bérlő a termet, vagy engedményt kap?

– Ugyanazt a bérleti díjat fizeti, mint a többi bérlő. Az együttes költségvetésében külön tételként szerepel a fellépések helyszíneinek bérleti díja, hiszen eddig olyan székháza volt, ahonnan minden hangversenyre ki kellett valahova települnie.

– Az Ön feladata a hangverseny-, illetve színházterem szabad időpontjainak „eladása”?

– Az én munkám része életet lehelni a termekbe, a közönségforgalmi területekbe úgy, hogy azt a beköltözött három intézménnyel koordináljuk. Ennek az épületnek nemcsak az üzemeltetését bízták tehát rám, hanem a működtetését is. De minden egységnek külön művészeti vezetése, programszerkesztősége van. A cél az, hogy a magyar kultúra értékeit minél nagyobb sokszínűségben kell megjelentetni a Művészetek Palotájában.

– Ez azt is jelenti például, hogy a Nemzeti Táncszínház által használt színpadon akár zenei, vagy más táncos produkciók is megjelenhetnek?

– Minden, ami a magyar kultúra része, beleértve természetesen a könnyűzenét is. Minden értéknek, amely iránt érdeklődik a magyar közönség, helye van ebben az épületben. Lesz kamaraopera és jazzkoncert, balett stb. – minden, ami a magyar kultúrát reprezentálja. Az eklektikus műsorszerkesztés részei lehetnek olyan külföldi produkciók is, amelyek dokumentálhatják a létesítmény nemzetközi jellegét és a magyar kultúra nyitottságát.

– Az Ön feladatai közé tartozik az is, hogy a bérleti díjakkal valamiképpen rentábilissá tegye a Palota működését? Vane az intézménynek bevételi kötelezettsége?

– Kultúráról van szó, nem beszélhetünk tehát rentabilitásról, legfeljebb ésszerű gazdálkodásról. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumához tartozunk, innen kapunk egy keretösszeget, amit az én rendelkezésemre bocsátanak. Ez nem olyan sok, hiszen bruttó egymilliárd forintot utalnak évente.

Én azért optimista vagyok, hiszen számos jelentkező van a befogadó színház- és hangversenytermünkbe. Vigyázni kell azonban a műfaji arányokra, hogy ne véletlenszerűen következzenek egymás után az események, ne passzív befogadók legyünk, hanem jól meghirdethető, tematikus programokat tudjunk ajánlani a kö-

zönségünknek. Nem lenne szerencsés egyes befogadó intézmények hibájába esni, hogy jellegtelen, arculat nélküli, egymást esetlegesen követő műsorokból álljon az évad.

– *Hogyan lehet egyeztetni a valamilyen szempont szerint csoportosított, reklámképes produkciók és a bérleti díjért együtteseket befogadó színpadok elvét? A Zeneakadémia Nagyterme is befogadó koncertterem, ahová a szabad időpontok függvényében jelentkeztek a művészek. Mindenki a saját hangversenyéért felelt, azt hirdette, annak a jegyeit adta el. Az ilyen típusú bérleti mechanizmus nem alkalmas arra, hogy a zenekarok vagy a szólisták egyáltalán tudomást vegyenek egymás programjáról. A bérbeadónak pedig nem volt feladata ebbe beleszólni.*

– Itt eleve jobb lesz a helyzet, mivel sok lesz a kínálat szerkezetét meghatározó meghívott, felkért produkció és minden befogadott a Művészetek Palotája arculatával is megjelenik majd. Egyébként mindenki csinálja a maga szokásos marketingjét, és emellett élhet a Művészetek Palotája lehetőségeivel. A tartalmi sokszínűség miatt nagyon sok helyen megjelenünk a saját logóinkkal, számos kiadványunk, önálló honlapunk van, ahol mindenütt szerepeltetjük a nálunk termet bérlők műsoraikat. És mivel mi a propagandaanyagunkat nemcsak Magyarországon terjesztjük, így ezek nemzetközi nyilvánosságot is kapnak. Minden partnerünknek, minden produkciónak igyekszünk segíteni úgy, hogy azért ne sértjük az ő arculatukat. Ez komoly munkát igényel, de megvannak hozzá a megfelelő szakemberek.

– *Nyitottak a bérlők a Művészetek Palotája ezen gesztusai iránt?*

– Nem panaszkodhatom, hiszen lelkesek és tartalmas együttműködésnek nézünk elébe.

– *Most, hogy már számos betáblázott este szerepel a Nemzeti Hangversenyterem 2007/08-as évadjával bezárólag. Van-e információja olyan, zenei közéletünkben számottevő együttesről, amelyik még nem jelentkezett be Önökhöz a mai napig? Nem riasztott el senkit a magasabb bérleti díj sem?*

– Nem, mert nem magasak a bérleti díjak. Többet kell ugyan fizetni, mint a Zeneakadémián, de kétszer akkora a befogadóképesség és olyan technikai feltételekkel bír a hangversenyterem, amelyek eleve nem összehasonlíthatók a Zeneakadémiával. Igaz, többen aggódtak éppen a nagy befoga-

dóképesség miatt; amiatt, hogy nem tudnak ekkora termet közönséggel megtölteni.

Megpróbáljuk megbarátkoztatni az együtteseket ezzel a nagyszerű teremmel. A január 1-től március 15-ig tartó próbaüzem alatt bérleti díj megfizetése nélkül vehetik igénybe a termet és szolgáltatásait. Nem pusztán szívóságból, hanem azért, mert így ők is segítenek nekünk kipróbálni, „bejártni” a helyiséget, a technikai berendezéseket, különös tekintettel az akusztikára, aminek alapvető paramétereit ez alatt az idő alatt fogják beállítani az akusztikusok. Behangolják a termet, a mi embereink is belejönnek a munkába.

Március 15-től fizetni kell; nem olyan sokat: egymillió forintot. Ehhez jön még az igénybevett nézőtéri személyzet költsége. Az itt meglévő technikai feltételek színvonala azonban világszerte a pártját ritkítja, és ehhez képest a második legolcsóbb bérelhető koncertterem Magyarországon. És meg kell mondanom, hogy még a legdrágább sem drága, legfeljebb nálunk tartják annak. Egyébként a mi bérlőink nem tették szövé, hogy soknak tartanák a bérleti díjat. A legtöbbet az Operaházban kell fizetni, annak idején még én emeltem fel az összeget, hiszen annak az intézménynek nem ez a profilja. Aki azonban éppen az Operaházban kíván reprezentálni, szó nélkül kifizeti a szükséges milliókat. Ez olyan, mint az első sorok: aki oda vesz jegyet, nem azért teszi, mert onnan jól lehet látni-hallani, hanem mert ott akar ülni. Az ingyencék mindig legalább öthat sortól hátrább kezdik a jegyvásárlást.

– *A próbaiüzem előtt lesz valamilyen megnyitó, vagy csak az „igazi” működést megelőzően?*

– Március 15-én lesz az ünnepélyes megnyitó, addig pedig az akusztikai szakemberek (valamint a vállalkozó együttesek és azok közönsége) közreműködésével folyamatosan fogjuk behangolni a termet. Itt lesz a berendezést készítő, a világon minősítetten elismert legjobb amerikai cég vezetője – Russell Johnson – és segítői. Programozni fogják a hatalmas akusztikai rendszert, amelynek (látható) szárnyai az éppen megszólaló hangszer-csoportok szerint mozdulnak majd el, az oldalfalban lévő szerkezetek is mozgathatók és programozhatók – egészen addig, hogy egyszer csak már egy gomb segítségével tudatni kell a berendezéssel, melyik mű következik (természetesen a gyakrabban játszottak közül) és a rendszer beállítja magát. Ha ez valóban úgy sikerül, mint

a cég más munkáinál, Európa három legjobb akusztikájú hangversenyterme között fognak számon tartani bennünket.

Március 15-ig a gyors behangolással szeretnénk végezni. A finom behangolás, amely a 98% feletti tartományokra vonatkozik, újabb másfél évet vesz igénybe. Nagyzenekarral, kisényekarral, kórusossal, szólistával, közönséggel, közönség nélkül fogják ellenőrizni, méregetni a termet. Úgy állítottuk össze a műsort is, hogy minden „formáció” színpadra kerüljön.

– *Milyen saját hangszerei vannak az intézménynek? Olyanokra gondolok természetesen, amiket nem visznek magukkal a muzikusok egyik fellépésről a másikra.*

– Három Steinway zongorát vásárolunk, egy Salvi-hárfát, timpanit, nagydobot, és egy csembalót.

– *Milyen körülmények között dolgozhat a rádió és a televízió?*

– A legkorszerűbb körülmények között: épületen belüli csatlakozási lehetőséggel, az épület tetejéről el lehet küldeni a közvetítendő anyagot. Vannak saját stúdióink is, ahol CD- és DVD-rögzítéseket lehet készíteni. Megvannak a kamerák számára kiépített kameraállások, a csatlakozási pontok és a megfelelő stúdiók, ahonnan irányítani lehet a munkát.

– *Önnek nincsenek féltelmei e parádés konstrukció kapcsán attól, hogy esetleg nem tudják kihasználni? Hogy nincs elérhető közelségben annyi koncertlátogató, amennyi valóban értelmet ad a beruházásnak?*

– Nem hiszem, hogy ilyen gondolatokkal kellene emésztennem magam. Részben azért, mert a ház valóban multifunkcionális, azaz a könnyűzenei hangversenyeken át konferenciákig számos fajtájú rendezvényre alkalmassá tehető. Másfelől pedig a Művészetek Palotájának földrajzi elhelyezkedése szinte kínálja a lehetőséget, hogy a jelenleg 35-40 ezres budapesti koncertlátogatók számát bővíteni próbáljuk. Az intézmény köré rajzolt képzeletbeli körön belül ugyanis mintegy 130 ezer diák vesz részt a felsőfokú oktatásban. Ha őket sikerül megnyernünk az itteni előadásokra, nagyon sokat tehetünk a közönség fejlődése és a fiatalság érdekében. Ezért határoztunk úgy, hogy a legkeresettebb hangversenyekre is, amelyekre esetleg már hónapokkal korábban elkeltek a jegyek, félretesszük száz jegyet, hogy a diákigazolvány segítségével azokra olcsón be tudjanak jönni a fiatalok.

– *2004. júniusában Budapesten tanácskozott a PEARLE, többek között arról,*

hogy miért nem járnak a fiatalok az úgynevezett komolyzenei koncertekre. Több felmérésre hivatkozva azt állították a szakemberek, hogy nem a muzsika, hanem elsősorban a konzervatív, ingerszegénynek tartott környezet ellen berzenkednek a tizen- és huszonevesek. Maga a miliő taszítja őket, amivel nem tudnak igazán mit kezdeni.

– Sok mindennel, például internetes kávézókkal igyekszünk számukra is „otthonosabbá” varázsolni az épületet. Az internet egyébként szerves része marketingünknek,

beleértve az internetes jegyvásárlás lehetőségét is. Bízom a próbálkozásainkban, mert tudom, hogy a fiatalok mindig felfedezik az értéket, csak kicsit közelebb kell hozzájuk vinni. Bízom benne, hogy két-három év alatt „bevezetjük” a Művészetek Palotáját. A nemzetközi gyakorlat azt bizonyítja, hogy minimum ennyi időre van szükség ahhoz, hogy a hazai környezet „befogadjon” egy ilyen létesítményt. A nemzetközi „bevezetésre” jóval több idő szükségeltetik.

Sokat segítenek ebben a zenekarok is – lelkesek, ötletgazdagok. Ha nem volná-

nak ezek a hecckampányok, hanem az ötleteknek, újdonságoknak, a már magukat meg-megmutató eredmények kapnának nyilvánosságot, sokkal eredményesebben lehetne dolgozni, és mindenkinek jobb lenne a közérzete. Még a valóban jóléti társadalmakban is ritka, hogy ennyit áldozzanak a kultúrára és ilyen épületet finanszírozzanak. És ha már ilyen szerencsénk van, ha a magyar kultúra kapott egy ilyen lehetőséget, azt kötelességünk kihasználni, arra építeni kell.

Tóth Anna

Függelék

Nézőtér, ülőhelyek száma:	1543
Pótszék/ mozgássérült hely:	20
Állóhelyek száma:	136
Pódiumülés:	260

Színpad mérték

Alappódium: 18 m x 14,4 m (kórossal)
Első pódiumbővítés (süllyedő): 19 m x 3,5 m
Második pódiumbővítés (süllyedő 2): 19 m x 2,5 m
Hátsó színpad bővített mérete: szélesség 15 m, mélység 7 m

Színpadgépészet:

Operatív gépi eszközök:

Zenekari süllyedő:	19x3,5 m
Zenekari süllyedő:	19x2,5 m
Kóruspódium emelő:	17x2 m
Zongoraemelő:	3,5x2,5m

Kiegészítő gépi mozgatású eszközök:

Patkóhorizont (3 részes)
Hangvető fal (canopy) (3 részes)
Projektor süllyesztő canopy centrumból (1 db)
Hangsugárzók emelői (center, jobb, bal)
Lógatott mikrofonok emelői (24 db)
Személylift a canopyban

Akusztikai paramétereket befolyásoló eszközök:

Zengőkamra ajtók (3 szinten, két oldalon összesen 58 db)
Vízszintes és függőleges függönyök (28–28 db)
Függönykamra ajtók (20 db)

A terem utózengei ideje a közepes frekvenciatarományban (250–2000 Hz) várhatóan 1,2 és 1,8 sec között programozottan szabályozható, a beállítások tárolhatók.

Hatásvilágítás:

Világításvezérlő eszközök:

Fényvezérlő pult
Segéd fényvezérlő pult

Mindkét készülék programozható, „intelligens” lámpák vezérlésére alkalmas.

Szabályozott áramkörök (216x2,5 kVA, 12x5 kVA)
Direkt áramkörök (24x2,5 kVA)
Kottavilágítás (3x2,3 kVA), szabályozott

Lámpapark:

Profil lámpák 66db, PC lámpák 32 db, Fressel lencsés lámpák 32 db
Canopy: 106 db HPL575WLL ETC lámpa
Motoros színváltó 20 db
Fejgépek 2 db 2500W HML

Hangtechnika:

Vezérlő berendezések:

A hangrendszer adatátviteli rendszere digitális (felbontás 24 bit 96 kHz)

Front hangvezérlő pult

Egyidejűen kezelhető motorikus szabályozók (50 db)

Mikrofon bemenetek színpadszinten (48 db) + lógatott (24 db)

Kiegészítő vagy monitor hangvezérlő pult:

azonos a színháztermi vezérlővel.

Mikrofon park:

URH mikroport (8 db)
A két színpad közös mikrofonszettel rendelkezik, a hangversenyterem természetesen kiegészül a felvételeket biztosító speciális mikrofonkészlettel is.

Effektek és bejátszó-rögzítő egységek:

Programozható, távvezérelhető multi-effektek
Kiegészítő analóg dinamika-kompreszorok
Sokszávos bejátszási lehetőség HDD 48 sáv
CD, MD felvétel, lejátszás
DVD felvétel lejátszás

Hangsugárzó rendszerek:

Processzált hatáshang és effekt sugárzó rendszer
Telepített színpadi monitorrendszer

Ügyelői hívó, duplex és videó figyelő rendszer:

Szelektív hívások lehetségesek az öltözők, a közönségforgalmi helyek, a színpad és a nézőtér, valamint a műszak és az irodák irányába.

A színház valamennyi operatív munkahelye kétirányú azonnali hozzáférésű beszédkapcsolat-lehetőséggel van összekötve.

A rendszer 6 db vezeték nélküli URH (mobil) egységet is tartalmaz.

Az ügyelőnek lehetősége van a létesítmény illetve a színpad, számára fontos részeinek vizuális megfigyelésére kamerák segítségével.

A színpad totálképét folyamatosan nyomon követheti egy színes távvezérelhető kamera segítségével.

A létesítmény egyéb technikai jellegű szolgáltatásai

Hangfelvételi stúdió:

A legmagasabb színvonalú sok(48)sávos felvételek készítése.

Hangi utómunkák készítése mester CD, vagy 5+1-es kevert változatban.

Helyszíni közvetítések élő keverésének biztosítása.

Videofelvételi stúdió:

Három vezérelt és egy mobil kamerás technikával élő közvetítés vagy felvételek készítése

Videó utómunkák, feliratozás, reklám, szövegalamondás készítése

Muster DVD készítése, illetve az elkészült anyagok kívánt formátumú átadása

Konferenciaterem 120 fő számára:

Minőségi hangrendszer (filmhangra is alkalmas)

Teljeskörű prezentációs kiszolgálás (projektor, írásvetítő, diavetítő, prezenter)

Konferencia rendszer (100 fő delegátusi egység, szavazógép)

Tolmácsrendszer (100 fő, 5 nyelv)

Nyári hangversenyek

„Változatok szabadtérre” – ezt az összefoglaló címet adhatnánk a „Belvárosi nyári szimfonikus koncertek” sorozatnak, melyre július hónap folyamán került sor, a Szent István Bazilika előtt, a Szent István téren. Tavaly a XII. BUDA/EST alkalmából történt az első kísérlet – s annak sikere eredményezte idén a folytatást. Őt alkalommal lépett fel a főváros legjelentősebb együttese közül egy-egy, közülük az első négyet volt módomban meghallgatni. A tavalyi szereplőgárdához képest az új vendégnek kijáró tisztelet fogadta a **Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarát**. Ők adták Vásáry Tamás vezényletével a szólista-közreműködésével a nyitókoncertet július 8-án. Szervezési okokból módosult a műsor-sorrend; a tervezett Liszt-, majd Brahms-félidő helyett először Liszt: A-dúr zongoraversenyét hallottuk, a szünetben a zongorát eltávolították a színpadról, s így a második részben Brahms: II. szimfóniája után csendülhetett fel (végre) a méltán örökzöld Les Préludes.

A Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara többnyire koncertteremben vagy stúdióban játszik. A két helyszín – bár akusztikailag mindkettő zárt – más-más jellegű, más a lélektani hatásuk is. A közönség jelenléte a koncerttermi praxishoz közelítené a szabadtérre – ám a hangzástér hihetetlen kitalálása olyannyira más perspektívákat jelent, hogy a különbség nagyságrendekkel meghaladja a hasonlóság-mozzanatokat.

A közönség is többnyire zárt terekhez szokott – ám számára voltaképp minden élményforrássá válhat. Aki először látogatott a Szent István térre koncertet hallgatni, azt elvarázsolta az atmoszféra (már az első hangok felcsendülése előtt); aki tavalyi szép emlékeihez akart továbbiakat gyűjteni – azt úgyszintén. Már a környezet is azt az érzést keltette, hogy magunk mögött hagytuk a hétköznapi világát – valami új kezdődik. Az előadóművészek természetesen nem engedhették eluralkodni magukon ezt az érzést – nekik a környezet figyelem-eltelőlő hatásai *ellenében* kellett a játszanivalóra koncentrálniuk.

Minden elismerésünk Vásáry Tamásé, aki a Bösendorfer zongora mellől mind a zenekar, mind a publikum figyelmét a felcsendülő muzsikára tudta irányítani.

Csak az igényesen kidolgozott, értékes zene képes akkor is kifejteni hatását, ha hangereje korántsem ideális. A távolabb ülők mintha Gulliverként a liliputiak birodalmába csöppentek volna – szinte megfoghatatlanul kecses és finom, halkszavú és poétikus volt a hangzás. Behunyt szemmel az az érzésünk támadhatott, hogy valahonnan *kiszűrődő* muzsikát hallunk.

Mintha külön térben lettek volna az előadók és a hallgatók. (A további koncerteken más-más mértékben jelentett problémát a kihangosítás – egyszer azonban el kellene gondolkodni azon, hogy nemcsak létjogosultsága van a helyszíni próbának, hanem konkrét funkciója is; ráadásul nemcsak az, hogy elférnek-e a játékosok a színpadon, látják-e a karmestert, hanem akusztikai szempontból is meg kellene tervezni a kialakítandó hangzasképet. Fontos kérdés, hogy működik-e valamennyi mikrofon – de érdemes lenne kísérletezni a „reális” hangzaskép kihangosított verziójának megteremtésével is! Aligha várható el a hangosító berendezések kezelőitől, hogy olyannyira ismerjék az előadásra kerülő műveket, hogy az ideális dinamika megteremtésére azonnal, „élesben” vállalkozzanak. Utólag viszont minden tanulság késői, mert a következő esetre/esetekre aligha alkalmazható mechanikusan.)

Brahms: II. szimfóniája közben is úgy éreztük, hogy megtúrt hallgatók vagyunk, s minden bizonnyal értékes előadás lehetett, mert mindvégig erősen élt a vágy: bárcsak „közelebről” hallhatnánk. A koncert meghatározója a zenére-koncentráció volt; a karmester és zenészei érezhetően a művekkel törődtek, már-már figyelmesen kívül hagyva a közönséget. Aztán bekövetkezett a technika csodája: erősödött a kihangosítás dinamikai alapszintje, s így a Les Préludes megint abba a helyzetbe került, hogy megkoronázta az estét, s hangjainak emlékével távozott a publikum.

Megisméltódott a zeneszeretnek a tavaly is megnyilvánuló csodája: a kerítésen/kordonon kívül szép számmal gyülekeztek az értékes zenére szomjazók, a rutinosabbak kisszékkel párnákkal felszerelve. Újdonság volt viszont (szeren-

csére leginkább e koncert kezdetére koncentráltan) a közeli vendéglátó egységek fogyasztóinak kivagyiságos hangoskodása. Akik tüntetően nem akartak tudomást venni arról, hogy ZENE szól, SZÉP zene, melyért mások akár fizetni is képesek... Szerencsére Kalibán kései leszármazottainak nem erénye a kitartás és a rendszeresség – így hamar ráuntak a randalírozó duhajkodásra. Remélhetőleg mindebből az előadók keveset észleltek...

***

Csajkovszkij-művekből állította össze a július 14-i koncert programját a **Nemzeti Filharmonikus Zenekar**. Kocsis Zoltán vezényletével a Szláv induló, valamint két, különböző mértékben ismert szimfónia, a II. és az V. szerepelt a műsoron.

Csajkovszkij azok közé a zeneszerzők közé tartozik, akiknek „saját” rajongói táboruk van – sokan azonban inkább csak válogatva hallgatják műveit, anélkül, hogy akárcsak madártávlatból, valamiféle rálátásuk-áttekintésük lehetne az életmű egészére. Vonatkozik ez a hivatásos muzsikusokra is, akik a komolyzenei slágerekkel kapcsolatban úgy érzik, hogy a könnyökön jön ki, a többi opusz esetében pedig nemigen érznek készletet ahhoz, hogy a kompozíció egészét megismerve, értő előadással a lényegéig hatoljanak.

Nos, ilyesfajta veszély aligha fenyegetett ezen a koncerten! Sőt, Kocsis talán még arra is törekedett, hogy ismeretlen nézőpontból mutassa fel a szerző portréját. (Hasonló törekvése már többször sikerrel járt, amikor évtizedek során ráta- padt maníroktól szabadított meg gyakran közismert kompozíciókat is – és a hallgató, a meglepetés tanácstalansága után nemegyszer hálásan fogadta az újszerű megvilágítást.) Ebben az esetben azért nem tűnt túl meggyőzőnek a vállalkozás, mert az új vonások között szinte hiába kerestük azokat a régről ismerteket, amelyeket karakterisztikusnak tartottunk.

Ott még nem tart sem a korhűség iránti igény, sem a filológiai érdeklődés, hogy valamennyi romantikus komponista alkotásainak kutassuk a „hiteles” előadómódját. Marad tehát a „mindenevés” vegyes értékű szempontja; ki-ki alkalmazkodik a

bevett-szokásoshoz, vagy épp – akár bárminemű korhűsége való tekintet nélkül – kísérletezik, újít, s e közegben keres helyet-lehetőséget önkifejezésre. Ezen az ingoványos talajon könnyen elbizonytalanodunk. Kocsis annyiból mindenképp megbízható vezető (dirigensként és stílusosan egyaránt), hogy komolyan veszi a leírt kottát, valamennyi utasításával. Abban azonban, hogy mennyiben éli át a műsorra tűzött művekkel kapcsolatban a 19. században vélhetőleg általános (tehát nyilvánvaló) személyességet, nem lehetünk biztosak. Neki szíve-joga – akár olyan műveket is vezényelhet, amelyeket személy szerint nem kedvel – ebbe senkinek nincs és nem is lehet beleszólása. Csak éppen ha nem empatikusan közvetíti a műveket, a közönség nem kerülhet „közvetlen” kapcsolatba velük – éppen az ő filtere által. (Hasonlat: a vegetárius szakács által készített húsétel is lehet ízletes, ha pontosan követi a szakácskönyv utasításait...)

Csajkovszkij a szláv lélek egyik prototípusa – ezt a meggyőződést vallja több generációhoz tartozó zenehallgató. Egy részüket éppen ez vonzza, míg más részüket talán éppen ez készíti távolságtartásra. Most olyan – egyébként kidolgozott, sőt, korrektül megszólaltatott – interpretációt hallhattunk, amely elidegenítő hatású volt. Ha „a ...” hiányzik (s ide mindenki helyettesítse be azokat a jellegzetességeket, amelyekkel próbálná meghatározni, mi által ragadja meg személy szerint őt e muzsika), akkor minek az egész?!

Tudományos könyvek esetében az olvasó nem kíváncsi arra, hogy mit érez a tárgyjal kapcsolatban a szerző – objektív tárgyszerűséget vár el, a tények, adatok pontosságát. Ez azonban művészet (NB. *romantikus* művészet!), ahol korántsem elvárás, hogy az előadó ne engedje *hatni* magára az általa megszólaltatott zenei anyagot. A személytelen romantika csak úgy nehezen elképzelhetőnek tűnik számomra, mint az objektív (vagy épp közböcs, netán személytelenül szakrális).

Szép koncert volt, hatásos muzsika szólt – mégis, valami hiányérzet maradt utána.

Talán ez a hiányérzet is hozzájárult ahhoz, hogy legközelebb felfokozott érdeklődéssel várjam a **Matáv Szimfonikus Zenekar** július 20-i koncertjét. Hiszen vezető karmesterük, Ligeti András keze alatt ők is romantikus műsrot adnak – ráadásul Rossini, Puccini, Mendelssohn és

Csajkovszkij műveinek egymásutánja az egyes zeneszerzőkre jellemző sajátos-személyes vonások kidomborítására kínál lehetőséget.

Amire vágytam, romantikus művekről lévén szó, talán nem túlzott elvárás: a rácsodálkoztatás gesztusa. Hogy a muzsikusok, akik hangzó életre keltenek többfajta szépséget, ebbéli örömeiket megosszák a hallgatókkal. Hogy külsőséges gesztusok, vagy akár szóbeli kapcsolatteremtés lehetősége nélkül is, „odaforjuljanak” közönségükhöz: ugye, milyen szép?! Ismerve a zenekar repertoárját (nem beszélve Ligeti imponáló memóriájáról, mindent kotta nélkül dirigáló praxisáról), korántsem aggódtam a „játsszanivaló” miatt. Tudom ugyan, hogy néha épp az agyonjátszott művek rejtegetik a legkellemetlenebb buktatókat, s a közismert „fűtyülhető” dallamban való gikszerezésnél kevés kínosabb pillanat adódik zenekari szólista életében – mégis, nagyon reménykedtem a személyhezszóló interpretációban.

Amikor felcsendült Rosini: Olasz nő Algírban-nyitányában a gyönyörű oboadallam, boldog meglepedettséggel nyugtáztam: ez az!

„Ez az” – valóban, de hamarosan regisztrálnom kellett azt is, hogy „annyi”. Mert Dienes Gábor egyszemélyben csodát produkált ugyan, de nem tudta játékaival hasonló produkcióra inspirálni adott művek bizonyos pillanataiban a kollégáit. Sőt, Ligeti András sem, a próbák során. Pedig annyi örömforrás kínálkozott, s annyi megosztanivaló örömben részesülhetek volna a jelenlévők. Kétségkívül, minden megvolt fejben, csaknem minden kézben is!

Időről időre rajtakaptam magam: gondolatban elkalandoztam a hallgatnivalótól. Muszáj volt azon töprengeni (a talány tényleges megfejtésének legkisebb esélye nélkül), hogy vajon mi gátolja a felszabadult muzsikálást ebben az esetben. Vélhetően kisebb a drill, mint a Nemzeti Filharmonikus Zenekarnál, tehát valamiféle perfekció-igény Damoklész-kardja sem leng a fejük felett – ráadásul a szabadtéri koncertek közönsége jó érzékkel siklik át az egyszeri-esetleges hibák felett. (Mert nem kell ahhoz szakmabelinek lenni, hogy megbízhatóan megkülönböztesse valaki a hanyag-felületes játékot az egyébként gondos, csak épp apró szépséghibát produkálótól.)

Lehet, hogy mindinkább érződik

(majd) a romantika mostohagyerek-státusza? Ahhoz már régi a stílus, hogy áthagyományozott, eleven hagyományai legyenek – ahhoz viszont még új, hogy korhű előadásának kérdései iránt érdeklődő, elméletileg alapos felkészültségű, ugyanakkor színvonalasan praktizáló muzsikusok foglalkozzanak vele. Így hát mind kevesebbeknek marad szívügye – inkább csak a rendíthetetlen közönségigény hatására szerepel megannyi együttes műsorán. Így viszont féltő, hogy az előadás milyensége (és itt korántsem a technikai biztonságra vagy a lelkiismeretes felkészültségre gondolok!) lehet majd egy idő után az, ami – érdektelenségével vagy tartózkodó-visszafogott magatartásával – arra készíti a zenebarátot, hogy más (stílus)területeken keressen magának lelkesednivalót.

Hiszem, hogy a romantika megbírja az érzelmeket... vajon a 21. század embere ennyire nem tud/akar lelkesedni, ennyire képtelen az önfelelt-odaadó muzsikálásra? Remélem, a zavar (ami mindenképp a közvetítő-közegben keresendő, hiszen az alkotások értéke legtöbbször vitán felüli, a közönségigény pedig a befogadók nyitottságát sejteti) csak időszakos, a vagy specializálódásra, vagy „mindenevésre” kényszerített előadó(együttes)k hamarosan kikerülnek e hullámvölgyből.

Július 25-én aztán, a korábbi tapasztalatok birtokában, aggódással néztem a **MÁV Szimfonikus Zenekar** koncertje elé. A műsor, végigolvasva, már-már szedett-vedettnek tűnően vegyes. Suppé: Könnyű lovasság-nyitány után Muszorgszkij: Egy éj a kopár hegyen, a folytatásban Dvořák, Erkel, Brahms, Csajkovszkij, végül jópár darab J. Strausstól. Hát...

Ezúttal viszont kedvezőbb élményekről számolhatok be (lehet, hogy korábban túldimenzionált volt az elvárásom?!). Az mindenesetre objektív tényező, hogy a hangosítás a korábbiak mindegyikénél eredményesebb volt. De ami nincs, azt nem lehet kihangosítani – itt, szerencsére, voltak lélegzetelállító pillanatok: markáns karakterek váltakoztak, s a dinamika érzékenyen követte a zenei történések vonalát.

Élt a zenekar, s mindvégig nemcsak életben tartotta, hanem animálta is együttesét Gál Tamás. Ő egyébként koncerten sem fukarkodik a kifejező mozdulatokkal (ha kell, ugrál, táncol), most ez a hozzáállás feltétlenül eredményesnek bizonyult.

Színvonalában leginkább lemezre rögzíthető-rögzítendő Encores!-programnak tűnt ez a produkció; tehát nem tényleges ráadások sorának (olyankor már felszabadultabb a légkör, a közönség részéről szinte játék a ráadás kiprovokálása, az előadó pedig már semmit sem akar bizonyítani, közölni vagy közvetíteni se nagyon, legfeljebb ajándékozni), hanem valóban főműsor-igénnyel kidolgozott tételek egymásutánjának – olyan füzérnek, melynek mindegyik gyöngyszeme önmagában is gyönyörködtető és tetszésre is talál. Úgy érezhettük: szórakoztató a koncert – s ebben az értelemben a szórakoztatás magasrendű feladatnak minősült. Nem hiányzott a „dráma”, a mélységek és magasságok – közben felszabadultan jól, utána megajándékozottnak érezhettük magunkat. Feltehetően az is közrejátszott a hatásos szereplésben, hogy a MÁV Szimfonikus Zenekar viszonylag gyakran ad szabadtéri koncerteket (illetve, kísér szólistákat, nagy közönségre számítva).

Valószínűleg meg lehet tanulni a tökéletesen különböző akusztikai környezetekhez való alkalmazást – ha másképp nem, a gyakorlaton/rutinon kívül azzal, hogy egy-egy est résztvevői ténylegesen *akarják* értékes zenei esemény részesévé tenni a mindenkori közönséget. E nélkül a szándék nélkül, s az általuk játszott művek iránti odaadó szeretet nélkül perfect produkció talán kivitelezhető, de maradandó élmény aligha.

Márpedig értékválságos korunkban kölcsönösen egymásra tált az alkotó, az előadó és a hallgató. Egymás kölcsönös megbecsülése jobb közérzetet teremtene a kulturális életben.

***

Eredetileg július 5-re tervezte, majd 6-án realizálta nyitókoncertjét a Vajdahunyad vára szabadtéri fesztiválja. A **Matáv Szimfonikus** Zenekart Kollár Imre vezényelte, szólistaként Lendvay József működött közre. Nyáresti Beethoven-koncert a fővárosban: megunhatatlan program, akkor is, ha esetlegességek is sajátos színt adnak a rendezvénynek. Nemcsak a virágnak, hanem a madárnak, sőt, a repülőgépeknek sem lehet megtiltani... De valójában nemigen zavarják a műélvezetet a környezet neszei-zajai-zörejei, hiszen mindennapjaink során is szembesülünk hasonló figyelemvonó tényezőkkel. Sőt, talán kihívás is lehet(ne) a művészek számára, hogy

mindennek ellenére, koncentrált produkciót hozzanak létre.

A szabadtéri előadások szabályszerű velejárója a szokásosnál is kevesebb próba-lehetőség, amivel korántsem a színvonalat szándékoznám menteni, hanem arra a problémára szeretnék rámutatni, ami elsődlegesen akusztikainak tűnik, ám gyakorlatilag több annál – s ez a *hallhatóság* kérdése.

„Az a pianissimo, amit nem hallok: nincs” – korántsem csak bon mot ez, hanem tény, amit a koncerttermi előadáshoz képest fokozott mértékben kellene figyelembe venni szabadtéri előadások esetében.

Esetünkben a Coriolan-nyitány több üteme vált kizárólag vizuális élménnyé, látva a vonós-pizzicatókat életre keltő mozzanatokot, s hogy a darab véget ért, erről is többen csak a karmester leintő mozdulatából értesültek.

Pedig Kollár Imre irányítása aktivizálta a vonósokat; sőt, éppen hatásos kontrasztokra törekvő szándékának tettek eleget a leheletfinom dinamikával (kár volt!). A hangosnak a halk az ellentéte, habár bizonyos szempontból az is igaz, hogy a hangnak a csend (de ebbe most ne menjünk bele!).

A hallás hihetetlenül alkalmazkodóképes, így a közönség könnyen túlteszti magát az ilyen „apróságokon” – de azért jogos éppen most e kérdés felvetése, mert vélhetőleg szép hangok mentek veszendőbe.

Biztos sikerre számíthat mindig a Coriolan-nyitány, csakúgy, mint a Hegedűverseny. Itt viszont fokozottabban észre kellett volna venni ezt a problémát, hiszen Lendvay József differenciált dinamikájú hegedűhangja éppen arra figyelmeztetett, hogy *létezik* élvezhető-gyönyörködtető halk hangzás is. Elsősorban a karmesteren kérhető ez számon, hiszen a zenekari játékos „másként hallja” saját játékát, közvetlen környezetét és a távolabb ülőket, az ő feladata eldönteni, hogy milyen instrukciókkal tudja megvalósítani az ideális hangzást (pl. intenzívebb hangképzéssel távolabbra „vizs” a hang). Nem véletlen, bár feltehetően ösztönösen tette: a szólista időnként a csellisták felé sandított, jönnek-e vele, kísérik-e játékát. A szárnyaló hegedűhang viszont inspirálóan hatott a hegedűsökre, akik – éppen abból adódóan, hogy alaposan ismerik a kompozíciót – kihasználták azokat a lehetőségeket, ahol szinte párbeszédet folytathattak a szólistá-

val, vagy éppen kommentálhatták játékát (elég csak a szólista trilla-láncaira, s az alatta megszólaló tematikus szakaszra utalni). Felkapta viszont fejét a gyanútlan hallgató a nyitótétel cadenzáját hallgatva, ahol félreérthetetlenül a Gotterhaltéra kellett ismernie. Szép-szép a szólistát megillető szabadság – no de mégis...

A IV. szimfónia a műsor második részében a tempóválasztásokból adódóan nem jutott valódi rangjához-jelentőségéhez. Legjobban talán a finálét sajnáltam, ezt a szellemes muzsikát. Ilyen tempóban még elhadarni sem lehet poénokat, utalni sem lehet, még általánosan ismert viccekre sem. Pedig néhány fúvós-állás még így is sejtette: a játékosok tudják, miről van szó. Kár gyorsolvasással degradálni a mindig hatni-kész, s elkoptathatlan muzsikát.

***

Szép rím: augusztus 12-én a zenekari koncertek sorát Beethoven-est zárta, ugyancsak Kollár Imre vezényletével. Ezúttal a **Debreceni Filharmonikus Zenekar** lépett fel, Jandó Jenő szólójával. Az Egmont-nyitány alatt még reménykedtem: talán csak „bemelegítésről” van szó – de, sajnos, a helyzet a továbbiakban sem javult sokat. A G-dúr zongoraverseny talán nem is igazán ideális műsorszám szabadtéri előadáshoz, ahol óhatatlanul is elkalandozhat a hallgató figyelme, s így nem jöhet létre az a bensőséges kapcsolat, amelyet a kompozíció vallomáshangja jogosan megkíván. A szünet után érezhetően az előadónak sem jelentett kihívást az Eroica-szimfónia megszólaltatása – nemcsak reális időtartamát tekintve, hanem érzetre is reménytelenül hosszúnak hatott a program. (Pedig Beethoven zenéje valóban megunhatatlan!)

Elhangzott három nagyszerű mű (kvalitásukról eme előadás alapján aligha kaphattunk fogalmat), voltaképp szinte hatástalanul, mondhatni: feleslegesen. Senkinek sem adott többletet, tehát jó esetben is csak „átisméltuk”, felidéztek a korábbi hangzó élményeket. Azon töprengtem, vajon mennyire kell/szabad/praktikus biztonsági műsorpolitikával élni. Egyik oldalon ott a megfáradás, a belefásulás veszélye – míg a másik buktatót az jelentené, hogy új, vagy legalábbis részben új program esetében talán nem lenne elégséges az idő a betanulásra, a próbákra. Az üzembiztos megoldás olyannyira örömtelenné tette az estet, hogy szinte már azt

sem bántam volna, ha élettelibb, bár félkész produkciót hallok.

Az élő-zene számára jelentős konkurenciát jelenthetnek a mind perfektebb hang- sőt, videofelvételek. Ami a koncertek varázsát adja, az az élmény. Ha elmarad, csak a hiányérzet emlékét őrizzük meg. És még valami: a szórakoztatásnak, a kikapcsolódásnak megannyi szintje van. Olyan műsor esetén, amelynek értéke vitán felüli, nem lenne szabad eme tényre hagyatkozni. A nézőtérén mindig ülhetnek olyanok, akiket igenis meg kell nyerni a művészi muzsikának – az pedig az előadók hite és meggyőződése nélkül aligha sikerülhet.

***

A kíséret művészete – röviden így summázható a **MÁV Szimfonikus Zenekar** teljesítménye, augusztus 21-én. „A Night To Remember” – ez a címe Luciano Pavarotti hangversenyének, melyre Hamburgban a Stadion am Rothenbaum-ban került sor. Németországi búcsúkoncertként része ez az est annak a „Farewell Celebration Tour”-nak, melyet azután kezdett a Maestro, hogy márciusban utoljára lépett színpadra a New York-i Metropolitan Operaházban.

„I am very happy to have on stage with me for this evening’s concert the Budapest Concert Orchestra and two special friends and colleagues, conductor pianist Leone Magiera and one of the winners of my singing competition, the Italian soprano, Carmela Remigio.” – olvashatjuk a szép kivitelezésű programfüzet beköszöntőjében az udvarias sorokat, amelyeket az érdekeltek valamennyien kiérdemeltek.

Több évtizedes emlékek kerülnek elő a koncertélmények sokaságából: sztárok Budapesten, vendégzenekarok kíséretével, melyek játékát hallgatva méltán merült fel a „miért épp ők” gyermekien naiv kérdése.

Az elmúlt évtized(ek)ben sokat változott a helyzet, napjainkban nem ritka, hogy épp magyar zenekarokat utaztatnak sztárok kíséretére a nemzetközi rendezőirodák.

A MÁV Szimfonikus Zenekar régóta ápol kapcsolatot külföldi énekes szólistákkal, melyek közül legnevezetesebb épp „a három tenor”. Őket együtt is kísérték, nem közelebb, mint Japánban, s mind-egyikkül külön-külön számos koncertet adtak. Pavarottival 1998-ban léptek fel először Lyonban, később Beirút, Aschafenburg és München következett.

Megvan tehát a gyakorlat, ami alapvető feltétel ahhoz, hogy egy zenekar megtanulhasson „kísérni”. Szükséges, ám korántsem elégséges feltétel – gondoljunk csak arra, mennyien panaszkodnak a szériák lélekölő hatására. A fölényes anyagismereten túl mindenképp szükség van ehhez olyan partnerekre, akik képesek animálni a hangszereket, s konkrét utasításokkal tudnak adni nekik. Vagyis, olyan muzsik(us)ok(ra), aki(k)nek nem mindegy, hogy éneklésük közben mi szól.

Ilyen szempontból ideális partner Pavarotti. Talán nehéz elképzelni róla, de élményt jelentenek a próbái (a szerencsés hallgatónak mindenképp, de előbb-utóbb mindazoknak, akiknél beérik ezeknek az óráknak a tanulsága). Pavarotti számára ugyanis korántsem elegendő, hogy kiálljon a közönség elé, és ő legyen a sztár. Fontos neki (nagyonis!) – de ő nem partnerei ellenében, a hangszereket hangzó dekorációnak tekintve akarja ezt elérni. Számára az éneklés mindig „jelenidejű” feladat és lehetőség a sikerre. Ehhez pedig alapvető feltétel, hogy ő zeneileg is jól érezze magát a színpadon, mindig azt hallhassa, amit elvár. Példamutató, ahogy a terempróbák során előzenekli elképzeléseit a zenekari szólistáknak. Kiprovokálja, hogy öntudatosan szárnyaljon az adott pillanatban a fuvola, klarinét, vagy bármely szólóhangszer hangja – és amikor stabilizálódik a kívánt „háttér”, akkor csodálatos hangzó jelenséget varázsol eléje. A többszöri együttes munka hatása mutatkozik meg abban a közvetlenségben és kedves gesztusban, hogy elvárásának teljesítését kedves gesztusokkal honorálja (biccent, bólint, vagy akár küld egy röpke mosolyt is elégedettsége jeléül).

Az ilyesmi (érthető módon) inspirálja a zenekart, s nem véletlen, hogy a próbáktól az előadásig nagy emelkedő ívet jár be a hangzásoké, s akárhogy sikerüljön is a próba, biztosra vehetjük: az előadás klasszissal lesz kiforrottabb.

Leone Magiera régóta muzsikus-partnere Pavarottinak, hihetetlenül ismeri elképzeléseit-elvárásait. Tehát, mielőtt a sztárral találkozik a zenekar, addig sem csak a zenei anyagról szól a próba, hanem a szólista kíséréséről. A dirigens nem sokat bíz a véletlenre; a hatásos lassítások, a zenei történés pillanatnyi megállítása, a tempóváltások sora a koncert kezdetére szinte vérévé válik a zenészeknek. Magiera néha beéneklí a tenorista szolamát, ezzel is megkönnyítve a hangszerek dolgát –

ilyenkor tényleg van kit kísérni! Amikor megérkezik a szólista, fokozódik az a jó értelemben vett feszültség, amelyben fokozódik a figyelem – s amikor a közönség is jelen van, olyan felelősségérzettel játszik a zenekar, amelyet voltaképp mindig minden együttestől szívesen vennénk.

Érzetek, amelyek auditív módon és vizuálisan is kontrollálhatók. Öröm látni a fegyelmezett együttest a pódiumon – és főként lehet gyönyörködni a monitor-kínálta látványban.

Ezúttal remekelt a technikai személyzet. Igaz, nem csodában bíztak, hanem már a próba folyamán is kipróbálták a kamera-beállításokat, és az erősítés mértékét is. A látványtervezők sem maradtak le – az általános tetszésben része volt az izléses szín- és fényeffektusoknak, amelyeket nagy empátiával alkalmaztak.

A kivétlőn – az általános gyakorlattól eltérően – nemcsak kinagyították az énekeseket, a karmestert vagy részletet a zenekarból, hanem bravúrosan „összehoztak” szereplőket. Így aztán a stadion közönsége jól láthatta például, hogy milyen összehangolt a zenekar vendég-koncertmesterének, Haffner Andreának (aki egyébként a Magyar Állami Operaház művésze) és a brácsaszólam vezetőjének, Mérész Ignácnak a vonóvezetése! És az is kiderült: a zenekari játékosok figyelnek a karmesterre, játék közben „felnéznek”. Pedig most aztán tényleg kiszámíthatatlan volt, hogy mikor kit céloz meg a kamera, főképp tutti-állásoknál.

Pavarotti, majd Carmela Remigio is zongorakíséretes dalokkal kezdte műsorát. Hét dal után Mascagni: Parasztbecsületének Intermezzójában szólistaként mutatkozott be a zenekar, majd Puccini: Bohéméletéből következtek részletek. A második rész műsorán Puccini Toscájának részletei után ismét Mascagni-muzsika következett, az Intermezzo, majd duett a Fritz barátunk című operából.

A vonzó megjelenésű, szép és rendkívül kulturált hangú énekesnő két Lehar operett-slággerrel folytatta a műsort, majd a hivatalos programot Pavarotti zárta, három örökzölddel. Végül ráadások sorjázta, felkonferált búcsúként Verdi: Traviatájának bordalával.

A sztár-tenor idén ezt az egyetlen koncertet adta Németországban – nem csoda tehát, hogy már két nappal a koncert előtt 9500 eladott jegyről lehetett tudni. Valóban szükség volt a német fegyelmezettségre, hogy a keskeny bejáratokon mindenki eljusson a helyére, s kis késés-

sel megkezdődhessen az előadás, amelynek közönségikere – hűvös észak-németekre általában nem jellemzően – rendkívül zajos volt. Méltán.

Remélhetőleg ez az élmény feltöltődést jelent a MÁV Szimfonikus Zenekarnak, s eredményes-gyümölcsöző új évadhoz ad felületet – Auftaktot.

***

Bízható évadkezdet – e mottóval jellemezhetjük a Mátyás-templomban szeptember 8-án rendezett koncertet. A szórólappól kiderült: voltaképp sorozat-nyitó vállalkozás, a Filharmónia Budapest Kht. és a **Debreceni Filharmonikus Zenekar** közös rendezésében.

Brahms: Német requiemje sok szempontból igényes feladat; a megannyi hangfelvételtől, a legnagyobbak interpretációiból is ismert mű mindenkor élő megszólaltatása megmérettetésnek teszi ki az előadókat, akkor is, ha az élő előadást szinte eleve másképp hallgatjuk. Dicséretes vállalkozás e monumentális kompozícióval indítani az új évadot, ám mindenképp indokolt, ha arra gondolunk: sem a Debreceni Filharmonikus Zenekar, sem a Nemzeti Énekhar nem csupán vakációzással töltötte a nyarat, hanem – ha ritkább fellépésekkel is, de mindenképp – „edzésben maradt”.

Búcsút a nyártól, a könnyedebb hangvételű muzsikáktól – s a szabadtér után a koncerttermekbe visszatérő zenélés megkövetelte koncentráltabb zenehallgatás új mérföldkövét is jelentette ez a zenés áhítat, vagy inkább áhítatos zenélés. A Mátyás-templomi est közönsége kísértetiesen hasonlított a turista-programokéra – de a helyszínnel való ismerkedés, a zenevárás zajai-neszei csakhamar megszűntek, amikor felcsendült, a maga méltóság-teljességében, Brahms muzsikája.

Az est karmestere, Kollár Imre, jó érzékkel a mű-egészre koncentrált. Nem sokat foglalkozott az alkalmi szólistákkal, bízott muzsikusaiban: a zenekari játékos, ha „igazi” feladathoz jut, olyannyira érdekelt a szép megvalósításban, hogy az előadáson már nincs szüksége a melodikus fordulatok megformálását segítő irányításra. A belépő szólamokra sem kellett különösen figyelni; e muzsika interpretálásának problematikája korántsem ezen a szinten keresendő.

Kollár Imre mozdulataival a tételeknek szinte a súlyát is képes volt megjeleníteni; ütéstechnikájának módosítása mindig tudatos volt, s a zenei kifejezést szolgálta.

Például „felfelé” ütött, amikor el akarta kerülni az anyag metrikus széttoresztését, olyan hangsúlyokat, amelyek az intenzitást pótolták volna. Máskor, amikor hatalmas tablót egyenletes vonásokkal akart festetni, mozdulatai szélességével inspirálta muzsikusaikat. További példák sorolása helyett, röviden: a felcsendülő hangzás alapján megállapíthatjuk, hogy sikerült mindig adekvát mozdulatokkal irányítani monumentális együttesét.

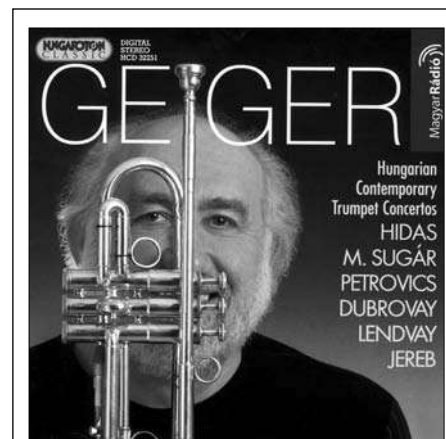
A nyitótétel hangulatának megragadása perdöntő a mű-egész szempontjából. A hegedűket nem alkalmazó tételben ezúttal is megszületett az a jellegzetesen brahmsinak tartott tónus, amelyet a mélyvonósok magas hangszíneiből lehet kikeverni. És mivel ez volt az „alap”, amihez mindent viszonyítunk, a hegedű-hang később akkor is nagy hatást gyakorolt a hallgatóságra, ha egyébként – ha lenne olyan, hogy „egyébként” – hagyott volna kívánnivalókat...

Nem tudom, az ének- és zenekar hogyan érezhette magát a Mátyás-templomban rendelkezésre álló helyen, azt viszont igen, hogy ki-ki a saját helyéről nem hallhatja reálisan a megszülető hangzást. Kollár Imre hitt a freskó lehetőségében, s e hite kamatozott. Monumentális képek sorjázta, gyakran valóban érvényesülő hangfestő megjelenítéssel (miként a szerző lekottázta), s e közegben változatosságot jelentettek a szólisztikus tételek ill. szakaszok. Massányi Viktor szép tónusú éneke néha túl fedettnek tűnt, de kétségkívül értőn tolmácsolta a brahmsi muzsikát. Csak az elismerés hangján szólhatunk Szabóki Tünde produkciójáról, aki egyszerre tudott intenzív lenni és differenciált-érzékeny, s a szépen megformált frázisokból csodálatos hangzó építményt hozott létre. Maga is érezte, hogy sikerült maradéktalanul megvalósítani a szándékát – ritkán látni olyan őszinte (már-már profánul boldog) örömet szereplő arcán, amikor újra meg újra visszatapsolják.

A Nemzeti Énekkartól jogosan várunk maximumot, hiszen az együttes számára repertoárdarabnak számít e kompozíció (s a tagságában alig módosuló kórusban feltehetően alig akad valaki, aki ezúttal énekelte volna először a Német requiemet). Éppen ezért merem megemlíteni azt a hiányosságot, ami klasszisokkal jobba tehetné teljesítményüket. Antal Mátyás kórusának szövegmondása, a napi szóhasználat, érthető – ámde adósunk marad azzal az érzékenységgel, amit a kulcsszavak hangulatteli megformálása tenne csak lehetővé. (Gondol-

junk csak Kosztolányi hangzókat ízlelgető híres versére – nos, valami hasonló módon kellene legalább a legfontosabb szavakat megszólaltatni. Oly módon, hogy aki nem érti a német szöveget, az is érzelmileg tájékozottatva legyen. Bár nem gondolom, hogy az énekhar valamennyi tagja szóról szóra érti, hogy mikor mit énekel, úgy vélem, ennek aligha lehet nyelvi akadály.)

Aki ősszel e koncertet látogatta először, elmondhatja: jól kezdődik az évad. Várjuk a folytatást!

A Hungaroton Classic és a Magyar Rádió emblémájával jelent meg egy olyan CD-korong, amelyet sokan tarthatnak/tarthatunk ajándéknak.

Az előadónak csakúgy öröm az önálló felvétel, mint azoknak a hallgatónak, akik így több kompozíciót ismerhetnek meg tolmácsolásában. A 60 esztendő trombitaművész, Geiger György versenyműveket tartalmazó korongja ezúttal örömforrást jelenthet azoknak a kortárs szerzőknek, akiknek versenyművei az ő briliáns szólójával jutnak el a zenekedvelők sokaságához. Hidas Frigyes, Petrovics Emil, Dubrovay László, Lendvay Kamilló és Jereb Ervin versenyműveit – speciális „promenádként” – Sugár Miklós fanfárjainak átvezetése foglalja egy hatalmas ívbe.

A nívós interpretációk egymásutánja különleges élményt ad – észlelhetjük az egyes szerzők saját hangját, ugyanakkor mindinkább megerősödhet a meggyőződésünk: érdemes kortárs zenét hallgatni. Bár csak a koncert-repertoárban is elfoglalhatnák méltó-megérdemelt helyüket azok a művek, amelyek megismerését kár lenne az utókorra hagyományozni!

Fittler Katalin

Az Operaház ifjú karmestere

Hús esztendeje nincs közöttünk.

Ferencsik János (1907. január 18.–1984. június 12.) Még csak..., vagy már két évtizede? Néző-, illetve inkább „hallópont” kérdése, bár utóbbi szava nyelvünknek nincsen. Nekem, aki 1940-től százával, ha ugyan nem ezrével hallottam hangversenyen és operában, szinte élnek a hozzá fűződő emlékeim, mintha csak tegnapiak lennének. De ilyenkor eszembe jut, hogy zenekaraink 40-évesnél fiatalabb tagja – a csapatoknak valószínűleg több, mint fele – nem játszott a keze alatt soha, és a mai közönség hasonló hányada nem, vagy csupán kevés alkalommal hallotta a produkcióit. Pedig rajongók micsoda táborra vette körül. Még, vagy már? – mindkettő igaz, hisz aki koncertteremben operában általa élményt nem szerzett, az utólag nem pótolhatja a hiányt. Konzervzene közvetítésével sem; részint, mivel roppant tekintélyes diszkográfiája az LP-korszak (fekete-lemez) termése; CD-re töredékesen költözött, a mikro pedig manapság konyhai felszerelés, nem barázda (LP-hez való lemezejátszót jó ideje nem is gyártanak, alkatrészt sem, mondjuk tűt a lejátszófejbe); részint, mivel személyiségének sugárzására a mikrofon meglehetősen érzéketlen volt. Kellőképp utálta is a hanglemezt, mint valami szükséges rossz.

Főzeneigazgató – a latin nyelvek és kultúrák e címet nem ismerik, angolul sem használatos. A Generalmusikdirektor posztja német termék; amikor a százegynéhány kicsiny és nagy német állam udvari színházai a 19. század folyamán több tagozattal megnyíltak a nagyközönség előtt,

A magyar főzeneigazgató

Volt egyszer egy Ferencsik

intendáns lett az irányító, zenéhez többnyire nem értő udvari ember, az operajátás szuverenitásának megőrzése végett kapott tábornoki rangot (General=generális) a zenés tagozat első embere a prózát is adó teátrumban. Eredetileg tehát színházhoz kötődött e beosztás, mégpedig német, majd osztrák földön, illetve a Habsburg-birodalom területén. Toscanini, Mengelberg – és sorolhatnám – soha nem volt főzeneigazgató!

Nálunk fölöttébb takarékosan bántak e kinevezéssel. A prózai-zenés tagozattal működő Pesti Nemzeti Színházban hosszú munkálkodás után Erkel Ferenc lett pálcsás tábornok, az Operaházban, 1900-ban bekövetkezett haláláig fia, Erkel Sándor. A 20. században Ferencsik elődje e poszton Kerner István volt, legendás karmesterünk, ki 1917-ben vehette kezébe a pálcá mellé a szimbolikus marsallbotot. Használni rövid ideig tudta az egyre betegbb művész, utolsó betanítása a magyar nyelvű Parsifal-bemutató volt 1924 júniusában. (Az eredeti német szöveggel Reiner Frigyes vezényelte 1913 decemberében a Népopera-ban – ma: Erkel-Színház – az addig Bayreuthnak fenntartott mű legelső külföldi előadását). Kerner 1929 nyarán meghalt, a főzeneigazgatói szék majd' három évtizeden át üres maradt, 1. karmesternek hívták az Opera legmagasabb beosztású muzsikusat.

A mindössze 20-éves Ferencsik Jánost Fleischer Antal karmester, a Nemzeti Zenede tanára csempészte be 1927-ben a Falstaff magyarországi bemutatójához korrepetitornak az Operaházba. Pártfogoltja megmászta a számlétrát, mígnem 1957. szeptember 1-jei dátummal a múlt század második magyar főzeneigazgatója lett. Lemorzolt az Ybl-palotában majd' 60 évet, szolgálati idejét mindmáig nem sikerült megdönteni.

Egy kissé tájékozatlan kollégám megengette magának az írásba adott megjegyzést, mi szerint Ferencsik a létező szocializmusnak tett szolgálatait fejében lett generális. Azonban ez nem igaz! Ő csak a dolgát tette a pulpituson az 50-es évek első felében is. Nem volt tagja a Hazafias Nép-

front elnökségének, nem is vett részt semminemű megmozdulásán, nem volt meghívottja a Kádár-korszak pártkongresszusainak hosszú szünetében a szellemi élet Kádár János köré szervezett kiválóságainak barátságos beszélgetésein (vagy, ha meghívták is, nem vett azokon részt). Ferencsik János csak végszükségben politizált; 1944–45 fordulóján, amikor üldözötteket mentett, vagy 1956 szilveszter délelőttjén, amikor Beethovent vezényelt a Zeneakadémián (az ezt megelőző hangversenyt október 22-én rendezték, a között eltelt időben puskák, molotov-koktélok, tankágyuk szolgáltatták a zenét). Az Egmont-nyitányt – Goethe drámája s a hozzá írt kísérőzene a kivégzett németalföldi szabadsághősnek állít emléket, a nyitányt kívülről fújta Budapest népe, ha járt koncertre, ha nem, annyit játszott november harmadikáig a Rádió, – szünet után az Erocát, benne a gyászindulóval, melyet állva hallgatott végig a közönség. Aligha véletlen, hogy Andrzej Wajda Eroica címmel forgatta utóbbi filmpozsát a varsói felkelésről. A matiné szövege a huszonegy éves Kovács Dénes volt (Hegedűverseny).

Ferencsik Jánost 1957. szeptember 1-jén nevezték ki az Opera főzeneigazgatójának. Aki korábbi produkcióit e címmel minősíti, téved. Az előléptetésnek bizonyára volt politikai üzenete (is), a 19. század német társulataihoz sem az intendáns, igazgató, hanem magasabb instancia rendelt Generalmusikdirektort, de hogy egyoldalú volt e gesztus, az egészen bizonyos. Ferencsik hűségjutalma volt ez, jóllehet ő országához, zenekultúrájához és közönségéhez volt és maradt hűséges. Pedig talán

Bartók búcsúestje

valamennyi muzsikuskunk közül neki lett volna a legtöbb oka a határátlépésre és ő volt az egyetlen, akit biztos poszt várt rangos helyen. 1948 ősztől ideje felét Bécsben töltötte, a Staatsoper szerződötett karmestereként. 1950 nyarán baráti üzenet érte Ausztriában: ha hazajön, nyugatra többé nem engedik. Ez nem volt tréfadolog; sztárbaritonistánkat, Svéd Sándort, Budapesten figyelmeztették, utazzék el, amilyen gyorsan csak tud, amíg lehet, de ő, nyári szerepléseit teljesíteni akarta, itt is fogták valami hat évre.

(A nyugati határt nemhogy átlépni, de megközelíteni sem lehetett az idő tájt. Fiatlabb olvasók kedvéért, akiknek hovatovább természetes, hogy szinte arcképes BKV-bérlettel is átkelhetnek a sorompón Hegyeshalomnál, idézem fel egy 1952-ből való, nem éppen épületes, emlékemet. Amatőr zenekarral utaztam vonaton Sopronba, mint autodidakta timpanista és ütőhangszer-játékos. A győri pályaudvaron megszállták a szerelvényt fegyveres határőrök, és ellenőrizték valamennyi utas határsávbelpelő engedélyét, majd Sopronig minden állomáson a le- és felszállók papírjait.)

De térjünk vissza dolgozatunk tárgyához. Nos, Ferencsik 1950-ben úgy döntött, hazajön, bármi történjék is. Elhatározásában megerősítette atyai barátja, Erich Kleiber. El is vették az útlevelét menten. Hűsége 1955-ben el is nyerte „méltó jutalmát”. Október vége felé nyílt meg a romjából újjáépült bécsi Staatsoper. Az ünnepi előadások hetére névre szóló meghívót kapott Herr Janos Ferencsik, aki lényegében nem mondta fel a társulattal kötött szerződését, csupán teljesítésében volt akadályoztatva. A Kossuth-díj, Érdemes és Kiváló Művész cím birtokosa (1951, 1952, 1954) oly fokú bizalmatlanságot élvezett, hogy nem bizonyult sem eléggé érdemesnek, sem eléggé kiválónak a neki címzett meghívás elfogadására. Belépőjegyeit egy megbízhatónak tartott magyar muzsikusk használta fel.

Az ilyen ügyek akkoriban a hatalom legfelsőbb szintjein dőltek el. Ugyancsak 1955-ben a központi pártapparátus zenei referense megkísérelte jóváhagyatni Zathureczky Ede és Somogyi László szerződésen alapuló olaszországi turnéját; több éberségre intette a Központi Vezetőség illetékes titkára, ő maga nem is hagyta jóvá az utazást. Csoda, hogy mindkettő – Somogyi és Zathu is – eltávozott mihelyt lehetett? Az csoda, hogy Ferencsik János maradt.

Roppant alattomos volt a módszer, amellyel ezt a mélyütést mérték rá. 1955. október 30-ra kellett parancsra kitéznie az Operaháznak a Hovancsina Erkel-színházbeli felújítását. A főpróbák hetében nem utazhatott Bécsbe a mű karmestere. A kitűzött dátumnak a fogoly őrzésén kívül semmi indoka nem volt, azon kívül, hogy tudathassák a meghívó féllel, Ferencsik János, sajnos nélkülözhetetlen Budapesten. Érthető, hogy a kitüntetésekkel oly szépen feldíszített karmester a pohárban keresett vigaszt. Már-már az eszméletlenség határán kezdte el október 30-án a Hovancsina, amelynek 1. felvonása rendkívül kényes karmesteri feladat, kivált, ha a tömegjeleket egy erre teljesen alkalmatlan méretű színpadon zajlanak. A Ferencsikkel szemben ülő két csellista tartotta meg a karmesteri pulpitust, hogy rájuk ne boruljon a vérig sértett ember. Orvosa térítette, injekciókkal, magához az első szünetben.

Gyakorlati-művészi oka is volt annak, hogy az 1. karmester 1957 szeptemberétől az Operaház főzeneigazgatójaként működött. Májusban az aktív magánénekesek korelnökét Palló Imrét nevezték ki igazgatónak, azonban köztiszteletben álló nagy baritonistánk mellett égető szükség volt a zenei újjáépítést kézben tartó, tapasztalt vezetőre. Csak a zenekarból emigráltak majd' 30-an, egy részük kulcspozícióból, de a repertoárba már beletanult fiatalok is szép számmal. 29 új zenekari tag ült az „árokba” 1957-ben és 1958-ban, akik közül korábban egy sem játszott operát. Közülük egy is elegendő volt ahhoz, hogy kényes helyeken elrontsa a hangzást. Embert próbáló feladat volt ennyi új zenészt alkalmazni a cseppet sem könnyű színházi feladatok ellátására. Ugyanezt a „betanítást” az ÁHZ-ban is Ferencsikkel kellett megoldania, hiányzó szólamvezetők, a repertoárt jól ismerő tuttiszták pótlását.

És ha már a zenekari újjáépítőről megemlékezem, nem hagyhatom említetlenül: Ferencsik teremtette meg 1945 tavaszán, szinte zöldmezős beruházásként a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarát. Ennek is van előtörténete azért. A rendszeres műsor-szórás kezdetén (1925. november 30.) a Rádióknak semminemű zenei együttese nem volt. Komor Vilmos Kamarazenekara, ez az Operaház tagjaiból verbuvált, inkább kis szimfonikus zenekarnak tekinthető együttes szolgáltatta a Rákóczi úti lakásból kialakított ős-stúdióban, a helyszűke miatt redukált létszámmal, a zenét. Egy-másfél órányit, általában délben, vagy késő dél-

után. A zenekar évadonként 5–6 hangversenyt adott, Mozartot, Beethovent, Chopint, Regert, Bartók, Kodály, Siklós Albert, Weiner, Stravinsky és más külföldi élő mesterek műveit. A Rádióban tipikus szalonzenekari műsort, 1928 szeptemberében 14 alkalommal, hol operettrészletek, hol szórakoztató zene, hol könnyűzene címmel, s kísért öt operaénekest. Az utóbbi oly sűrű helyszíni opera- és hangverseny-közvetítésekhez a rádiózás első éveiben még hiányzott a technika. Jellemző, hogy Kodály 1927. március 17-i szerzői estjének teljes műsorát két nappal korábban, a Stúdióból sugározta a Magyar Rádió.

1935-ben készült el a máig szolgálatot teljesítő 6-os stúdió, az időközben „lakást cserélt” Rádió épületében. Akkor már javában közvetített a Rádió élőben hangversenyt, operát heti rendszerességgel. A hatost pedig 1936-ban elfoglalta a Magyar Rádió hivatásos és a szokványosnál sokkal nepe-sebb szalonzenekara (vezetője: Bertha István). A Magyar Művelődés Házában (ma: Erkel Színház) 1943. október 7-én mutatkozott be, Dohnányi Ernő vezényletével a kibővített szalonegyüttes, a Rádió Zenekar. Alapítójának Dohnányit tartják, ő 1931-től zeneigazgatója volt az intézménynek, de nem volt funkcióban legkésőbb 1942 tavaszától. Ott zenei osztályvezető működött: dr. Laczkovich János.

Mindössze 38 tagja volt a nyilvános bemutatkozáskor feltehetően kiegészítővel bővített Rádió Zenekarnak. A két szólam-ra mindössze tíz hegedűs, két nagybőgő-játékos, kettős fák, de négy kürtös, három trombitás. Volt alternatív gitáros, szaxofonos és főfoglalkozású harmónium-játékos. Meg mindjárt négy karmestere: a szalonzeneszakos Bertha István, Fridl Frigyes, a súlyosabb zenékhez Rajter Lajos és Vincze Ottó. A zenekar vezetője Bertha István maradt, ez, valamint a gitár, szaxofon, harmónium jelenléte jelezte, hogy a szalonzene szolgáltatása továbbra is em-nens feladat. Az alapítók, meglehet, arra is gondoltak, hogy a háborús szűkösség elmúltával erre az együttesre, mint csírára ráépülhet egy nagy szimfonikus zenekar. Roppant elmaradásban voltunk e téren, hisz szerte Európában – Budapestnél jóval kisebb, fővárosi ranggal fel nem ruházott településeken is – a 20-as években alakultak meg a rádióállomások nagyzenekarai.

Hanem a Rádió Zenekar nem bizonyult megbízható alpnak a továbbépítéshez. 1945 január végén a Rádió új elnöke, Ortutay Gyula Lajtha Lászlót nevezte ki ze-

nei főosztályvezetőnek. Ők ketten a 30-as évek végétől dolgoztak együtt a hiteles magyar népzenei rögzítő úgynevezett Pátria-lemezek készítésén. Lajtha február 7-én összehívta az 1943-ban bemutatkozott együttes mobilizálható tagjait, hamarosan meghívta Ferencsik Jánost és Polgár Tibor ősrádióst (munkaviszonya 1925-ben kezdődött) a máig élő nagyzenekar megszervezésére. A bázisegyüttes tíz hegedűséből négy más zenekarban folytatta a szolgálatot, akárcsak mindkét fuvolás és fagottos, a 38 muzsikusból összesen 15-en. Hogy hányan veszték oda Budapest ostromán, hányan emigráltak, azt nem tudom. Az 1943-as névsorból továbbszolgálót mindössze négyet találtam: Friss Antal kiváló csellistánkat, Hütter Gyula hegedűst, Máthé Áron klarinétost, Hölzl Rudolf kürtöst. Az én memóriaegységem természetesen nem mértékadó, arcról nem, névről pláne nem ismerhettem a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának valamennyi tagját 59 évre visszamenőleg. De annyi bizonyos, hogy Ferencsik Jánosnak teremtenie kellett a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarát, függetlenül attól, hogy az utókor nem nevelő karmesterként emlékezik vissza rá. Bízást tekinthetjük őt alapító atyának.

Ferencsik első „saját” szimfonikus zenekara papíron – a műsorújság lapjain – és az emlékezetben létezik csupán. Bemutatkozását, kényszerűen, az utcára vitte, Beethoven szabadságzenéjét, a III. Leonóra-nyitányt 1945. május 1-jén. Éppoly szimbolikus üzenete volt, mint Ferencsik János említett Beethoven-matinéjának 1956. december 31-én. Nagyon jól emlékszem, mint töltött be utcákat-tereket a vigaszt nyújtó muzsika. A műsorszóró antennák akkor még romokban heverték Lakihegyen, szabadtéri hangszórók közvetítették, gondolom, az épségben maradt telefonkábeleken át.

Hangzó nyoma az 1951. március 1-jéig tartott Ferencsik-érának szinte nem maradt. Felvétel romlékony lakklemezre készült – ha készült egyáltalán. Az első magnetofon 1948-ban érkezett Budapestre, de azt a túlsúlyos berendezést politikai műsorok rögzítésére használták. Klemperer lakklemezeiből is alig maradt fenn használható, Ferencsikkel mindmáig nem halottam korai rádiózenekari produkciót.

Az együttes gyakorlatilag a 6-os stúdióban lakott ama időben, hangversenytermeinkben fölöttébb ritka vendég. Hetente egy-két szereplés a Bródy Sándor utcában. A profil letisztult. A szalonzene szórakoz-

tató funkciója a negyvenes évek második felében sem csorbult, de ezt nem a Rádiózenekar tagjai szolgáltatták többé. Alakult viszont „válogatott csapata” a Rádió Kamarazenekara, amely heti-kétheti rendszerességgel játszott Mozartot és korábbi zenéket, nálunk ritkán, vagy éppen soha nem hallott műveket. A zenekar kezdettől feladatának tekintette a 20. század zenéjének megszólaltatását; az első években majd' 20 magyar kortárs művét adta elő, a nálunk alig ismert angol, és még alig sem ismert amerikai zenét. 1947. szeptember 26-án, Bartók halálának második évfordulóján Ferencsik János vezényelte a Zeneakadémián, Sándor György szólójával, a III. zongoraverseny hazai bemutatóját és a Négy zenekari darabot, amely ezt megelőzően utoljára, egyszermind Magyarországon először, 1934-ben volt hallható. Itt említem meg, hogy Kodály Zoltán a 6-osban, 1947. november 19-én vezényelte először a rádió zenekarát, a Három ének meghangszerelt változatának és a Cinka Panna daljáték néhány részletének ősbemutatóját (a zenekaros Három ének két szélső darabja premierként Berlinben, 1929-ben hangzott el). 1947. július 26-án állt a Rádió mindössze 21-éves hanglezeforgatója – ez igencsak fe-

lelős munkakör akkoriban, a maximum 5 percnyi zenét tartalmazó normállemezeket kellett résmentesen, folyamatos zenélés hatását keltve, a lejátszókorongra helyezni! – tehát egy 21-éves zöldfülű először állt a Rádiózenekar karmesteri pulpitusán, bizonyos Lehel György. A kapcsolat több, mint hangsúlyos folytatása, túlmutat Ferencsik korszakán. 1947 decemberében a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara ezredik stúdióhangversenyét abszolválta Ferencsik és Polgár vezényletével. Ebből is látható, mennyire sűrű volt a 6-os stúdió programja.

A karmesteri emelvény és a vezérlőfülke ablaka között volt hely néhány sor székre, vendégek számára. Ide az együttes tagjai is vihettek, közönségnek, vendégeket. Szüleim jóembere, barátja, Hütter Gyula hegedűs néhányszor becsempészett, rövidnadrágos gimnazistát, a stúdió-koncertekre. Ferencsik János produkcióit, sajnos, egyszer sem hallottam. Klempererrel volt szerencsém Bruckner VII. szimfóniájához, Mahler Dal a földről szimfóniájához, két Bach-jához (III. és IV. D-dúr szvit; V. Brandenburgi verseny, Magnificat). Ezek nem feledhető élmények.

1949 augusztusában vezető karnagyává nevezte ki Ferencsiket a Rádió. Polgár Tibor

akkorra már a Zenei Főosztály könnyűzenei szekcióját vezette. Hanem Ferencsik, aki 1948 őszétől fél évadokat Bécsben töltött, jóval kevesebb időt szentelhetett saját zenekarára. Emlékezetes koncertek egész sorát vezényelte, mindhalálig, az általa teremtetett együttes élén, de talán az is jellemző, hogy bőséges diszkográfiájában a Rádiózenekar, mint közreműködő, fölöttébb ritkán olvasható a lemezborítón.

Hogy Ferencsik János miként lett karmester, hogyan tanulta a mesterséget, mik voltak erőnyeinek és esetleges gyengéinek gyökerei – arról legközelebb.

(folytatjuk)

Breuer János

A hegedűsök királya

Megemlékezés David Ojsztrah halálának 30. évfordulójára

Kevés hegedűs tudhat magáénak olyan sok kitüntetést és elismerő jelzést, mint David Ojsztrah. Hiszen az Őt méltató kritikusok de kollégái, barátai is a legkülönbözőbb módon emlegették, beszéltek róla. Szűk családi körben és régi bizalmasai társaságában az orosz nyelv adta lehetőséget kihasználva kedvesen mindig csak

„Dogyik” maradt. A művészetét egyre jobban elismerő kritikák már nemzetközi szinten is úgy írtak róla, mint a „hegedűsök királya” vagy „Car szkripacsej” azaz a hegedűsök cárja, és ha fiával, Igorral léptek fel bizony nem egyszer olvashattunk „David királyról és Igor hercegről”.

Ojsztrah 1974. október 24-én bekövetkezett hirtelen haláláig számos nemzetközi de természetesen szovjet kitüntetésben is részesült. Az egyik számára talán legkedvesebb ilyen címet éppen élete utolsó évében kapta Bécsben, ahol a „Gesellschaft der Musikfreunde” (a Zenebarátok Társasága) tiszteletbeli tagjává választották. De ugyan ilyen megtiszteltetés érte a brüsszeli Eugene Ysaye Társaság, a Japán Vonóstanárok Társasága, a kelet berlini

„A világ szegényebb, unalmasabb lett nélküle Aranyember volt.”

(Isaac Stern)

Német Művészeti Akadémia, a londoni Királyi Zeneakadémia és az Amerikai Művészeti és Tudományos Akadémia részéről is. Emellett zenei doktora volt a Cambridge-i Egyetemnek és tiszteletbeli professzora számos zeneművészeti főiskolának. Hatvanadik születésnapját 1968-ban az egész zenei világ ünnepelte. Többek között Magyarországon is fellépett az Erkel Színházban az Állami Hangversenyzenekar kíséretével. Akkor Mozart D-dúr hegedűversenyét KV.218. játszotta és vezényelte. A budapesti Zeneakadémia is kihasználta ezt a kínálkozó alkalmat és tiszteletbeli tanári címmel tüntette ki.

Végül, de nem utolsó sorban szóljunk hazájában kapott elismeréseiről, hiszen Ojsztrah szovjet hegedűs volt és ezt sok-

szor hangsúlyozta is; elért eredményeit és lehetőségeit a szovjet hegedűiskolának és hazájának köszönheti, ahol 1953-ban a Szovjetunió Népművésze” címet kapta, majd hét évvel később Lenin-díjjal jutalmazták addigi tevékenységét.

Hogy valójában mennyire népszerű volt bárki megtapasztalhatja, ha a mai ötvenhatvan év körüli honfitársaival beszélgetve Ojsztrah neve szóba kerül. Emberi és művészi nagysága áradt szerény, *szeretetre méltó* személyiségéből és muzsikálására is rányomta bélyegét. Ki ne ismerné jellegzetesen kedves mosolyát, amivel mindenkit fogadott és pillanatok alatt bensőségesse vársolta a lámpalázás növendék és hírneves tanára közötti viszonyt? Már életében példaképpé, sőt legendává vált a fiatal muzsikusok között, mint ahogy egy beszélgetésben Rosztropovics is említi; „Emlékszem a háború utáni években, ahogy az utcán felszerelt hangszórókból Ojsztrah hegedűjátékát hallgattam. Még *ma is* a fülemben cseng, ahogy Saint-Saëns rondo capricciosoját játsza.”

Álljon itt népszerűsége példaként egy, a halála évében hozzá eljuttatott rövid levélke szövege egy női rádióhallgatótól;

„Kedves David Ojsztrah Elvtárs! Maga olyan szépen hegedül, hogy szinte észveszejtő! Micsoda nagyszerű ember Maga! És milyen szerencsés!”

David Fjodorovics Ojsztrah 1908. szeptember 30-án született David Kolker néven a Fekete tenger parti Ogyesszában. Édesanyja az ogyesszai operaház kórusában énekelt, édesapjának pedig – aki mellesleg jól hegedült és több fúvós hangszereken is játszott – könyvkereskedése volt a városban. Nagyon fiatal fiúcska korában kezdett el hegedülni és a huszadik század egyik legjelentősebb muzsikusává érett az idők folyamán. Szándékosan nem hegedűművészként említem, hiszen Ojsztrah a hatvanas évek elejétől egyre nagyobb elismerés mellett nyúlt gyermekkori álma a karmesteri pálca felé. Koránt sem hanyatló hegedűsi képességei miatt tette ezt, hiszen azok közé a szerencsés hangszeresek közé tartozott, akik életük utol-

só napjáig meg tudták őrizni technikai és szellemi frissességüket. A világ elsősorban utazó szólistaként ismerte meg a nevével de tevékenysége közel sem korlátozódott kizárólag erre a területre, hiszen volt koncertmester, kvartett hegedűs, kamaramuzsikus az Ojsztrah-trió tagjaként, brácsázott és 1962-ben végre megvalósíthatott régi vágya és bemutatkozott, mint karmester is. Saját szavai szerint nem is hegedűs akart lenni, hanem karmester!

Tanuló éveitől és a szólista karrier korai éveiben koncertmesterként tevékenykedett az Ogyesszai Filharmónikus Zenekarnál. Talán ennek az időszaknak emléket állítva 1947-ben lemezre játszott a Rimszkij-Korszakov „Seherezádé” című művének híres hegedűszólóját a „Bolsoj Színház” zenekarával Nyikolaj Golovanov vezényletével. Egy évvel később olyan ritkán játszott műben hallhatjuk ismét koncertmesterként, mint Reinhold Glière „A bronz lovas” című baletzenéje.

Állandó repertoár építés közben a harmincas évek elején elkezdődtek lemezfelvételei melyek eleinte kis előadási darabokat foglaltak magukba. Érthető módon, hiszen az akkori hangrögzítési technika csak ezt tette lehetővé. Azokban az években zongorapartneri között találjuk V. Topilint, A. Makarovot és A. Gyakovot is aki 1937-ben a híres brüsszeli Ysaye

nemzetközi versenyen volt zongorakísérője. Ojsztrah diadalmaskodott és első díjat kapott. Ez a győzelem hozta meg számára a nemzetközi áttörést. Azonnal tucatszám kapott külföldi meghívásokat, melyeket csak részben tudott teljesíteni. A Szovjetunió elszigeteltsége és a közelgő háború nem kedveztek karrierjének.

Hegedűje a „Nagy Honvédő Háború” idején sem hallgatott. Fáradthatatlanul koncertezett a fronton és a hátszágban, sőt egy muzsikus számára szokatlanul veszélyes feladatra is vállalkozott, berepült a németek által körülvárt Leningrádba, ahol sokszor a hangverseny alatt szólaltak meg a légvédelmi szirénák.

Már ifjú hegedűsként – első és egyetlen tanára Sztoljarszkij tanácsára – sok kamarazenei játszott, néha már brácsázott is. A negyvenes években Lev Oborinnal és Szvjatoszlav Knusevickijjal alapított triójukkal minden jelentős művet műsorukra tűztek majd lemezre játszottak, köztük olyanokat is, mint Tanyeev, Babadzsanjan vagy Sosztakovics zongorás triói.

Fiával Igorral számtalanszor előadták Bach d-moll kettősversenyét, de több más két hegedűre írt darabot is – itt sem megelégedve a szovjet szerzőkről, ez esetben Prokofjev C-dúr kéthege-dűs szonátájáról. Ha Mozart Esz-dúr „Sinfonie Concertante”-ja volt műsoron, ott mindig az idősebbik Ojsztrah vállalta mesterien a brácsa szolamát. Emlékezzünk csak a Mozart mű lassú tételének első brácsa megszólalására!

Szonáta partnerei közül Vlagyimír Jampolszkijjal, Lev Oborinnal majd a kései években Frida Bauerral muzsikált és utazott szívesen. A sors úgy hozta, hogy Svjatoszlav Richterrel csak idősebb korában volt alkalma közösen fellépni, pedig Sosztakovics hegedű zongora szonátájának – melyet a szerző Ojsztrahnak ajánlott – ősbemutatója az ő nevékhöz fűződik.

Már 1945 nyarán Bécsben lép fel öt koncerten. Két szonáta est ad előbb Makarovval majd Oborinnal, továbbá egy kamarazenei hangversenyen az Ojsztrah-trió élén szovjet műveket játszanak. A Bécsi Filharmónikusokkal Fritz Sedlak

vezényletével eljátsza előbb Hacsaturján, majd Csajkovszkij hegedűversenyét. Az ezután következő év kiemelkedő eseményeként először szerepel a „Prágai Tavasz”-on, ahol élete végéig állandó szívesen látott vendég marad.

A háború befejezése után már az 1946/47-es szezonban folytatja művészi tevékenységét a moszkvai zenei életben méghozzá egy olyan szokatlan koncertsorozattal, mely „A hegedűverseny fejlődése” címet kapta. Kiril Kondrasint kéri fel, hogy legyen partnere a karmesteri pultnál. Ojsztrah öt hangverseny keretén belül, alkalmanként három hegedűversenyt játszik el egy este. Ezt a már-már a sport világába sorolható teljesítményt később csak olyan tanítványa képes megismételni, mint Leonid Kogan. Legendás teherbíró képességéről, szorgalmáról és kivételes memóriájáról számol be fia, Igor ezzel kapcsolatban; „Apám ennek a sorozatnak a kedvéért tanult meg olyan darabokat is, mint Elgar vagy Walton hegedűversenye, melyeket később ritkán vagy soha nem játszott.”

Hogy mi lehetett ennek a „hegedű maratonnak” a műsora, azt *ma már* csak sejthetjük.

Igazi nemzetközi pályafutásának kései kezdetét sokan Sztálin 1953-as halálával hozzák összefüggésbe. Ezután indul be a külföldi fellépések végeláthatatlan sora, jöllehet lemezfelvételei már jóval megelőzték Őt nyugaton, és Szigeti József jóvoltából Amerikában is.

Első Amerikai fellépése 1955-ben különös körülmények között zajlott. Aznap három hegedű koncert volt a Carnegie Hallban. Ojsztrahon kívül még Elman és Milstein is fellépett, sőt mindhármuk műsorán szerepelt Tartini Ördögtrilla szonátája! A kritikusok áradoztak a hangversenyéről és *leplezetlen kíváncsisággal a szakma is összejött* három nappal későbbi koncertjére. Ojsztrah általában idegesen lépett színpadra, ami aztán az első hang megszólalása után el is illant. De képzeljük csak milyen érzés lehetett úgy játszani, hogy az első sorokban ott ült Kreisler, Elman, Milstein, Stern, Francescatti, Primrose, Monteux és Elisabeth Schwarzkopf...?!!

Az elkövetkezendő közel húsz évben feleségével, Tamara Ivanovna Ojsztrahal aki állandó útítársa volt, beutazták a világot. Szállodák, repülőterek, koncerttermek, próbák és fellépések forgataga közben hihetetlen mennyiségű lemezfel-

vételt is készített. Fáradhatatlanul vezette a moszkvai Csajkovszkij Konzervatórium hegedűosztályát két hűséges tanársegédjével, Pjotr Bondarenko professzorral és a budapesti Zeneakadémián is vendég professzorként jól ismert és nagyon kedvelt Szemjon Sznyitkovszkijjal.

Ez az életmód meghozta szomorú gyümölcsét. Két komoly és több kisebb lefolyású szívinfarkta volt, melyet próbált méltósággal viselni, de éppen a halála előtti nagy kényszer szünet utáni visszatérskor látszott rajta mennyire örül, hogy ismét hegedülhet, és nem tud magára vagy pihenésre gondolni. Egyik spanyolországi koncertjéről meséli Frida Bauernak; „Ma olyan igazi fájó szívvel játszottam.”

Az 1973/74-es koncertszezonz előtti nyarat az NDK-beli Falkenstein szívszatóriumában tölti, és végre kikapcsolódik. Utolsó évadját sorozatos fellépésekkel indítja, hegedül és vezényel. Moszkvai, ma már tudjuk, utolsó koncertjén Brahms műsort vezényelt és frissnek érezte magát, jó kedélyállapotban volt.

Másnap elutazott Hollandiába, ahonnan többé már nem tért vissza. Egy sikeres amszterdami koncert után október 24-én hajnalban heves szívroham érte, rosszul lett és felesége *karjai közt halt meg. Ezek voltak utolsó szavai*; „Mindjárt elmúlik”.....

Temérdek hangfelvételt hagyott az utókorra, melyek gyűjteménye manapság is egyre csak bővül. Különböző országok hangarchívumai vagy magángyűjtők fennmaradt élő koncertfelvételei alapján kerülnek ismét kiadásra. Így növekszik ma is az amúgy is nagy mennyiségű Ojsztrah felvételek száma. Gondolok itt elsősorban a BBC Legends sorozatára mely már eddig három teljes CD-t jelentett meg Ojsztrah *élőben készült hangversenyeiről* Majdnem összes prágai koncertje kiadásra került és még egy varsói archívumból előkerült hangverseny felvétele is a *gyűjtők* örömeire szolgálhat.

Buzdították életútja és tapasztalatai lejegyzésére többször is, de az ötletet mindig avval a kedves megjegyzéssel toltta a bizonytalan jövőbe, hogy:

„Majd ha kevesebbet utazom”.....

Az alábbiakban mégis Ojsztrah egyetlen önéletrajzi írásának magyar fordítását tartja kezében az olvasó, amely teljes egészében talán most jelenik meg először.

Nyuli László

„Életutam”

Bármennyire is erőltetem az emlékezetemet, gyermekéveimre visszagondolva soha nem látom magamat hegedű nélkül. Három és fél éves lehettem, amikor Apám egy játékhagedűvel tért haza. Ahogy próbáltam játszogatni rajta, szívesen képzeltem magam utcai hegedűsnak, ami akkoriban egy szomorú de nem ritka foglalkozás volt Ogyesszában. Számomra úgy tűnt, hogy nincs annál nagyobb boldogság, mint udvarról udvarra járni és muzsikálni. Az ilyen utcai hegedűs szerepe annyira megtetszett, hogy amikor végre öt éves koromban kaptam egy igazi „nyolcados” hegedűt és elkezdtem zenét tanulni, ez teljesen magával ragadott.

Első és egyetlen tanárom Pjotr Szolomonovics Sztoljarszkij volt, akinek azokban az években egybeesett a pedagógiai tevékenysége az ogyesszai operaház zenekari tagságával. Anyám sok éven keresztül ebben az operai kórusban énekelt. Sztoljarszkij családjunk barátja volt, sokszor megfordult nálunk és bizonyára gyakran látott kezemben a játékhagedűvel. Könnyen elképzelhető, hogy az ő tanácsára vásároltuk később azt a kis nyolcados hegedűt. Sztoljarszkij volt a híres ogyesszai zeneiskola vezetője, amit „tehetséggyárnak” is neveztek. Nyolcvankilencven gyermek részesült ott oktatásban a legfiatalabbaktól kezdve. Nem kevés később híressé vált hegedűs került ki ezen iskola falai közül. Az itt uralkodó különös légkört sem lehet elfelejteni. Az iskolának helyet adó nagy lakás minden zugában állandóan rengeteg hegedűtok, kottaállvány és kottakupac volt. A szobák tele voltak izgatott és örömteli fiúcskákkal a folyosókon pedig ott ültek az anyukák, akik várakozván „csodagyerekeikre” rendkívüli heveséggel és bennfentességgel vitattak meg egy-egy vonósproblémát.

Sztoljarszkij apai figyelemmel fogadott engem. Láthatóan hitt benne, hogy ha komolyan foglalkozom a hegedűvel, hivatásos művész lehet belőlem. Már az első órák alkalmával belém oltotta a zene és a kemény munka szeretetét a meghitt viszonyt a művészethez mely az alkotás öröme is volt.

Maga Sztoljarszkij hihetetlen, másokat is magával ragadó lelkesedéssel dolgozott. Naponta reggel 7-től késő estig, megállás nélkül foglalkozott a gyerekek

kel. Ha mégis valahogy egy szabad hely keletkezett az óraabeosztásában, máris igyekezett egy másik növendéket elővenni, hogy kitöltse az üres időt. Nem volt könnyű dolga ezzel a pajkos gyereksereggel. A fiúcskák néha zajos játékokat eszeltek ki, a vonóikkal párbajoztak és feldöntötték a kottaállványt. Sztoljarszkij zúgolódás nélkül, jólelkűen vészeltte át ezeket a rendbontásokat, gyorsan lecsillapította a verekedőket és nyugodtan folytatta az órát.

Igazi pedagógiai tehetséggel rendelkezett. Hatalmas művész-lelke volt, rendkívül szerette a gyerekeket és értett is a nyelvükön. Foglalkozván ezekkel a fiúcskákkal, mindig megtalálta az utat a növendék alkotó tudatához. Valahogy mindig szemléletes hasonlatokkal keltette fel az érdeklődésüket, és vonzó technikai feladatokra csábította őket. Kitűnően ismerte a pedagógiai hegedűrepertoárt és tévedhetetlenül választotta ki mindenkinek éppen azt, amire fejlődésének a megfelelő területen feltétlenül szüksége volt.

Rendkívül fontos volt Sztoljarszkij pedagógiai módszerében, hogy képes volt a növendékeibe bele oltani a valódi kitartást és a kemény munkához szükséges állóképességet. Ő maga sem sajnálta a ráfordított időt de ugyanezt megkövetelte a növendékeiktől is.

Néha mérhetetlen súllyal nehezedett ez a gyerekekre, elvonva a figyelmüket a szokásos iskolai tevékeniségektől. De a gyerekek túlnyomó többsége óriási odaadással és természetesen nagy eredménnyel foglalkozott hangszerével.

Hamarosan miután Sztoljarszkij osztályába kerültem – a technikai anyag és a kéztartás elsajátításával egyidőben – elkezdtem kis tanuló együttesekben – duettekben, kvartettekben – játszani. Gyakran a brácsa szólama jutott nekem. Ez a hangszer akkoriban még láthatóan nem állt a kezemre de ennek ellenére nem kevés örömmel játszottam rajta ami később hozta meg gyümölcsét Ez a vonzalom a kamarazenéléshez egész életemben megmaradt.

Nagyon nagy örömmel játszottunk az iskola-zenekarban. Sztoljarszkij ebbe a munkába is képes volt belevinni a parázsló alkotás elemeit. Megdöbbenő tökéletességre törekedett a részletek kidolgozásában és az együttesben való játék pontosságában. Kis zenekarunk fellépései megérdemelt népszerűségnek örvendtek

Ogyesszában és állandóan jelentős számú zeneszerető közönséget vonzottak.

Tanulmányaim a nehéz 1914–1918-as háborús évekre estek. A háború kezdetén Apámat hirtelen behívták a hadseregbe és el is ment a frontra. Családunk számára a pusztaság lét anyagi feltételei nagyon nehézé váltak. Szegénységben éltünk. Tanulmányaimat nem egyszer akaratomtól függetlenül szüneteltetni kellett.

Emlékszem az örömteli hangulatra, ahogy mi iskolások kivonultunk a '17-es februári forradalom dicsőségére rendezett felvonulásra. Az egész város ünnepelte a gyűlöletes monarchia feletti győzelmet. Még az ogyesszai csendőrök is vörös szalagokat tűztek a mellükre.

Ezek után az események viharos kaleidoszkópja kezdődött; intervenció, polgárháború..... De végül Ogyesszában szilárdan létrejött a szovjet hatalom. Emlékszem első – rólunk a Sztoljarszkij iskola növendékeiről való gondoskodásukra. Nekünk speciális kenyér fejadagot utaltak ki. Ekkor töltött el először az a boldogító érzés, hogy szükség van miránk, hogy valaki aki nagyon fontos személyiség, támogat ben-nünket, kis hegedűsöket. Nem felejtem el azt a napot, amikor büszkén és boldogan vittem haza és tettem az asztalra egy egész kenyeret, amelyet rendkívüli fejadagként az államtól kaptam a következő hétre.

Azokban az években kevés kapcsolatom volt az ogyesszai zenei élettel, amely akkoriban igen intenzív és változatos volt. Ellenben gyakran megfordultam az Operában, ahol Anyám dolgozott. Korai gyerekkorom egyik legmélyebb és legfelejthetlenebb zenei élménye a színházi szimfonikus zenekar lett. Ennek a hangzó csodának az érzékelését soha nem lehet kitörölni az emlékezetemből. A színpad előtt az árokban egy ember figyelmeztető mozdulatai valahonnan olyan rendkívüli hangokat csaltak elő, amilyeneket magam el sem tudtam képzelni. Mindenesetre az előadás színpadi és vokális részei számomra másodrangúak maradtak. A fő csoda a zenekar volt, hihetetlenül sokrétű és színes hangzásával.

Természetesen a rádiónak hatalmas szerepe van a zenei ismeretek terjesztésében. De sajnálatos dolog, hogy a mai fiatalság, mely már pelenkás kora óta mindenféle zenekarok hangzásához van szokva amelyeket a technikai eszközök juttatnak el hozzájuk, megvan fosztva attól a különleges élménytől, hogy életében

először meghallgasson egy szimfonikus zenekart.

Nem sokkal azután, hogy elkezdtem tanulmányaimat Sztoljarszkijnál Anyám meghívta hozzánk egyik neves fuvolista kollégáját, aki az operai zenekarban játszott és Ogyesszában nagy tekintélynek örvendett. Meghallgatta a játékomat és azt a következtetést vont le belőle, hogy a fiúcska nem tehetséges ezért ne is álltasák magukat avval, hogy valaha is szólísta lehet belőle. Készüljön csak a zenekari zenész pályára.....

Sztoljarszkij egyik fő pedagógiai elve a gyerekek színpadi fellépésre nevelése volt. Állandóan iskolai koncerteken, nyilvános vizsgákon játszottunk, szólóztunk, kamaraegyüttesben vagy az iskolazene-karral léptünk fel.

Alig öt és fél évesen, 1914 tavaszán estem át a pódiumi „tűzkeresztésen”. Az iskolai matiné koncertet én kezdtem, befejezéséül pedig fellépett iskolánk végzős növendéke, Nathan Milstein.

Első nyilvános fellépésem zenekarral 1923-ban volt, Sztoljarszkij jubileumi hangversenyén, ahol Bach a-moll hegedűversenyét játszottam. Ez után a koncert után Sztoljarszkij dicséretben részesített és azt javasolta, hogy kezdjem el tanulni a Csajkovszkij hegedűversenyt. Felesleges mondanom, micsoda lelkesedéssel láttam munkához.

Az 1924-es évben Ogyesszában került megrendezésre első szólóestem, plakáttal és jegyekkel. A Bach hegedűversenyt, Tartini „Ördögtrilla” szonátáját, Sarasate „Cigány-dalok” című szerzeményét és még egy sor más virtuóz darabot játszottam. Az ogyesszai újságok megjelentették az első kritikákat a koncert említésre méltó sikeréről és játékom kedvező értékeléséről.

Emlékszem magamra azokból az évekből és úgy tűnik, hogy felszabadultan, technikailag elég jól és tiszta intonációval játszottam. Persze azután még hosszú éveken keresztül kitaróan dolgoztam a hangképzésen, ritmuson, dinamikán és végül a legfontosabban a zene belső tartalmának megértésén. Közös fellépéseim az Ogyesszába érkező híres zenészekkel nagy ösztönzést adtak zenei karrieremnek Részt vehettem A. V. Nyezsdanova és R. M. Glier koncertjein, az Ogyesszai Szimfonikus Zenekar koncertmestereként pedig játszottam Pazovszkijjal, Malkoval, Pribikkel és mint szólísta is felléptem a Csajkovszkij és Beethoven koncertekkel.

Ogyesszából először 1925-ben tettem ki a lábam a konzervatórium növendék zenekarával. Sztoljarovval a konzervatórium direktorával adtunk néhány koncertet Elizavetgrádban (ma Kirovograd), Herszonban és Nyikolajevben. Emlékszem milyen mohó érdeklődéssel, megszakítás nélkül bámultam ki a vonat ablakából az új, számomra ismeretlen tájakra. Elizavetgradi tartózkodásunk első napján, kínzó kíváncsisággal már hajnali 4-kor útnak indultam a várost megnézni. Akkor még nem tudhattam, hogy a későbbiekben milyen sokat fogok utazni. Életem első vonatútja Ogyesszából Elizavetgradba számomra nagy és szokatlanul érdekes élményt jelentett.

Miután 1926-ban befejeztem az Ogyesszai Konzervatóriumot Sztoljarszkij osztályában, folytattam a kemény munkát technikám tökéletesítésén és új repertoár megszerzésén.

1927 nyarán felléptem néhány Ogyessza környéki fürdőhelyen. A koncertek egyikén jelen volt a híres kievi zongorista és pedagógus, prof. K.N. Mihajlov. Felkeltettem érdeklődését, és őszre megszervezte kievi meghívásomat. Glazunov hegedűversenyét kellett játszanom a szerző vezényletével. El kell mondanom, hogy milyen izgalommal és lelkesedéssel fogadtam el a meghívást?

Kievbe utaztam és nagyon izgultam, mert a küszöbön álló fellépés felelősségének teljes tudatában voltam. Érkezésem első napján azonnal a hotelba mentem ahol Glazunov lakott. Reszketve léptem át szobájának küszöbét. Egy magas, testes ember fogadott, akinek a mosolya megnyugtató és egyben megbabonázott szokatlan jólelkűségével és szívélyes melegségével. Olyan jóságos és figyelmes volt velem, olyan egyszerűen beszélt a küszöbön álló közös fellépésünkről, hogy minden izgalmam elillant. Nagy lendülettel készültem a fellépésre.

Az úgynevezett „Proletár Kert”-ben tartott koncertek Glazunov vezényletével hatalmas nyilvánosság előtt zajlottak. Kiev után Ogyesszában is felléptünk. Eddigi együttes szerepléseink eredményeképpen, számomra az volt a legnagyobb kitüntetés, hogy Konsztantyin Alekszandrovics javasolta, játszunk együtt Lenigrádban is. Glazunovval kifejezetten könnyű és kellemes volt együtt muzikálni. Áradt belőle a bensőséges nyugalom. Ülve dirigált. Tempói néha inkább lassabbak voltak, ahhoz képest ahogy én szok-

tam játszani. Ezért a teljes zenei koncepciót átjárta egy rendkívüli dallamosság. A zenekar összes hangszere énekelt, nemcsak a kantilénákban, de a gyors epizódokban is.

Ogyesszába visszatérve folytattam a munkámat, mint szólólista de alkalom adtán, mint az ottani zenekar koncertmestere.

Az Ogyesszai Filharmóniai Társaság egy alkalommal, azzal a kéréssel fordult az éppen városunkban vendégszereplő N. A. Malko karmesterhez, hogy hallgasson meg, Malko végighallgatta a műsoromat, kedvezően nyilatkozott róla, de a következő ironikus megjegyzést tette Debussy „A táncoló babák” című, darabjával kapcsolatban. „– Fiatalember, maga már kinőtt abból a korból, hogy babákkal játsszon, de arra még nem elég érett, hogy szerenádokat adjon.”

Rövid idő múlva megjött a meghívás Leningrádból, hogy az ottani koncertszezont nyitóhangversenyén játszam el a Csajkovszkij hegedűversenyt Malko vezényletével, aki akkoriban a Leningrádi Filharmonikusok vezető karnagya volt. A rákövetkező hangversenyt pedig már ismét Glazunovval tervezték.

A javaslat nagyon vonzó és számomra igen fontos volt. Leningrádban játszani, ahol a legnagyobb hegedűsök, zongoristák és karmesterek lépnek fel, komoly kihívás minden muzsikus számára hát még nekem kezdő vidékinek, aki éppen most kezdi koncertfellépéseit.

A zenekar nagyon ridegen és bizalmatlanul fogadott. Egy közönséges gyári hegedűn játszottam, holott számomra még ez is maga volt a tökély. De már az első próba után a szólócellista egy bizonyos Brik azt mondta: „Fiatalember, Leningrádba nem szokás ilyen hegedűvel beállítani, mert ebben a teremben a jó hegedű jobban, de a rossz még rosszabbul szól...”

Az 1928. október 28-án megtartott hangverseny után a zenekar művészei részéről eloszlott a bizalmatlanság. Melegen és őszintén gratuláltak. Evvel a híres együttesel harminc évig tartó barátságunknak ez a koncert szolgált kezdetül.

Az 1928-as évben áthelyeztem állandó lakhelyemet Moszkvába. Kezdetben, mint ismeretlen fiatal hegedűsnek nagyon korlátozottak voltak a lehetőségeim. A Moszkvai Konzervatóriummal nem álltam semmiféle kapcsolatban, itt egyszerűen „idegen” voltam. Híres énekesek és balerinák fellépésein játszottam, mint

„körítés” De meg kell mondani, hogy ezek a fellépések nagyon hasznosnak bizonyultak, hiszen nekik köszönhetően beutaztam az egész országot.

Hamarosan az Ukrán Filharmónia kezdett érdeklődni irántam, és szóló koncerteket szervezett az ország sok városában. Moszkvába költözésem fontos szerepet játszott a művészi fejlődésemben. Bekapcsolódásom a moszkvai kulturális életbe, találkozások az ottani zenei élet kiváló-ságaival, koncertek, színházak, múzeumok – mindezek szélesítették az alkotói horizontomat. Igumnov, Neuhaus, M. Poljakin és más külföldi művészek koncertjeit látogattam, a „Perszimfansz” előadásain voltam a „Nagy Színház”-ban.

Megismerkedtem a Moszkvai Konzervatórium professzoraival, A. I. Jampolszkij-val, K. G. Mosztrasszal, L. M. Zeitlinnel és érdeklődéssel figyeltem kiemelkedő pedagógiai munkájukat.

Poljakin játékában rendkívüli kifejezőereje és szép hangja ragadott meg. Előadásmódjára sajátosan nagy ívű szárnyalások, élénk temperamentum, a részletek eleganciája és a sziporkázó virtuozitás voltak jellemzőek. Hatalmas érdeklődéssel látogattam Szigeti József koncertjeit. Szigeti messze nem rendelkezett avval a könnyedséggel, mint ami Poljakint vagy Milsteint jellemezték. Ő kifejezetten küzdött a nehézségekkel de a hallgatóságot magával ragadta erős előadóművészi akarata, sajátos előadói manírjai és a játszandó darabhoz való egyéni közelítése. De stílusa minden varázsa mellett nem volt az a művész, akit érdemes lett volna utánózni – kicsit túlzottan egyéni volt a felfogása, sajátos az előadás módja. Később, nemegyszer hallgatván fellépéseit, megismervén lemezfeltételeit, felfedeztem magamnak művészetének más vonásait is.

Körülbelül a 20-as évek végén ismerkedtem meg először Fritz Kreisler lemezeivel. Ezek a felvételek sok mindent megnyitottak számomra a hegedűjátékkal kapcsolatban és rávezettek, hogy nagyon megszeressem ennek a nagy muzsikusnak az előadóművészetét.

Moszkvában az 1931-es év elején kezdtem egyre gyakrabban szóló koncerteken fellépni (első szólóestem itt 1929 tavaszán volt), előbb a konzervatórium kis, majd hamarosan már nagy termében.

*Perszimfansz= az első karmester nélküli szimfonikus zenekar neve

Először 1933-ban játszottam három hegedűversenyt egy esten – Mozartot (No. 4), Mendelssohnt és a Csajkovszkijt. A. I. Orlov vezényletével, akivel később nem egyszer volt alkalmam újra együtt fellépni.

Nem sokkal később kezdődtek meg közös fellépéseim K. N. Igunnovval, A. B. Goldenweiserrel és G. G. Neuhaussal. Mindig nagyon szerettem Igunnov nemes és ihletett művészetét. Igyekeztem sohasem elszalasztani hangversenyeit. Ő is nemegyszer eljött az én koncertjeimre. Egy ilyen jelentős előadóművésszel elbeszélgetni és kritikai észrevételeit meghallgatni számomra mindig nagyon érdekes volt.

A Moszkvai Konzervatórium igazgatójának A. B. Goldenweisernek javaslatára 1934-ben kinevezést kaptam a konzervatórium tanári karába. Kaptam egy önálló osztályt és nagy lelkesedéssel vettem bele magam új feladatomba, mint pedagógus. Ha visszagondolok megtett életutamra határozottan jó érzéssel emlékszem vissza pedagógiai tevékenységemre. Meggyőződésem, hogy a fiatalokkal való kapcsolatom is nagyon hasznosnak bizonyult művészi fejlődésem szempontjából, jóllehet ez a munka sok időt és energiát igényel.

Egy érett művésznek meg kell osztania tapasztalatait az ifjúsággal. Ez szent kötelessége. A pedagógiai munka meggyőződésem szerint egy sajátos alkotói laboratórium ami még egy már koncertező művész számára is nagyon hasznos. Amikor tehetséges fiatalal van dolgod és figyelmesen követed az ifjú zenész fejlődését, gyakran olyan kérdésekre is megtalálod a választ amit saját felkészülésed alatt teszel fel magadnak. Időnként látod, hogy a növendéked ösztönösen vagy tudatosan megoldja azokat a feladatokat, amiken neked sokat kellett törnöd a fejedet. Így aztán lassacska összegezódik az új tapasztalat, és végeredményben ez kedvezően befolyásolja a saját előadóművészetünket. Fiatal hegedűseink színvonala olyannyira magas, hogy a velük való állandó kapcsolat már magától is emeli a saját színvonalat. A fiatalság nagyon érzékeny. Fürkészően figyelni tanárai munkáját, s ha nem akarsz lemaradni, akkor magadnak is intenzíven és kitartóan igyekezned kell.

Meg vagyok róla győződve, hogy játékom érettebbé vált az 1934-es év elején és ebben pedagógiai tevékenységemnek is nagy szerepe volt.

Szoros barátságom és közös munkám a kitűnő zongoristával L. N. Oborinnal 1935-ben kezdődött. Kapcsolatom ezzel az emberileg is magas kultúrájú nagy művésszel engem is gazdagabbá tett. Sok-sok örömteli órát töltöttünk együtt a múlt és a jelen nagy mestereinek kamaraműveit játszva. Később csatlakozott hozzánk a kitűnő csellista Sz. N. Knusevickij. Így jött létre az Ojsztrah-trió mellyel a munka mindig magas művészi élményt jelentett számomra.

Nagyon szeretem a kamara muzsikálást. Nem csak a hallgatóságnak de mindennek előtt maguknak a résztvevőknek is nagy örömet okoz. Ezért soha nem utasítottam vissza a lehetőséget, hogy csak úgy a magam örömeire kamarázzak. Közösen Oborinnal és Knusevickijjal számos kamaraművet eljátszottunk, részt vettünk Bach brandenburgi versenyeinek előadásában és más hangszeresek minden elképzelhető kamaragyűjtésében.

Úgy gondolom, hogy mi muzsikusok keveset teszünk azért, hogy az életben mindennapossá tegyünk a kamarazenélést. Hazánkban feltétlenül támogatni és fejleszteni kellene az együttesekben való játék kultúráját beleértve a kisebb városokat is ahol nem ritkán találunk amatőr muzsikusokat akik lelkesednek a kamarazenéléstért. Segíteni kell ezeket a nemes kezdeményezéseket, segíteni a kotta kiadást, megteremteni az anyagi támogatást a helyi filharmóniák és rádió stúdiók részére, terjeszteni a kamarazenélést a sajtóban és a rádión keresztül. Ez a zenei kultúra általános felemelkedését fogja szolgálni.

Fontos esemény volt az életemben, hogy 1935-ben részt vettem a II. Összevetségi Zenei Előadóművészek versenyén ahol első díjat kaptam. Ez a verseny számomra komoly erőpróbát jelentett, hiszen az Ogyesszai Konzervatórium befejezése óta alapjában véve csak magamra támaszkodhattam. Eredményes volt-e az önálló utam? A verseny erre megadta a választ.

Ugyanebben az évben részt vettem az I. Nemzetközi Wieniawski Hegedűversenyen is Lengyelországban. Akkoriban nem tudtam magamat hova sorolni a külföldi hegedűsökkel való összehasonlításban és ezért teljesen elégedett voltam az elért második helyezéssel (első díjat a tehetséges fiatal francia lány Ginette Neveu kapta aki később tragikus körülmények között repülő szerencsétlenség áldozata lett.)

A nagy brüsszeli „Ysaye Nemzetközi Hegedűverseny” 1937-ben volt ahova egy egész csoport fiatal szovjet hegedűs utazott ki. Ez a szereplés számomra különösen felelős-ségteljes volt hiszen Lengyelországban már egyszer második helyezést értem el és ezen kívül jelentősen idősebb is voltam, mint a többi szovjet résztvevő. Én már 28 éves voltam amikor szovjet kollégáim életkora 15 és 18 év között lehetett.

A brüsszeli verseny valóban bizonyította a szovjet hegedűiskola nagy győzelmét, és meghozta a szovjet művészek első külföldi nagy feltűnést keltő sikerét. Ötös fogatunk kiharcolta az első a harmadik, negyedik, ötödik és hatodik helyezést. A világ sajtója dicsőímszokat zengett rólunk, és a szovjet hegedűiskoláról.

Az „Ysaye” versenyen elért sikeres szereplésemnek volt köszönhető a kezdeti számtalan külföldi meghívás mely azután különösen nagy lendületet vett a „Nagy Honvédó Háború” befejezése után.

Mielőtt ezt a futólagos ismertetést befejeznék, szeretnék még néhány szót szólni arról a jelentős szerepről, amit nagy szovjet zeneszerzőkkel – Prokofjéval, Mjaszkovszkijjal, Sosztákovicssal, Hacsaturjánnal, Kabalevskijjal és másokkal való kapcsolatom játszott eddigi életemben. Szerencsésnek érzem magamat, hogy az alkotói barátság ezekkel a kitűnő mesterekkel lehetővé tette számomra, hogy elsőként mutassak be a pódiumon olyan műveket, mint Prokofjev első és második szonátája, Mjaszkovszkij Sosztákovics és Hacsaturján hegedűversenye.

Nagyon örülök, hogy ezen szerzők, akikben én mindig is hittem, sok művének keletkezését, közvetlen közelségből figyelemmel kísérhettem, s melyek művészi fejlődésem bizonyos szakaszában jelen voltak, ma már az egész világon a klasszikusok közé számítanak. Erről lépten-nyomon meg is győződhetek külföldi útjaim során.

Büszkeséggel telik meg az ember szíve, ha a hazai szovjet művészetre gondol, és amikor látja, hogy szovjet zeneszerzők műveit a világ híres előadóművészei is műsorukra tűzik; amikor lemeztársaságok katalógusait lapozgatva szovjet szerzők neveit olvasom, akiknek műveit az összes nagy szólistával és a legjobb zenekarokkal már lemezeire vették és előadásukban a világ első osztályú muzsikusai versengenek.

Szovjeckaja múzika, 1958. Nr. 9. S

Brahms magyar táncainak forrásai

1. rész

Az elnyomatásban élő népek a lelükben – az irodalomban, zenében, festészetben védelmezik meg hazájukat. A Brahms által Magyar táncok elnevezéssel feldolgozott táncdarabok forrásai az 1848-49-es szabadságharc táján, vagy azt követően keletkeztek, s jelentettek lelki támaszt egy dicső korszakra emlékező nemzet számára.

Az önkényuralom éveiben akadt egy fiatal hamburgi zeneszerző, aki nem elégedett meg azzal, hogy hallás után jegyezzen le magyar dallamokat, hanem módszeresen kezdte gyűjteni a magyar táncdarabokat tartalmazó kottakiadványokat.

Így jelenhet majd meg 1869-ben zongorára, négy kézre az első tíz magyar tánc, amit 1880-ban – nem sokkal a D-dúr hegedűverseny megjelenése után – újabb tizenegy darab követ.

1874-ben, egy bécsi zeneszerzői pályázat alkalmával Brahms felügyel egy 23 éves cseh zeneszerzőre, Antonín Dvořákra, aki Brahms támogatásával jelenteti meg Németországban, 1878-ban, zongorára, négy kézre a „Szláv táncok” első sorozatát, majd 1886–87-ben a másodikát, és ezzel elindul a világhír felé.

*

A Magyar táncok forrásaival először Wilhelm Tappert német zenetörténész foglalkozott. Az Allgemeine Musikalische Zeitung 1874. évi évfolyamában (348–349. l.) tesz kísérletet az első 10 magyar táncban szereplő dallamok azonosítására. Bár az általa közölt lista több helyen is kiegészítésre szorul, a magyar zenetörténeti kutatás csaknem 60 évvel később kezd csak komolyan foglalkozni Brahms magyar táncainak eredetével.

„E dolgozatomat 1932–33 telén, Bartók Béla kérésére írtam” – olvashatjuk Major Ervinnek, a „Magyar táncok” forrásait feltáró munkájában (Major: Fejezetek a magyar zene történetéből, 239. l.).

Mivel egyes táncok több dallamot is tartalmaznak, tanulmánya – bár igyekszik alapos munkát végezni – nem teljes. Bereczky János 1990-ben további hét dallam eredetének felkutatásával gazdagítja addigi ismereteinket. Brahms kottagyűjteményének tanulmányozását követően, 1995-ben Szerző Katalin újabb adatokkal szolgál a Magyar táncokkal kapcsolatban. (Az előbbi tanulmányokat lásd: Zenetudományi Dolgozatok, 1990–91. és 1995–96.) A témával kapcsolatos, további forrás O. Goldhammer munkája, amely a Studia Musicologica c. zenei folyóiratban jelent meg (Bp., 1963. V., 89–100. l.), valamint Bónis Ferenc tanulmánya (Mozarttól Bartókig, Bp., 2000, 201–208. l.).

*

Gróf Festetics Leó zeneszerző, a Nemzeti Színház művészeti igazgatója „Déliab” című folyóiratának 1853. december 18-i számában (801. l.) a következő, kissé pontatlan híradás jelenik meg egy 20 esztendő, hamburgi fiatalemberről, Johannes Brahmsról:

„Lipcseben új virtuost fedeztek fel: a neve: Hanz Brahm, kora: 20 éves, feje: rafaelő. Roppant érdeket gerjesztett feltű-

nése, s azt állítják, hogy ha zeneművei elterjednek az egész világon, híres művésszé leend.”

Vegyük hát az eseményeket sorjában, hiszen a fiatalember pályájának alakulásában fontos szerepet játszik két magyar hegedűművész is, másrészt csak akkor érthetjük meg igazán, hogyan válik Brahms a magyar zene elkötelezett hívévé, ha megismerjük életének 1849–53 közötti időszakát.

Történetünk a magyar szabadságharc után, az aradi tizenhárom kivégzését követően kezdődik.

Reményi Ede 1849. október 17-én, titokban kényszerül távozni Magyarországról, mivel neve ott szerepel a keresett személyek listáján. Amerikába készül, ezért sok, távozni kényszerülő magyar honvédtiszthez hasonlóan ő is Hamburgba utazik.

A menekült magyarok megalakítják a „Magyar Kivándorlók Társaságát”-t, és – amint november 7-én megjelent újsághirdetésükből megtudjuk – meghatva attól az ószinte együttérzéstől és nagylelkű támogatástól, amiben Hamburg lakói igen nagy számban részesítették őket, Amerikába történő elutazásuk előtt, szívből jövő köszönetüket kifejezve, nov. 10-én a városi színházban hangversenyt szerveznek, amin bajtársuk, Reményi Ede működik közre hegedűn. Többek között Ernst „Elégiá”-ját, Moliue „Souvenir de la Hongrie” c. művét és egy „Ungarische Nationalmelodien” című összeállítást játszik, a saját feldolgozásában.

Amikor nov. 19-én, a Tonhalle nagytermében második hangversenyét adja, a programon szereplő „Ungarische Nationalmelodien” című műsorszámot (vajon ez ugyanaz volt-e, mint az első?) már saját szerzeményeként tünteti fel. (Később meg is vádolják, hogy a magyar kulturális közvagyont a maga céljaira sajátítja ki.)

Akkoriban a fiatal Johannes Brahms még harmadrangú táncos helyeken, kocsmákban zongorázik, zongorát tanít, kísérleteket vállal, hogy megélhetési költségeit biztosítani tudja. Ekkor már két, önálló, nyilvános hamburgi fellépés áll a 16 éves fiatal zongorista mögött (1848. szept. 20-án és 1849. ápr. 14-én), második hangversenyének műsorán már Beethoven „Waldstein” szonátája is szerepel. Reményi ezt követően „fedez fel” a nagyszerűen rögtönző és ügyesen kísérő fiatalembert, és köt vele barátságot.

Miközben tisztársai már lassan mind hajóra szállnak, Reményi továbbra is szervezi „röviddel Amerikába utazása előtti” búcsúkoncertjeit, így 1850. nov. 25-én a városi színházban lép fel ismét. Decemberre újabb koncertet tervez, de erre csak 1851. január 27-én kerül sor, mely alkalmával zongorán az akkoriban Hamburgban élő Bartay András működik közre. (Bartay 1845-ig a pesti Nemzeti Színház élén állt, majd külföldre távozott.) Reményi február 11-én még fellép egy magánszervezésű hangversenyen, és valószínűleg ezt követően hajózik át Amerikába.

Amikor nem sokkal később Kálozdy János kitűnő lóci zenekara 1851. április 28-án, 29-én, május 1-jén, 3-án és 5-én fellép a hamburgi Thália-színházban (tehát ott, ahol Brahms is alkal-

mazásban áll ebben az időszakban), Reményi nevét már nem említik a lapok.

A szalonzenekar-jellegű lóci együttes 1851. januárjában kezdi meg több évig tartó külföldi turnéját Németországban, Hollandiában, Belgiumban, Franciaországban és Angliában, mindenütt előadnak magyar darabokat is (lásd: Szíjjártó Csaba: *A cigány útra ment... c. könyvét*, Masszi kiadó, 2002. 101–140. l.). A 15 tagú (négy hegedű, három brácsa, egy cselló, egy bőgő, két klarinét, 1 szárnykürt, 2 trombita, 1 kürt összeállítású), igen feyelmeztet, remek összejárással működő együttes nagyszerű külföldi kritikákat kap, 1851. márc. 27-i berlini hangversenyükön Meyerbeer is megjelenik. Amint az esetről tudósító „Hölgyfutár” bizakodva írja: „A lóci cigányokat Berlinben Meyerbeer rendkívül megdicsérte, és néhány leckét vett Kálozdytól, hogy nemzeti zenénk szellemével jól megismerkedhessék. E szerint talán valami nagyszerűt várhatunk.”

Bár nem tudjuk pontosan, milyen magyar darabok hangzottak el Kálozdyék öt hamburgi fellépése alkalmával, témánk szempontjából nem érdektelen említeni, hogy az 1850. november 4-i, a pesti Nemzeti Színházban tartott búcsúhangversenyük műsorán, 5. számként a „Tolnai lakodalmas” csárdás szerepelt (lásd Szíjjártó Cs. i. m. 232. l.), aminek egyes részleteivel majd Barahms 3. és 10. magyar táncában találkozhatunk. Hogy Brahms később módszeresen kezdte gyűjteni a magyar táncok szerzőinek kottakiadványait, ebben a Kálozdy-zenekarral kapcsolatos hallásélmény valószínűleg fontos szerepet játszott.

Hogy Brahmsnak lehetett alkalma még ennél is korábban, 1847-ben színvonalas magyar előadásokat hallgatni Hamburgban, erre jó példa a Házi Mihály igazgatása alatt működő, Európa több országát bejáró, erdélyi magyar dal- és táncművész társaság, akik 1847. szept. 25-én, 28-án, 30-án, okt. 2-án és 5-én léptek fel önálló műsorral a Thalia-Színházban, illetve a táncosok még az okt. 3-i színházi előadás szüneteiben is (lásd Szíjjártó Cs. i. m. 91. és 402. l.).

Több magyar művet, így a Hunyadi László c. opera nyitányát, az opera egyik jelenetét és a Finálét, egy „Ungarischer Rittertanz”-ot (vagyis magyar verbunkos katonatáncot, gyaníthatóan Erkel „Palotás”-át), és a Fóti dalt is előadták.

Amint Kalbeck írja a Riemann zenei lexikonra hivatkozva (J. Brahms, 1. köt. 61. l.): Reményi időközben kiváló hegedűssé képezte magát Amerikában, és 1852 márciusában, majd szeptemberében (ekkor Herz zongoragyáros szalonjában) Párizsban lép fel. (Lásd: Szíjjártó Cs. i. m. 135. l.) Decemberben újra Hamburgban van, ahol ismét találkozik Brahmszal. Ezzel kapcsolatban érdekes adat, hogy Brahms 1853. január 17-én jegyzi le az „Ez a kis lány hamis kis lány...” kezdetű népdal dalmát (lásd: Füredi M. – Bognár I.: 100 magyar népdal, Pest, 1853, 22. szám; 1. kiadás: 1851.), aminek témájára később megírja 14 variációt tartalmazó, „Variationen über ein ungarisches Lied” (Op. 21, Nr. 2. D-dúr) című zongoradarabját. (1856 júliusában küldi el a kéziratot Joachimnak, hogy mondjon róla véleményt, majd 1857 januárjában a kézirat módosított változatát.)

Reményi és Brahms elhatározzák, hogy 1853 tavaszán együtt indulnak németországi turnéra, aminek költségeit közösen viselik.

Április 19-én indulnak útnak Hamburgból, és Hannover érinésével végül júniusban érkeznek Weimarba, Liszthez, ahol egy-két hetet töltenek együtt. Június 22-én Reményi tizenkilenc, általa akkoriban játszott magyar dallamot jegyez be Liszt „Magyar

románcok” című kottásfüzetébe, köztük a majdani Brahms-táncok 3. és 7. számát. Brahms június végén utazik el Weimárból.

Amint Kalbeck írja (J. Brahms, 1. köt. 61. l., 1904), a bécsi Gesellschaft der Musikfreunde könyvtárában megtalálható az 1852–54 között összegyűjtött dallamok sorában a már említett Op. 21-es (Nr. 2.) zongora-variáció témája, és a 3. és 7. magyar tánc témája is (az előbbi Esz-dúrban, utóbbi F-dúrban, tehát a Reményi által játszott hangnemekben, lásd Liszt „Magyar románcok” c. kottásfüzetének 5. és 8. számait).

A Brahms-műjegyzékben a következőket olvashatjuk a magyar táncokról:

„Már a kézzel írt gyűjteményben... amit Brahms 1854. június 8-ra (Robert Schumann születésnapjára) küldött, „Ungarische Volksweisen” felirat alatt, nyolc másik dallam (köztük az Op. 21. Nr. 2.) mellett már a későbbi 3. és 7. számú magyar tánc is megtalálható – egy zongorára írott tétel vázlataként... Az »Anhalt Va 3« gyűjteményben Brahms lejegyezte annak a két táncnak a dalmát, amelyeket minden bizonnyal a legrégebbieknél tekintetünk... [Clara Schumann] már 1858-ban játszott Brahmstól magyar táncokat hangversenyen, Düsseldorfban, Budapesten és Bécsben... Amikor maga Brahms játszotta a Táncok két kézre írt változatát 1867 áprilisában, Budapesten, felkínálta azokat megjelentetésre a Dunkl Nepomuk János kiadónak. A Magyar Táncokat 1868 novemberében, hamburgi koncertjén is műsorra tűzte.”

Brahms 1867. ápr. 22-én és 26-án adott zongoraestet Budapesten, utóbbi alkalommal a jól ismert Lujza-csárdást (8. tánc) is előadta. Mielőtt Brahms ajánlatára válaszolt volna, Dunkl szeretne tudni, hogy tetszenek a Táncok Brahms átíratában a magyar közönségnek. Mivel a közönség és a kritika ellenérzéssel viseltetett a magyar dallamok „germanizálása” iránt, Dunkl – életének legnagyobb tévedését elkövetve – elutasította a Táncok kiadását!

Az első 10 tánc (I.–II. füzet) zongorára, négy kézre jelent meg 1868 őszén a Simrock-kiadónál, a következő 11 (III.–IV. füzet) pedig 1880 márciusában.

Amint Brahms már az eredeti nyomdai hirdetési dokumentációban, Simrocknak írja, a Magyar táncok »igazi pusztafiak és cigánygyerekek. Nem én hoztam őket a világra, csupán felneveltem őket azzal, hogy tejet és kenyeret adtam nekik.« (Megj.: Brahms „pusztafiak”-szóhasználatának eredetét nem nehéz megfejteni. Már Kalbeck is említést tesz Brahms-életrajzában a „Lenau által megénekelte pusztafiakról” (i. m. 58. l.).

Nikolaus Lenau (1802–1850) magyarországi származású, osztrák költő volt, aki gyermek- és ifjúkorát Magyarországon töltötte, tanulmányait is nagyrészt itt végezte. Nagy hatással volt rá a magyar zene és népköltészet, ő fedezte fel Magyarországot a világirodalom számára. Verseit jól ismerték Németországban is.

Ennek ékes bizonyítéka többek között a Kálozdy János vezette lóci zenekar 1851. márc. 24-i, első berlini fellépéséről beszámoló kritika (Neue Preussische Zeitung) megállapítása: „... a táncoknál az ember mintha a Lenau által megénekelte cigány dallamokat (Zigeunerklänge) hallotta volna.” (lásd: Szíjjártó Cs. i. m. 120. l.).

A továbbiakban a lélekben félig magyarrá lett Lenau „Délre” c. versének kezdő sorait idézzük, Babits Mihály fordításában:

„Arra délre száll a zápor,
dél felé repül a szél,
hol villám cikázik távol,
arra délre vágyom én.

Ott, távol magyar hazámban
áll egy nyájas kis falu,
oldalában erdőárny van,
benn a szellő áldva fű...”

A Tisza és a Bodrog összefolyásánál, ahol „Tokaj fürtje mosolyog; dalolva az éjszakában három víg huszár kocog...” kezdi Lenau „Miska a Tiszánál” című, a magyar táncmuzsikával kapcsolatos élményének emléket állító költeményét, majd később így folytatja:

„... Így áradoz, nézve Miska
a szép magyar lovasokra
s fogva hangszerét nyakon,
próbát tesz a húrokon;
a vonót is meggyantázza
s nagy fodor haját megrázva,
veti hátra, nyakába –
hegedűjén az álla:
sötét szeme-villanása
tüzet szór a bandára...”

Lassan kezd – telítve majd –
egy ó, régi csatadalt,
olyant, ami rég elillant
seregeknek zengett, hajdan,
vad sirámmal gyújtva őket,
mert naponkint, valaha,
török vérben fürdött itt meg
a magyarok csillaga;

.....
Hajh! a magyar huszárak
hogy táncolnak- hah! mi táncot!
Viharában a jó kedvnek
mint sodródni, mint repkedni!
Pergetik őket a hangok,
lendülnek, fürgén, erősen,
palack billeg bal kezükben
és jobbjukban szablya villog.
Tokaji bor édes lángja
fröccsen torkuk öblén által,
áramlik, együtt a táncsal,
mint szívükben a dal árja.
Rezg a nóta ütemére,
a sarkantyúk vas-csörgése;...”
(Jankovich Ferenc fordítása)

Amint Brahms a magyar táncok dallamaival kapcsolatban Simrocknak írja 1888 márciusában: „Némelyiket teljesen magamtól találtam ki.” Megjegyzése feltehetően a 14. és 16. tánc dallamaira vonatkozik, mivel ezek forrásait ezidáig nem sikerült azonosítani.

Brahms munkamódszerét illetően egyébként áruklódó mondat található a Simrock kiadóhoz, 1876. március 31-én írt levél-

ben, a 6. magyar táncsal kapcsolatban: „Nem minden esetben tudom, hogy hallás után jegyeztem-e le ezeket, vagy láttam is őket.”

Az 1., 3. és 10. tánc zenekari változatát Simrock kívánságára maga Brahms készítette el, ezek 1874 októberében jelentek meg Simrocknál, Berlinben. 1876-ban Albert Parlow írta át az 5. és 6. táncot zenekarra, majd 1881-ben a III. füzet (11–16. tánc) anyagát is.

1881-ben Antonín Dvořák készítette el a IV. füzet (17–21. tánc) zenekari partitúráját. Ennek előzménye: Dvořák 1874-ben bécsi ösztöndíjat pályázott meg, ekkor figyelt fel rá Brahms. Javaslatára 1878-ban Simrock kiadta „Szláv táncok” (Op. 46) című, négykezes zongoradarabjait, amelynek második sorozata (Op. 72.) 1886/87-ben jelent meg. Brahms őszinte barátságot táplált a fiatal cseh muzsikusról, aki az ő támogatásának köszönhetően első külföldi sikereit.

1894-ben Andreas Hallén készítette el a 2. és 7. tánc zenekari anyagát. Ezek tehát azok az átíratok, amelyek még Brahms életében kerültek kiadásra.

*

További fontos ismeretekkel gazdagodhatunk Brahms pályakezdésének időszakával kapcsolatban, ha beleolvasunk Max Kalbeck Brahms-életrajzába (Berlin, 1904, I. köt. 56–59. l.), majd pedig Andreas Moser „Joseph Joachim” címmel megjelent könyvébe (London, 1901, 121–128. l.).

„A színház az ifjoncot sokkal többet látta vendégként, mint a koncertterem. Így aztán Brahms a színházzal közelebbi kapcsolatba került, mivel 1850-ben a Thália-színház és az egyesített Stadttheater igazgatósága többször alkalmazta a színpadok mögött zongoristaként és harmónium-játékosként (zenés darabokban), és néha a színpadon szereplő koncert-virtuózok kíséreként. A színpadi koncert-fellépés egyike volt azon rosszaknak, amiket Schröder idejéből örökölt meg. Amíg hiányzott a városban a nagy zenei csarnok, a neves zenészeknek is kivétel nélkül a színház színpadán kellett fellépni, ez bevett gyakorlat volt. A bevételi források gazdagabban csörgedeztek a komponistákhoz, ha egy ismert valcerhez készítettek átíratot. Egy gyakorlatias üzletember úgy gondolta, hogy aki ilyen kellemes valcer-átíratokra képes, az a nem kevésbé kedvelt opera-melódiákat is fogyaszthatóvá tudja tenni a hétköznapi ember számára. Ez az ügyes zeneműkiadó August Franz volt, az egyik Brahms-tanítvány apja, és Alwin barátja. Kettő és négy kézre írott, könnyen játszható egyvelegekre volt szüksége cégének számára. E kedvelt, feldolgozott darabok zenei anyagának a napi divathoz kellett alkalmazkodni, és nem kellett okvetlenül operáknak lenniük, hiszen a könnyű anyag felhasználói nagyon elégedettek voltak katonaindulókkal, és egyéb nemzeti jellegű, éppen aktuális darabokkal. Az ifjú Brahms nagy mennyiségben készített ilyen zenei „szórolapokat”. Ezek formai szempontból kísértetiesen hasonlítottak tanítójának, Marxennek régimódi fantáziáihoz, miközben ezek anyagát még szabadabban kezelte, igen ügyes rögtönző módjára, aki minden pillanatban készen áll, hogy a felvetett témára tovább »fantáziáljon«. A számos ál-opus mögött rejtőző készítő egyszer sem árulja el magát azzal, hogy a megszokottól eltérő fordulatot használ. Így történhetett, hogy Brahms már Op. 1-es műve előtt kiadott egy Op. 151-et, amely G. W. Marxen nevével viseli, és címe: »Souvenir de la Russie«... Ezek az átíratok igazolják, hogy Brahms már Reményihez fűződő kapcsolata előtt

is tanulmányozta a cigányzenét. Rögtön a forrásból meríthetett, mivel a forradalom éveiben, és később is még Hamburgban koncertezett többféle magyar nemzeti zenekar. Innen adódik a fogalomzavar, ami a cigány- és magyar zenét minden további nélkül összemosza. Minden, ami Magyarországról jött, ebben a szabad városban – amely a többi fővárossal ellentétben köztársaságnak érezte magát – nyíltszívv fogadtatásra talált. A felháborodás kiáltása, amely 1849-ben Európából hallatszott, amikor az osztrákok az oroszok segítségével legyőzték a diadalmas szabadságukért küzdő magyarokat, Hamburgban igen eleven visszhangra talált, mivel a hazájukból elűdözöttek ide fordultak, hogy a régi rossz világot egy jobb újra cseréljék. A lelkesedés hullámai magasra csaptak, és főleg a hölgyek lelkesedtek a sötétszemű, fekete hajú menekültekért, a Lenau által megénekelt »pusztafiakért«. Brahms a maga módján fejezte ki mérgét az oroszok ellen, és rokonszenvét a felkelők iránt. A „Souvenir de la Russie” nem csupán emlékeztető, de felháborodást kifejező röpirat is Oroszország ellen. A felháborodott komponista a Rákóczi-indulót küldi harcba Lvov cári himnusza ellen. (Megj.: Alekszej F. Lvov kiváló hegedűművész, a cári udvari énekkar vezetője volt, hegedűsként külföldön is sikerrel koncertezett, 1833-ben ő zenésítette meg a cári himnuszt.) Az első fantáziában felveszi a harcot, ami az abszolutizmus és a felkelők között zajlik, és ami a felkelők indulója, valamint a cári himnusz ellenpontszerű feldolgozásával, keményen egymásnak ütközik. A darab nem úgy fejeződik be, ahogy azt egy »Souvenir de la Russie«-ről feltételeznénk, himnuszként dicsőítve, hanem a történelmi események brutalitását korrigálva, szabad teret engedve a Rákóczi-induló motívumainak. Még Alabiess, cigányok zenéjéből eredő »Rossignol«-dallamainak is – amiket Brahms nagyban felhasznált – meg kellett elégedniük azzal, hogy a felkelők »Rákóczi«-jának dobpergése kísérelje őket. (Megj.: Victorin de Joncières (Félix Ludger Rossignol) francia zeneszerzőnek (1839-1903) van egy „Magyar szvit” c. műve.) Csalogányok és dobpergés – 1849 véres tavaszának hangjai! (Megj.: Kálozdy János (1812?-1882?), aki Esterházy Pál herceg támogatásával a bécsi konzervatóriumban tanult hegedülni, az akkori legkiválóbb magyar cigány muzsikusból álló, ún. lóci zenekarával évekig turnézott Európában. 1851. ápr. 28. és máj. 5. között öt hangversenyt adtak a hamburgi Thália színházban, ahol – amint a Freie Presse und Hamburger Geschäftspost beszámol róla – különösen a Rákóczi-induló kavarta fel az indulatokat (lásd: Szíjjártó Cs. i. m. 120. l.). A szabadságharcban táborig muzsikusként részt vett Kálozdy által vezetett produkció felkavaró élménye valószínűleg a fiatal Brahmsra is nagy hatást gyakorolhatott.)

...Hogy fedezze zenei rendezvényeinek költségét, Santhal zeneigazgató – aki a »Promenad- und Konversation«-koncertek (szabadtéri, „beszélgetős”-hangversenyek) rendezője volt Hamburgban – két indulóhoz, a »Klapka« és a »Hyäne« (hiéna) indulóhoz tért vissza, és ezeket a magyar hősöknek szentelt zene-műveket mindjárt kétszer is műsorára tűzte. A »Hyäne-induló« alcíme ez volt: »Avagy megkegyelmezés puskapor és ólom által«, és valódi fegyverropogással zárult. Ezzel Santhal a kívándorlókat csalogatóként használta fel a Walhallában sorra kerülő zenés estékhez. A koncertre szóló felhívásban ezt írja: »Meghívásomra az itt jelenlévő magyar vendégek részt vesznek az estélyen«.

A magyar szabadságharc bukása utáni európai közhangulatot tükrözi Odze Györgynek (néhány évvel ezelőtt, londoni követ-ségünkön látott el sajtódiplomáciai feladatot) „Feljegyzések egy

különös szigetországból” című, kéziratban lévő írásából vett, alábbi részlet is:

„Annak idején még azt is megírták az angol lapok, hogy egy Haynau nevű osztrák tábornok micsoda ellensége volt a magyar szabadságharcnak. Aztán 1850-ben, amikor itt járt, persze már üzletemberként (amint bukott politikusok szoktak), egy külvárosi sörfőzde munkásai felismerték, és a nyílt utcán (Southwark-ban, a Park Street sarkán, hogy egészen pontos legyenek) alaposan megverték. És még mondják, hogy az angolokat nem érdekli, mi történik a világban...”

(Megj.: a Southwark-városrész Londonban, a Waterloo pályaudvar környékén fekszik, a Themze folyó Parlamenttel szemközti oldalán. Haynaut az olasz szabadságharcosok elleni, 1848-as kegyetlenkedéseiről bresciai hiénának nevezték el. A magyar szabadságharc bukása után, mint Magyarország teljhatalmú parancsnoka, valóságos irtóhadjáratot vezetett a szabadsághősök ellen, százakat küldve várbörtönökbe, és ezrével vitette a volt magyar honvédeket a német és olasz tartományokban állomásozó osztrák seregekbe.)

*

Andreas Moser, Joachim-életrajzában így ír:

A német-dán háború (1848–50) után, egy osztrák tartalék-haderő állomásozott Hamburgban és Altonában. Az utóbbi helyen lévő táborban, de főleg a magyar ezredeknél a hegedűs Reményi Ede lelkesítette honfitársait fantasztikus előadásaival, amelyeken magyar dalok és táncok szerepeltek. (Megj.: Lestyán Sándor „Repülj fecském” című, Reményi-életrajzában említi, hogy egykori honvédtisztek Görgey, Klapka seregéből vártak Altonában hajóra, hogy Dánia elleni háborúba vigyék őket zsoldos katonának, amitől megélhetésük biztosítását remélték, lásd 31. lap.)

Egy fiatal hamburgi muzsikust annyira elbűvölt a kalandos szellemű, romantikus hegedűs, hogy hozzá társult, és zongorán kísérte előadásait. A hegedűs mindjárt észrevette, milyen nagyszerű támogatóra lelt a kísérelőben, és amikor a zongorista megvallotta neki, hogy jól ismeri a klasszikus kamarazene irodalmát, a két muzsikusz megállapodott, hogy koncert-turnéra utaznak Észak-Németországban. A turné során Hannoverbe jöttek, és mivel Reményi hallotta, hogy Joachim – akit még a bécsi konzervatóriumból ismert – Hannoverben lakik, igyekezett mihamarább megtudni tartózkodási helyét, és jelentkezni nála társával, akit így mutatott be: „Johannes Brahms, remek muzsikusz és zongorista, Hamburgból”. Joachim első örömeiben, hogy egykori iskolatársát látja, nem fordított túl nagy figyelmet Reményi kísérelőjére, de a beszélgetés során rendkívüli benyomást tett rá a frissen érkezett fiatalember személyisége. (megj.: Reményi 25, Joachim 22, Brahms 20 éves volt ekkor), és a bizonyos kérdésekre adott, határozott válaszai nagyon felkeltették Joachim érdeklődését; amikor Brahms zongorához ült és eljátszott néhány tételt a C-dúr szonátából (amit később op. 1-ként Joachimnak ajánlott), és az op. 4-es Scherzo-t, Joachim elképedt a hallottakon, és nem tudott hova lenni ámulatában, hogy egy ismeretlen fiatalember már ilyen kész dolgokat hordoz magában. De amikor ezután Brahms még más darabokat, köztük az „O Versenk” című dalt is eljátszotta, Joachim már bizonyosra vette, hogy nagy dolgokra termett ember áll előtte...

Amikor Brahms Hannoverből való elutazása előtt búcsúlátogatásra jött, Joachim így szólt hozzá: „Régóta ismerem Reményit, és most, amikor úgy hiszem megismertem önt, nem

tudom elképzelni, hogy képes lesz sokáig elviselni a társaságát; valamilyen okra hivatkozva hagyja ott, szívből örülnék ha viszontláthatnám önt Göttingenben, ahol a nyarat eltölteni javaslom. Nagyfokú rokonszenvet táplálok ön iránt.”

Joachim befolyásának köszönhetően, a két vándormuzsikusként való felépítési lehetősége van fellépni a királyi udvarnál is, és Ehrlich (megj.: Heinrich Ehrlich, bécsi születésű, hannoveri udvari zongorista, több magyar témájú mű – köztük állítása szerint Liszt II. magyar rapszódiaja dallamainak – szerzője, akinek közbenjárására kerül Joachim kapcsolatba a hannoveri udvarral) elmondja nekünk „Aus allen Tonarten” (Minden hangnemben) című könyvében, hogy: »A hegedős játéka nagy élvezetet keltett, a zongoristáé kevésbé; Scherzo című műve nem volt megfelelő műsorszám egy udvari koncertre. Bizonyos körülmények arra készítették őket, hogy némileg módosítsák terveiket, és közép-németországi körutazás helyett Weimárba menjenek, ahol Liszt, mint a zenei haladás híveinek vezére, még teljes aktivitással működött. Reményinek volt egy bátyja, egyike a legtevékenyebbeknek a magyar forradalmárok között 1848–49-ben; ő maga – saját elmondása szerint – csupán hegedűsként csatlakozott Görgey, a forradalom tábornagyának kíséretéhez. De neve rajta volt a „feketelistán”, és Wermuth (hannoveri rendőri kormányzó, akinek a hatalmi önkényéről ismert, teljhatalmú Hinkeldey volt a példaképe), beidézte magához Reményit, és kifaggatta. Reményi olyan rosszul védekezett, hogy mind őt, mind társát azonnali hatállyal kitiltották a városból, elrendelve, hogy induljanak útnak Bückeburg felé. A szerző udvari zongorista volt ekkor, és módjában állt az ügyről sokkal kedvezőbb beállítással beszámolni a rendőrkormányzónak, sikeresen közbenjárva a parancs módosítása érdekében«

Az Ehrlich-könyvben említett testvér, Reményi Antal megérdemli, hogy néhány szóval róla is megemlékezzünk.

Reményi Antal (1825. ápr. 15. Miskolc – megh.: 1912. nov. 28. Budapest) tengerészeti író, 1846-ban kapott ügyvédi oklevelet. Közhonvédből a századosi rangig vitte a szabadságharc alatt. Komárom átadása után Klapkával együtt külföldre ment, és 12 évet töltött részben Angliában, részben az Egyesült Államokban, itt több expedícióban is részt vett. 1860-ban Párizsba, majd az általános amnesztiát felhasználva Budapestre ment, ahol bíróként, főjegyzőként, törvényszéki tanácsosként, majd ügyvédként működött. Sok tanulmány és hírlapi cikk fűződik a nevéhez.

Jellegzetes dallam-gerinc a régi magyar táncmuzsikában.

Mielőtt Brahms magyar táncainak forrásait tanulmányoznánk, tegyünk rövid időutazást régi táncaink világába.

A régi magyar táncok vizsgálatánál megkerülhetetlen kérdésként vetődik fel: vajon mennyiben tekinthető „török”-nek Mozart 1778-ban írt, A-dúr zongoraszonátájából (K. 331, Op. VI, Nr. 2) az utólag „Török induló” elnevezéssel népszerűvé vált tétel, és miért kapott „törökös” melléknevet 1775-ben komponált, A-dúr hegedűversenye?

Ha utánanézzünk a versenymű 3. tételében (Allegro) lévő zenekari közjáték felfelé, majd lefelé szökellő, a „janicsárzene” hangulatát keltő, hármashangzat-motívum eredetének, megtudjuk, hogy ez egy 1772-ben, Milánóban keletkezett, „Le gelosie del serraglio” című, Noverre-balettből való, amit Mozart változtatás nélkül vett át. Itt jegyezzük meg, hogy janicsárzene alatt ez eset-

ben a török katonazene Európában elterjedt hangszerelési módját értjük, sajátos hangzású, töröksípokból és ütőhangszerekből álló együttes alapján. Ez a fajta előadói együttes a török elleni háborúk idején honosodott meg a magyar és horvát csapatok tábori zenéjében és közvetítésük útján jutott el Európa hadseregeihez.

Olvassunk bele Szabolcsi Bence „Válaszút c. könyvébe (Bp. 1963, 182. l.), aki közli a kiváló Mozart-kutató, G. de Saint-Foix alábbi sorait:

„Ez az egzotizmus a XVIII. században vált divattá; nincs itt szó Keletről jött témákról; a törökös íz csupán olyan hangszerek használatával jár, amilyen a kiscsuvola, dobok, üstdobok és egyéb ütőhangszerek, amelyek a hangszer-együtteseknek zajos hangzást, helyi színezetet és álbarbár jelleget adnak, s amelyek egy kissé mindig a burleszk határát érintik. Egyébként Mozart maga jelentette ki, hogy a törökös zene célja a helyzet komikussá tétele.”

De vajon milyen mintákat követ Mozart a nyugati ember számára egzotikumként ható, keleties dallamok kimunkálásánál?

Úgy tűnik, Mozart „törökös” művei esetében nem is annyira keleti hatásról, mint inkább a magyar táncmuzsika által közvetített keleties, egzotikus hatásról beszélhetünk, legalábbis a melódika terén. Mozart sejtelmes, titokzatos, távoli, „álbarbár” világa számára a magyar táncmuzsika a tényleges dallamszállító, bőségesen burjánzó fá-szi-lá és mi-ri-dó, keleties fordulataival.

Mozart felfigyel a magyar tánczene ringatózó, „hullámoztató” dallammozgására, az abban rejlő, újszerű lehetőségekre. Lényegében ez a hangulati, hullámoztató törekvés teljesül ki némileg eltúlzott formában, a Mozart által igen kedvelt, színes, komikus elemként felhasznált, tréfás, kromatikus ringatózásban, amikor a mi-fi-szi-lá és a mi-fá-szi-lá hangulati sort hullámoztatja egymásba, esetenként hozzátoldva a régi magyar táncokban bőségesen előforduló, egzotikus ri-hangot is.

Szó sincs itt török dallamokról, csupán „kölcsonbe kapott”, keleties fordulatokról, bécsi „szabász” által készített köntösbe öltöztetve. Más szóval, itt az erőteljes asszimilációs képességgel rendelkező – és így az általa igen kedvelt, moll dallamok esetében különösen jelentős dallami-hangulati mozgástérrel gazdagodó – magyar táncmuzsika egzotikus „beütéseinek”, a bécsi klasszikus zenébe történő átplántálásának lehetünk tanúi.

Az a mód, ahogy a XVIII. sz. utolsó negyedétől, 1775-től kezdve Mozart, hegedűműveiben (!) szinte rácsodálkozik az alábbi kottapéldáinkban látható, igen eredeti hangulattípusra, azt támasztja alá, hogy addigra a magyar (verbunkosnak elnevezett) táncmuzsikának sikerül megalkotnia azt a magyar lelki beállítódáshoz illő „gerinc”-hangsort, ami egyrészt az általunk A-hangulattípusnak elnevezett, hangulati emelkedést, „fényt” hozó „mi-,fi-szi-lá-ti-dó-re, másrészt a büszke, hősi beállítódást kifejező B-hangulattípus 'fá-mi-re-dó-ti-,lá-,szi összekapcsolódásából jön létre. Ennek a kétféle sornak a hangulati hullámozása, ringása az, ami üde színt, új lehetőségeket kínál Mozart muzsikája számára, ebben a dallamos- és harmonikus moll-jelleget ötvöző, lágy tónusú hangsorban ('fá-'mi-re-dó-ti-lá-,szi-,fi-,mi): egy nép mély, színes érzelmvilágának tartalmi kifejeződéseként.

Ehhez a XVIII. század utolsó negyedére kialakult, magyar gerinc-hangsorhoz jól illeszkednek a korábban gazdagon burjánzó, szívesen asszimilált keleties fá-szi és mi-ri, stb. fordulatok is, ugyanis a gerinc-hangsor ezekkel az egzotikusan megemelt, majd feloldott hangokkal egy sajátos ízlés által vezérelt,

melodikai hullámzást képes előidézni. A nemesen, lágyan ringó jelleg nemcsak a tánc ritmikáját, de ide-oda hajló motívumokban bővelkedő dallamszövését is áthatja. Szinte örömet leli abban, ahogy „hullámzó” módján hol eltüntet, hol pedig hagyja felszínre bukkanni ezeket a keleties fordulatokat, mintha csak a lovasnépi mozgáskultúrán nevelkedett, magyar könnyűlovas katonára ringatózó, táncos ízlése formálta volna ilyenné. Ez a „gerinc” jól megbírja már az európai „exportot” is, és melodikája arra is alkalmas, hogy már az első magyar kiadványok bécsi megjelenése előtt keleties hangulati elemeket közvetítsen a bécsi klasszikus mesterek felé.

A verbunkos stílus kialakulását vizsgálva, a forma, a kettős periódus, stb. szempontjából bizonyára fontos tényezőként kell számításba vennünk a nyugati táncoknak a magyar táncmuzikára gyakorolt hatását. Ugyanakkor kulturális asszimiláló-képességünket becsülnénk alá, ha ízlésünk nyomán kiformalódott, karakterünkkel öntudatosan azonosulni tudó gerinc-hangsorunkat (lásd: Hány-intermezzo) idegen muzikusok találmányának gondolnánk.

Ha Mozart számára nem jelentett volna úde, friss élményt az általunk gerinc-hangsornak elnevezett dallamvonal, bizonyára nem foglalkozott volna annyit vele 1775–1785 közötti alkotói periódusában. Itt jegyezzük meg, hogy Mozart mindössze egyetlen alkalommal, 6 éves korában töltött két hetet Magyarországon, Pozsonyban, ezért gyanítható, hogy a hozzá igen közel álló Michael Haydn-től szerezhette ismereteket a magyar zenéről.

De Mozart nemcsak a már említett moll hangulattípusok felidézésére használta fel a magyar tánc stílusjegyeit. Az egzotikus, vidám „erdei ember”-figura (Papageno) táncos, ritmikái eszközökkel történő megszemélyesítéséhez Milánóig sem kell elmennie. Elég, ha a közeli Bécsből a Lajta vidékére, Pozsony környékére, a magyar muzikára irányítja figyelmét. Talán nem véletlen, hogy Mozart először éppen hegedűversenyeiben használja fel a magyaros dallam-gerincet:

A 'fá mi re dó ti ,lá ,szi ,fi ,mi magyaros „dallam-gerinc” rejlik (az egzotikus ri=gisz hanggal kiegészítve) Mozart G-dúr hegedűversenye (K 216, 1775. IX. 12.) I. tételének melléktémájában.

Mozart d-moll zongoraversenye (K 466, 1785. II. 10.) 3. tételének melléktémája „felfedi” az előbbi dallam-gerincet.

Mozart A-dúr zongoraszónátája (K 331, Op. VI., Nr. 2., 1778 nyara) utolsó, „Török induló” néven ismertté vált tételének magyaros dallamsora a ri (hisz) hanggal.

Mozart A-dúr hegedűversenye (K 219, 1775. XII. 20.), a 3. tétel (Allegro) magyaros táncának az előbbihez hasonló dallami gerince.

Mozart A-dúr („törökös”) hegedűversenyének (3. tétel), tréfásan ide-oda hullámzó, mi-fi-szi-lá felfelé, és lá-szó-fi-mi lefelé forduló dallamívei, kromatikus köntösben.

Hasonló, lefelé ereszkedő hullámvonalak a tétel későbbi szakaszában.

Mozart: A-dúr hegedűverseny, 3. tétel (Allegro). Magyaros hangsorra épülő, magyar (nem török!) tánc, a 2. sorban a 'lá 'szi szó ,fi ,fá mi ri kromatikus sorozotikus hullámzóztatásával. Az 1. sorban a magyaros gerinc-hangsor látható, amire a hegedű alulról „köt” rá.

Mozart „hósi” hangvételű, a-moll, zongoraszónátája (K 310, Nr. 16., 1778 kora nyara) I. tételének főtémája, a jellegzetes, magyaros hangvétellel.

Mozart: d-moll zongoraverseny (3. tétel) főtémája (1785), az előbbivel megegyező hangulattípussal.

Haydn: G-dúr zongoratrió (1795) „Rondo all Ongharese” tételéből az egyik magyaros tánc részlete.

22 Originelle Ungarische Nationaltänze, Bécs, 1806–07 (6. szám).

A XVIII. sz. utolsó évtizedeiből való magyar tánc (34 pesti magyar tánc vagy verbunk hegedűre, 34. szám) kezdete. Az első két sorban a mi-fi-szi-lá hangulattípus, a közép részben a keleties dó-ri bővített szekund dominál.

Moderato sempre in C minore

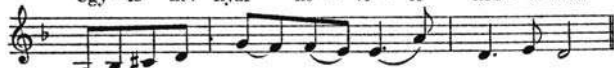
A „34 pesti magyar tánc...” 32. számának (A Hány-intermezzo dallamához hasonló) első,

és 4. sora. A befejező sor tartalmazza a magyaros gerinc-hangsort, az egzotikus ri (fisz) hanggal kiegészítve.

Úgy - is hév nyár he - ví - ti keb - le - met

Mi - ó - ta ró - zám bír - ja szí - ve - met.

A „Cserebogár...” kezdetű, a XVIII. sz. vége táján keletkezett dallamunk befejező sorai, a magyaros hangssorral.

CHOREA EX A.

A lőcsi tabulatúrás gyűjtemény (1670 körül) magyar táncának közepén (2. sor) már ugyanúgy megjelenik a mi-fi-szi-lá hangulattípus, mint a Kodály Hány-intermezzo indításánál és közepén, a trió előtt (lásd Gáti verbunks dalát 1802-ből).

A Chilesotti-féle 16. századi, német lantkézirat magyar táncának kezdete...

...és befejezése, a később jellegzetessé váló, magyaros dallam-gerinccel.

A magyar táncok forrásai

1. Az „Isteni csárdás. Hattyú hangok Borzó Miskától. Zongorára alkalmazta Petényi Ottó, játza Sárközi F.” című kiadvány 1859-ben jelent meg Pesten, a Treichlinger kiadónál, amelynek 1. számú csárdása Brahms első dallamának forrása.

Wilhelm Tappert 1874-ben, a lipcsei Allgemeine Musikalische Zeitungban (348–349. l.) az 1. magyar tánc forrásaként a „Pecsenyánszky-Sárközy: Isteni csárdás” című művet tüntette fel.

Bár nem tudjuk, milyen forrásból vette ezt az információt, gyanítjuk, hogy magyar kolléga véleményére támaszkodhatott, nem is feltételezve, hogy egy cigány muzsikusként lehet a szerző. Itt említjük, hogy Mátray Gábor (megh. 1875. július 17, Budapest) zenetörténészünk is azt a téves elképzelést vallotta, hogy Bihari sem volt az általa játszott magyar táncok szerzője, „...nem lévén neki... élénkebb ösztöne... új darabok szerzéséhez...”

HATYÚ-HANGOK.

BORZÓ MISKÁTÓL.

Isteni csárdás. Hattyú hangok Borzó Miskától. Zongorára alkalmazta Petényi Ottó, táza Sárközi F. Pest, 1859. (részletek).

II. Tanz oder Verbung
Andante moderato

Bihari „2 Ungarische Tänze oder Werbung” (Bécs, 1807), 2. tánc. Borzó Miska Isteni csárdásában a 2. Friss 13. ütemétől ugyanezt a hangvételt és hangulattípust halljuk (olvassuk visszafelé kottapéldánk 4., 3. és 1. ütemét, és hasonlítsuk össze a Friss említett részletének dallamával).

Brahms első dallamának forrása tulajdonképpen Borzó Miska „Maros vize folyik csendesen...” kezdetű csárdásának – ritmikai- és „egzotikus” dallami eszközökkel történő, jól „meghullámoztatott” – változata, gondoljunk csak az Isteni csárdás (1. szám) indításának mi-ri-mi-re fordulatára.

Hasonló dallami hullámzást hallhatunk Mozart Török indulójában, a tizenhatodos rész 4. ütemében, valamint Beethoven G-dúr hegedűromancában, a verbunkos téma tizenhatodokban mozgó variációjának elején (lásd 42–44. l.).

A „Maros vize...” dallam (amelynek szerzőjeként Leszler József is Borzó Miskát tünteti fel: Nótakedvelőknek, Bp., 1986, 149. l.) bekerült Szigligeti Ede 3 felvonásos, „Háromszéki leányok” c. népszínművébe (zenéjét Erkel Gyula állította össze), az egyik betétdalként. A darab nemzeti színházi bemutatója 1874. okt. 30-án volt.

—Foly a Bodrog hal - kan, csén - de - sen,
Bo - rulj a keb - lem - re, é - dő - sém!
—Ném bo - ru - lok, van már né - kém sze - re - tóm,
Szü - ret u - tán léssz az es - kü - vóm.

Borzó Miska (1800–1864) „Maros vize folyik csendesen...” kezdettel népszerűvé vált dallama. Nikolaus Lenau (Nikolaus Niemsch Edler von Strehlenau, 1802–1850) „Miska a Tiszánál” c. verséből, a Bodrog és a Tisza összefolyásának idilli képét felidézve, a dallam „Foly a Bodrog halkan, csendesen...” szövegváltozatát közölik (Kerényi: Népies műdalok, 1961. 71. l.), Lenau kezdő sorainak hangulatában:

„Magyar földön, hol világos

habjaival a Bodrognak

a tiszai zöld hullámok

víg-susogva egybefolyanak...”

Lenau csaknem egydős volt Borzó Miskával, aki Rimaszombat környékén működött, és 1820 körül csatlakozott a nála alig fiatalabb Dombi Marci zenekarához, aki később Tiszafüreden is muzikált. Ha Lenau verse valóban Tokaj környéki élmény nyomán keletkezett, még akár Borzó Miska is lehetett a versben megénekelte muzikus. A „Foly a Bodrog...” szövegkezdet sokkal eredetibbnek, hitelesebbnek tűnik a fentiek alapján, mint az igen távoli Maros folyó nevének felhasználása, ami bizonyára későbbi szövegváltozat.

Az Isteni csárdás 2. számának első 8 üteme lett később a Farakas Sándor, pécsi cigányprímás által szerzett, igen népszerűvé vált „Hajlik a rózsafa, hajlik a lány...” szöveggel énekelte csárdás refrénje.

Az Isteni csárdás 2. számának ezt követő négy ütemének lefutásában, a „ringatózó” – szí-ről szó-ra, di-ről dó-ra lépő – dallamvezetés után felfelé kanyarodó tizenhatod-menet egy keleties, bővített szekunddal veszi ki részét a hangulati hullámzásból.

Az Isteni csárdás 2. számának 13–20. üteme régi, talán Bihartól való verbunkos-dallam. Bár Brahms az eredeti, négykezes kiadványban nem jelzi, ezt nyugodtabb tempóban, méltóságteljesebben szokás játszani, ahogy saját zenekari átíratában már jelöli: „Sostenuto e poco a poco in tempo”.

Bihari híres, a-moll verbunkosának első négy ütemében (Studia M. 21, 1979, 178. l., és Bihari-műjegyzék 2. szám) ugyanezzel a hangvétellel, hangulattípussal (A-hangulattípus) találkozunk (43. l.).

Az Isteni csárdás 2. számának „biharis” közép-részében található szí-ti-lá záró-formulák már a csárdás korszak jellegzetességei, a korábbi verbunkos táncmuzika ugyanis a lá-szi-lá záró-sémát alkalmazza szívesen.

Az imént elmondottakból mindenesetre kitűnik, hogy a Brahms 1. magyar táncában feldolgozott dallamok véleményünk szerint nem köthetők egyetlen szerzőhöz, későbbi „összevarrás” eredményeként kerülhettek egymás mellé.

Az Isteni csárdás 1. számának első ütemében lévő cisz helyett Brahms cé-t ír, ahogy az a csárdás 2. ütemében látható. Megfigyelhető, hogy Brahms mértéktartóan él az ilyen „egzotikumokkal”. Így például a 9. magyar tánchoz sem a Makói csárdás dallamát, hanem az eredeti népdalt használja fel.

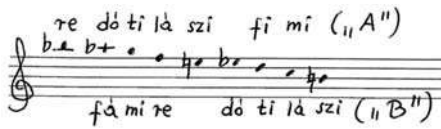
Borzó Miska cigány muzikus, 1848-as tábori karmester, aki a szabadságharcban jelen volt Losonc város pusztulásánál és személyes élményeit „Losonc végromlása” c. zenekari művében örökítette meg.

Gyakran időzött gróf Fáy István Rimaszombat környékén lévő nyustyai kastélyában, ahol megőrizték több kiadatlan szerzeményét (lásd: Leszler J.: Nótakedvelőknek, 1986, 65. l.).

Fáy gróf (szül. 1809?, Pécel – megh.: 1862, Füles, Sopron vármegye) zenei aktivitását jelzi többek között, hogy 1830–35 között évente háromszor, több napos zenei összejöveteleket rendezett fái kastélyában (Miskolctól mintegy 40 km-re, északkeletre), Kassa és Eperjes környéki muzikusok számára. Liszt is meglátogatta Sopron környéki kastélyában, és 1853-ban Hans von Bülow segítségével kottákat vásárolt tőle. Rossini Fáynak küldött levelét a Divatcsarnok c. lap 1854. márc. 5-i száma közölte. Legjelentősebb kiadványa: „Régi magyar zene gyöngyei több újabb csárdásokkal” (ebben saját csárdásait is közölte), öt füzetben (Bécs, 1857–61). Több zenei írása jelent meg. Zongorajátékosként elismert volt ügyes rögtönzéseiről.

Brahms 1. magyar táncának „biharis” részében (vö. a „Hattyúhangok” csárdás 2. Frissének 13–20. ütemével), a G-dúr románcból vett kottapélda végéhez hasonlóan az „A”, majd dó-ról fá-ra váltással – a „B” hangulattípus jelenik meg, amit végül az „A” típus magyaros dallam-gerinccé egészít ki.

Beethoven G-dúr, 1801 táján írt hegedűromancának magyaros részlete. Az 1. ütem megjelölt részletét (mi ri mi fá mi re dó ti) hasonlítsuk össze Borzó Miska „Maros vize...” és „Isteni csárdás” c. szerzeményének kezdetével. A 3. ütem kvintváltó megoldását – hasonló motívummal – Kodály is alkalmazza a Háry-intermezzóban. Az 5–6. ütemben Beethoven egymás mellé „szerkeszti” a magyaros gerinc-hangsor „A” és „B” hangulattípusait: „A” (emelkedett, „fényes”) hangulattípus = re dó ti lá szí fi mi. „B” = (büszke, „hősi”) hangulattípus = fá mi re dó ti lá szí

Beethoven c-moll (Op. 18, Nr. 4, 1801) vonósnégyesének utolsó tételében, az ismétlődés után az „A” és „B” magyaros hangulattípus „egymásba simulva” jelenik meg. Hasonlót láthatunk a VII. szimfóniából vett részletnél is, a két hegedűszólam között (Beethoven alkotói korszaka egybeesik a verbunkos fénykorával).

„Biharian” meghullámztatott, magyaros dallam-gerinc az V. szimfónia 2. tételében. A 2. ütem első hangja (dó) itt is fá-ra vált. Az első ütem „A”, a folytatás „B” hangulattípus. Ugyanilyen váltás van az 1. magyar tánc „biharis” 73–80. ütemében.

Az 1811–12-ben komponált VII. szimfónia (Op. 92) „gyászmenetében” (2. tétel) a főtéma második szakasza dallamos moll irányt vesz („A” hangulattípus), majd az ellentéma a „B” hangulattípus lépcsőfokain melkedik felfelé, és a kettő együtt adja ki a verbunkos gerinc-hangsort. Az ellentéma a magyar táncmuzika dallami mozgásterét használja ki (ri-re és di-dó hullámztatással), amihez „rejtett” (előké) színpókák adnak táncos, magyaros lüktetést.

2. A 2. Brahms-tánc első dallamának forrása Windt Mór „Emma csárdás”-a, amely 1858 körül jelent meg Pesten, a Rózsavölgyi cégnél. Ezt a dallamot Wilhelm Tappert német kutató már 1874-ben azonosította.

Windt (lásd Leszler i. m. 384. l.) pesti csárdás-szerző volt, műgyetemet végzett, zenét Thern Károlynál tanult.

A tánc „Vivo”-részének (49. ütem) dallamforrását – Bognár Ignác 1858-i népdalgyűjteményének 18. számát „Azt szokták szememre vetni...” kezdettel – Major Ervin azonosította.

Mielőtt a 2. magyar tánc 2. ütemében látható, jellegzetes ritmikái formulát elhamarkodottan cigány muzikusok díszítő törekvéseinek eredményeként értékelnénk, vessük össze ezt a verbunkos zene korai időszakából való sémát Bihari Bécsben, 1807-ben megjelentetett „2. Ungarische Tänze” (1. szám) című táncának első ütemeivel.

Ugyanez a ritmikái formula hallható Beethoven III. szimfóniájában, a gyászinduló-főtéma utótagjában, a hegedűkön,

Bihari: 2 Ungarische Tänze oder Werbung (Bécs, 1807) c. kiadvány 1. táncában ugyanaz a ritmika és temperamentum villan meg, mint a Brahms 2. magyar táncához felhasznált „Emma csárdás” (megjelent 1858 körül) frissében.

Windt Mór: Emma csárdás (Pest, 1858 körül).

Bognár Ignác népdalgyűjteménye, 18. szám „Azt szokták szememre vetni...” (1858).

valamint a VII. szimfónia 4. tételének indításakor, szintén a hegedűkön. Mindkét mű keletkezése idején Beethoven behatóan foglalkozott magyar zenével (lásd a c-moll, Op. 18-as vonósnégyes 4. tételét, a G-dúr hegedűrománót, valamint az István királynyitányt), tehát az összehasonlítás mindenképpen indokolt.

Régi magyar táncaink Friss-tételeiből kifejlődött csárdásaink nyomán keletkezett Brahms méltán népszerű sorozata: a „Magyar táncok”. Ismertetésüket a következő számunkban folytatjuk.

Rakos Miklós

Mesterek, mesterhangszerek, előadóművészek

– hangszerkiállítások és hangszerész-gondolatok

– beszélgetés Szerényi Bélával, a Magyar Hangszerész Szövetség elnökével

– *A Mesterségek Ünnepe nagyszabású rendezvénysorozatán belül az utóbbi időben hangszerkiállításban is gyönyörködhetnek a Budai Várban sétálók. Mennyiben volt más az idei szemle, mint a korábbiak?*

– Ezt a kiállítást mi Hangszerkészítők Fesztiváljának neveztük el, és az első pillanattól kezdve a Mesterségek Ünnepéhez igyekeztünk alakítani a programot. Innen jött az ötlet, hogy legyen hangverseny is a kiállítás mellett – ettől aztán rögtön fesztiválszerű lett a rendezvény. Két évig a Nemzeti Galériában, két alkalommal pedig a Budapesti Történeti Múzeum Királypincéjében kaptunk helyet. Először csak a hegedűkészítőknek szólt a felhívás, másodsor az összes szakosztály részvételével kialakított gyűjteményes kiállítást rendeztünk, tavaly helyhiány miatt nem tudtuk fogadni a zongorásokat és az orgonásokat, idén pedig – bár mindenkit hívtunk – gyönyörű mesterhegedűk mellett elsősorban a gitáré volt a főszerep. Ez tükröződött egyébként a helyszínen megszólaló koncerteken is. Nagyon örültem neki, mert a Magyar Hangszerész Szövetségben is új szakosztály a gitárkészítőké, ami híven tükrözi a szakma megváltozott helyét a piacon is. Igaz, hogy elsősorban az elektromos hangszerek kelendőek, de népszerű az akusztikus gitár is. Szébbnél szébb egyedi készítésű gitárral érkeztek a kollégák, akik jelentős fejlesztésekkel, sok ambícióval és nagyon felkészülten jelennek meg a hazai hangszerpiacon.

– *Milyen volt a rendezvény visszhangja?*

– Ilyenkor még nem nagyon van visszhang, hiszen épphogy véget ért a nyár. Ilyenkor szétszúrtunk egy csomó névjegykártyát, beszélünk rengeteg emberrel, és majd, az év során ezekből alakulhat ki az a kapcsolatrendszer, ami aztán eltarthatja a készítőket. Önmagában az jelent rengeteg a szakmának, hogy egy százezreket mozgósító rendezvényen, a százezres példányszámú prospektusban ott lehet, ennek minden egyéb sajtóvonzatával együtt.

És egyik kiállítás hozhatja a másikat: már majdnem készen voltunk a rendezéssel, amikor kiderült, hogy számítanak ránk a BNV-n is. Ilyen sem volt eddig: mesterhangszerek az őszi BNV-n! Hasonlóan az augusztusihoz, ott is koncertekkel színesítjük a programot. Nagyon jó helyet kaptunk a B pavilonban, nagy informatikai, elektromos hangszercégekkel egy fedél alatt, ami jó lehetőség számunkra az ismertebbé válásra,

– *Van arról valamilyen elképzelésük vagy információjuk, hogy hány ember láthatta a nyári kiállítást?*

– Minden bizonnyal kevesebben, mint ahányan a Mesterségek Ünnepét megnézték. Ez egy szakkiállítás, amire azért kevesebben kíváncsiak, másrészt pedig mi egy zárt térben voltunk, ahova a szabadtéri rendezvényről be kellett menni és meg kellett minket találni. A Királyok Pincéje sem túl könnyen közelíthető meg. Jövőre is valószínűleg itt maradunk, de több és feltűnőbb plakátokkal segítjük majd a tájékozódást.

– *Hány hangszer volt kiállítva és ezek hány készítőt képviseltek?*

– 50–60 hangszert mutattunk be – 30–35 hangszerész munkáit.

– *Fúvósok nem is voltak?*

– Tavaly ők voltak a főszereplők, számos egyedi, különleges modellel. Nincsenek könnyű helyzetben, mert alapvető tevékenységük a javítás, nem az új hangszerek készítése. A BNV-n erre is figyelünk: a javító és restaurátor cégek, kis egyéni műhelyek is be tudnak mutatkozni, munkálkodhatnak egy kicsit, kirakhatják névjegykártyáikat és katalógusukat. A magas színvonalú javítás és restaurálás fontos része a szakmának. Az előadóművészeknek is az az érdekük, hogy napi kapcsolatba kerüljenek olyan szakemberekkel, akik segítségükre lehetnek, ha javításról, restaurálásról van szó. Nem is szólva arról, hogy ha egyikük új hangszer

vásárlása mellett dönt, legyen lehetősége magyar mesterremekek közül választani.

Ugyanolyan nagyszabású kiállítási tárggyal megyünk a BNV-re, mint amilyen a Várban voltunk. Ennyiből képet kaphat a látogató a hazai hangszerkészítés és -javítás főbb irányairól, lehetőségeiről.

Érdekesnek tartom, hogy kezdik kicsit sokallni a kiállítások számát a kollégák. Én azonban azt mondom, hogy minden létező lehetőséget meg kell ragadni saját magunk bemutatására. Az sem baj, ha alkalmanként egyik hangszerből kevesebb van. Egy másiktól úgyszólván több érkezik, ez mindig így szokott lenni. Mindig azok lesznek többen, akiket az adott kiállítás – város, környezet, alkalom – jobban megfogott. Minden, a Hangszerész Szövetséghez érkező felkérést elvállalok, még ha esetenként csak kisebb, kamarakiállításal tudunk is készülni. A szakmai vezetők feladata aztán olyan szakmai programok összeállítása, ami egészen különleges dolog is lehet. Ilyen volt idén a hegedűkészítők kiállítása az Operaházban – csodálatos helyszínen, rendkívül rangos esemény volt. Külön ünnepi alkalommal varázsolta a mesterlevelek átadása.

Örültünk a lehetőségnek, mert elfáradni, elfásulni látjuk művészeinket. Van egy kis mag, amely mindig is az új mesterhangszerek mellett állt ki, de ezt a kört nagyon nehéz tágítani. Ezért is hívtunk meg előadóművészeket fellépni, próbálják ki, szólaltassák meg az új hangszereket, győződjenek meg azok kiválóságáról személyesen is. Mindig nagyon jó tapasztalatokra tesznek szert, de mégis, ha mondjuk egy zenekarban vesz valaki egy új mesterhangszert, hiába van vele megelégedve, nem lesz a dolog népszerűbb, nem jelentkezik aztán másik öt zenekari tag, hogy új magyar mesterhegedűt szeretne. Lehet, hogy beszélgetni is kellene a muzsikusokkal: miben tudunk még segíteni, hogyan tudunk jobb kapcsolatot kialakítani, őket meggyőzni az ő érdekükben is, hogy mennyire jók ezek a hangszerek. Nem kell ehhez hivatalos fórum, de kellene a

személyes kontaktusok, az ezt megteremtő alkalmak. Be kell azonban látnunk, hogy a nagyzenekarok élete nagyon mozgalmas: próbák, hangversenyek turnék, folyamatos napi hajtás. Még ha akarnak sem nagyon tudnak elmenni egy kiállításra, egy konferenciára, sőt, még ha odaviszük a kiállítást sem biztos, hogy meg tudják nézni. Lehet, hogy a fiatalabb muzsikusokat kell megkeresnünk? Lehet, hogy ők nyitottabbak? Lehet, hogy még nem alakultak ki olyan hangszervásárlási szokásaik, amelyeknek a mi kézműveseink csak a vesztese lehetnek? Megannyi kérdés, amire keressük a választ.

Az operaházi kivonulás célja volt éppen az előadóművészek azon rétegét elérni, akik valamelyik vezető zenekarban működnek, de még az operazenekarból is kevesen látogattak meg minket. Ki is lehetett próbálni ezeket a magyar mesterhegedűket, ami nagyban elősegíti azok megismerését.

– *Nemzetközi vagy magyar mezőny gyűlt össze?*

– Teljesen magyar rendezvény volt, legalább harminc hangszerrel a vitrinekben. Csak csellóból nyolc darabot állítottak ki. Mindez húsz-huszonkét készítő jelenlétét feltételezte. A hangszerkészítők fiatalabb nemzedékéből ugyanis egyre többen és egyre magasabb színvonalon fognak hozzá új hangszer készítéséhez. Ebből következtetni lehet a magyar hangszerész-oktatás egyre magasabb színvonalára is. Ma már a hangszerész-készítő iskola alapkövetelménye, hogy egy hegedűkészítő nem fejezheti be tanulmányait önál-

lóan, nem is akármilyen színvonalon elkészített saját hangszer nélkül. Fontos szerep jut ebben természetesen a gyakorlatvezető mestereknek és nem utolsó sorban azoknak a tanároknak, akik az elméleti oktatást végzik. Az eredmény azonnal megmutatkozik a mi kiállításainkon is – érdemes őket megnézni és válogatni a hangszeresek között.

– *Van-e még olyan szakmai elvárás, hogy csak akkor igazán mester egy vonós-hangszer-készítő mester, ha már egy egész vonósnégyest megcsinált?*

– Valóban ezek a hagyományok és el is voltunk kényeztetve, hiszen a szakma két óriása, Kónya és Sáránszky minden évben elkészítettek egy vonósnégyest. Ez azon kívül, hogy egy szakmai bravúr, még egy szép gesztus is a szakma felé. Ma azonban ilyen bravúrhoz más dolgok is kellenek, mint az ő idejükben. Egy teljes kvartett elkészítéséhez ugyanis jelentős anyagi háttér szükséges, hiszen az alatt az idő alatt is meg kell valamiből élni a hangszerész. Ma azonban a kézművesek 80%-a napi gondokkal küzd, nem tud annyi pénzt tartalékolni, hogy huzamos ideig az „utókornak” dolgozzék.

– *Ezekről a napi gondokról vannak visszajelzések a Szövetségben?*

– Tudunk róla és igyekszünk segíteni is. Egyik ilyen lehetőségünk – éppen a kiállítások révén – jelentős reklámköltségek átvállalása a kisebb, egyéni (egyszemélyes) cégek számára. Célszerű lenne jobban jelen lennünk szakmai továbbképzésekben, hogy tájékozottabbak legyenek

saját lehetőségeik megtalálásában, például pályázatírásban.

– *Van ezeken a kiállításokon nevezési díj?*

– Elég csekély, mondhatnám jelképes, de pontosan azért, mert az utóbbi időben koncertekkel, szakmai bemutatókkal egybekötött kiállításokat tervezünk, szükség van némi bevételre. Ez azonban befektetésnek tekinthető, hiszen az élő zenével „fűszerezett” bemutatók reklámértéke sokkal nagyobb, mint a hagyományos, szemleszerű kiállításoké. Van terembérleti díj, installációs költség. Megpróbálok annyit pályázni, amennyit csak lehet és nem is sikertelenül – a Hangszerész Szövetség éves bevételének három-négyszeresét is meg tudom szerezni –, de még ez is kevés. Mindig van egy-két olyan alkalom, amikor nem kell nevezési díjat fizetni és ezeket is kihasználják a kollégák. Az egyik volt a Budapesti Tavasz Fesztivál leglátogatottabb eseménye, az Országos Táncház Találkozó, a másik pedig a Művészetek Völgye Kapolcson.

Két kisebb kamarakiállítás volt 15–20 készítő részvételével, 30–35 hangszer bemutatásával, mivel elsősorban a népi hangszeresek voltak „illetékesek” és ezeket féltucat (a Szövetségben is számon tartott) hangszerész készíti. Talán azért is érdeklődtek éppen ez iránt a két lehetőség iránt, mert amíg a hangszerkészítők általában a zárt teret igénylik a kiállításokon, ahol óvni, védeni tudják portékáikat, a népi hangszeres készítői pedig jobban szeretnek szabad téren mutatkozni, kimenni a sokadalomba és ott élőben kínálni, meg-

szólaltatni a „vásárfiákat”. A Táncház Találkozóán is a vásárban voltak a népiek és a kamarateremben, szakmai előadásokkal kísérve a többiek. A Művészetek Völgyében Kapolcson, a Malomszigeten voltak a népiek és Monostorapátiban, zárt térben a többiek. A Várban pedig a Történeti Múzeumban voltak láthatók a klasszikus hangszerek, a Rondellán pedig felépítettünk egy zenepavilont, odaállítottuk a népi hangszerkészítők asztalait, akik hol dolgoztak, hol pedig muzsikáltak és igen nagy sikert arattak.

Istvánfi Balázs dudakészítőt például, aki mindaddig itthon dolgozott, csak idén nyáron már meghívták Írországba és Skóciába. Nem azért, hogy lássanak már végre magyar dudást is, hanem mert olyan színvonalú munkákat készít, ráadásul fantasztikus előadóművész is. Számunkra nagyon fontos, hogy a sok amatőrt foglalkoztató népi hangszergyártás művelői közül valóban a jók kerüljenek be a Magyar Hangszerész Szövetségbe, hogy a többi szakosztály tagjai is elismerjék őket.

– *Mi lesz a következő lépés a kiállítási idény elmúltával?*

– Az őszi munkák színhelye a szakosztályokon belül lesznek – le kell zárni ezt az évet és meg kell tervezni a következőt. Januárban közgyűlés, aztán már sürget a következő évad.

– *Mennyire változó a Magyar Hangszerész Szövetség létszáma? Gyarapodott vagy csökkent az elmúlt évek során?*

– Némi átrétegződés tapasztalható. Amikor Semmelweis Tibor utódja lettem, sokan azzal riogattak, hogy felére, harmadára fog csökkenni a taglétszám. Nem láttam ezt riasztónak, hiszen egy közösségről van szó, aminek a tagjai vállalják egymást. Léptek be új tagok, alakult új szakosztály – a tagok száma 100–110 körül mozog, akik között öröndetesen sok fiatal található. A mi szakmánk különös módon tiszteli a hagyományokat, nemcsak a munkapad mellett, hanem az emberek egymással való társadalmi érintkezésének területén is. Olyan íratlan szabályok szabályozzák a viselkedést fiatalabbak és idősebbek, tanulók, segítők és mesterek között, amiire én magam nem tudok példát más szakterületen. Emellett olyan jóindulat és segítőkészség figyel-

hető meg, ami szintén példa nélküli. Az, hogy egy fiatal hegedűkészítő tanácsot kér kollégájától valamilyen felhasználható anyag és annak megmunkálása ügyében, és az illető nemcsak magyarázattal, de egy jókora darab értékes faanyaggal is segít, szinte nem számít ritkaságnak. Pedig ők versenytársak! Mégis az a tény, hogy mindketten hangszerészek, sőt mindketten hegedűkészítők, alapvető bizalmat kelt bennük egymás iránt. Ilyen láthatatlan fonalak tartják össze az egész Szövetséget. A fiatalok tudomásul veszik az előírt lépcsőfokokat: be kell állni egy mesterhez, majd mestervizsgáznunk kell, de úgy, hogy meg ne sértsék a ki nem mondott, de nagyon elismert, a rangidősségen nyugvó etikai normákat.

Ez a mai helyzetben akár meg is mentheti a szakmát, hiszen az adóterhek és a költségek nagyon magasak, egy személyes céget nagyon nehéz fenntartani, márpedig a szakma 80%-t ezek alkotják. Ezért is van szükség a Szövetségre, hiszen ott le lehet ülni beszélgetni, eszmét cserélni, tanácsot és segítséget kérni.

Tóth Anna

HÍREK

2004. június 10-ei évadzáró társulati ülésükön a MÁV Szimfonikus Zenekar tagsága Harsányi Elinát, zenekaruk fiatal koncertmesterét választotta az évad legsikeresebb művészeként. A Magyar Zenei Tanács által kiadott oklevelet és sikerdíjat a Zenei Világnap alkalmával – 2004. október 6-án, szerdán évadnyitó bérleti hangversenyükön – a Zeneakadémia pódiumán adják át a művésznőnek.

Gál Tamás, aki 1988-tól a MÁV Szimfonikus Zenekar művészeti vezetője és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Karmestereképző Tanszakának vezetője, 2004. július 1-től az Egyetemi Tanács döntése alapján docensi címet kapott. Gál Tamás Lukács Ervin asszisztenseként kezdte pedagógusi pályafutását, majd 2001-től egyedül vezette a tanszakot, adjunktusként.

Korábbi tanítványai között nagy számban találhatóak nemzetközi karmesterversenyek díjazottjai, elismert szimfonikus zenekarok dirigensei. Gál karnagy úr rendszeresen részt vesz nemzetközi versenyek zsűrijében, legutóbb 2003 őszén a zágrábi Lovro Matičić nevével fémjelzett III. Nemzetközi Karmesterverseny szakértőjeként.

Az elmúlt néhány évben Gál Tamás amellelt, hogy a MÁV Szimfonikus Zenekar hazai előadásainak jelentős hányadát vezényli, és vendégként rendszeresen közreműködik a Magyar Állami Operaház opera- és balett-előadásainak karmestereként, az európai színpadokon túl nagy sikerrel mutatkozott be állandó zenekara élén Kína számos tartományában és Hong Kong-ban is.

2003 decemberében beugrásként vezényelte a luganoi *Orchestra*

della Svizzera italiana zenekart. A bemutatkozás olyan sikeres volt, hogy 2004 december 22-ére ismét meghívták Gál Tamást, ezúttal egy Brahms-Dvořák est dirigálására

2003 óta Tajvani Nemzeti Szimfonikus Zenekar rendszeresen koncertező állandó vendégkarmestere.

Gratulálunk! MÁV Szimfonikus Zenekar

* * *

Augusztus 10–20-ig rendezték meg Dél-Koreában a 3. Jeju-i nemzetközi rézfúvós versenyt, amelyen a harsona kategóriát Wagner Csaba, a tuba kategóriát Tímár Albert, a rézfúvós kvintett kategóriát pedig a Small Brass Kvintett nyerte. A kvintett tagjai: Richter Gábor, Martincsák Ádám, Ember Dániel, Kasza Nándor és Kovács Péter.

FELHÍVÁS

Az ország legöregebb amatőr zenekara, az

idén 175 éves

Soproni Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar

vezetősége arra kéri azon régi tagjait,
akik részt kívánnak venni,
vagy esetleg játszani is szeretnének
a 2004. december 4-i

Ünnepi Hangversenyünkön,

szeptember 30-ig jelentkezzenek a **20/4587 367**
telefonszámon, vagy az alábbi címen:

Soproni Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar
9400 Sopron, Szélmalom u. 17.

FELHÍVÁS

Szerkesztőségünk tudomására jutott, hogy a **nagyvárad** **Bazilika** nagy múltú – 1756-ban alakult – zenekarának további művészi színvonalú munkáját akadályozza, hogy hangszertük használhatatlanná vált.

Amennyiben valamelyik zenekar rendelkezne egy pár nem használatos üstdobbal és felajánlaná azt a nagyvárad zenekarnak, az esetleges javításról és a szállításról gondoskodnának.

Bővebb információ a következő címen:

Lobotka Pál

4032 Debrecen, Poroszlói u. 65. Fsz. 1. Telefon: 52/482-424

FELHÍVÁS

A MÁV SZIMFONIKUSOK ZENEKARI ALAPÍTVÁNY
PÁLYÁZATOT HIRDET

ügyvezető igazgatói állásának betöltésére.

A pályázat beadásának határideje: **2004. október 20.**

Az állás elfoglalásának ideje: **2005. január 1.**

A pályázati feltételekről érdeklődni lehet a zenekar titkárságán.

Tel./fax: 3384 085 • e-mail: bco.office@mavintezet.hu

REJTVÉNY

Jubileum

A rejtvény helyes megfejtése után a bal, majd a jobb nyíl irányában haladva 20 esztendeje elhunyt kiváló karmesterünk neve olvasható össze.

VÍZSZINTES: **1.** A zenekar első hegedűse. **2.** Elterjedési terület, latin szóval – csorgó – szintén ne. **3.** ... Vallone; olasz színész – ...-ámol; kelletlenül tesz valamit, tájszóval – ... nad Labem; cseh város. **4.** Lógás, csüngés tájszóval – ez pl. Apollón is. **5.** Angol főrend – stimuláló. **6.** Olasz hímnemű névelő – a Krisztust sirató Mária képzőművészeti ábrázolása – indonéziai sziget(ek) Kelet-Timortól északnyugatra. **7.** Egyházi hangnem – kedvelt animációs figura. **8.** Ukrajnai város, egykor Lemberg – vételi jog – diplomások neve előtti rövidítés. **9.** Kiváló karnagy, zeneszerző (Lajos, 1927–1993) – számtani műveletet végez. **10.** A mohácsi csata kapcsán ismertté vált patak – a Tungting-tóba torkolló kínai folyó. **11.** Zúzavara és ... bánat; Thomas Mann novellája – becézett Rebeka – angol mérnök, a repülő vetélő feltalálója (John, 1704–1764 k.) **12.** Bosszús indulatszó – háromsoros japán versforma – skót filozófus (David, 1711–1776). **13.** A XIX. század elején jelentkező művészeti stílus.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1													
2													
3													
4													
5													
6													
7													
8													
9													
10													
11													
12													
13													

FÜGGŐLEGES: **1.** Osztrák operettszerző, fő művei a Gasparone és a Koldusdiák. **2.** Latin órák! – balti néptöredék – London szórakozónegyede. **3.** Unokaöcs, németül – angol kikötőváros Calais-val szemben. **4.** A kalcium vegyjele – Experimental Aircraft Program (brit vadászpilóta), rövid. – egykor. **5.** Énekmondó – a szelén vegyjele – a fordítottjával; Juhász Gyula műzsája. **6.** Hitet, bizalmat kifejező költői múlt – csont és száj latinul – a zenei lassítás (ritenuto rövidítése). **7.** ... faciunt collegium; hárman alkotnak gyűlést (latin mondás) – tunéziai és portugál gépkocsik jelzése – Hektor, becézve. **8.** ... Ferrer; amerikai filmszínész – az ábécé eleje – jeles román költő (George, 1866–1918). **10.** Legendás labdarúgó csatár (Ferenc) – hipnózis része! – a szélein hámoz! **11.** Nyakba vetett sál – nigériai város Benue tartományban (TAKUM). **12.** ... a székelyeknél; Bartók zongoradarabja – csomót bont – a mikro-néziai Ra-lik-szigetek egyik atollja. **13.** Világhírű magyar származású karmester (1888–1963).

Zábó Gyula

Az Európai
Unió
Ifjúsági
Zenekara

tagfelvételt hirdet

14-24 év
közötti
muzsikusok
számára
a 2005-2006-os
évadra.

JELENTKEZÉSI
HATÁRIDŐ:
2004. NOVEMBER 3.

Bővebb információ
és jelentkezés:
KultúrPont Iroda
1075 Budapest
Kazinczy u. 24-26.

Telefón: 06-1-413-7565
Fax: 06-1-413-7574
euyo@kulturpont.hu
www.kulturpont.hu/euyo

Kultúr pont

KULTÚRPONT IRODA

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

Hangszerkereskedelmi és szolgáltató Kft.

1074 Budapest,
Dohány u. 86.
Tel./fax:
342-3623
Nyitva:
hétfő–péntek
9.30-tól
18.00 óráig
Szombat
9.30–13.00

Új és használt hangszerek vétele, eladása,
igazságügyi szakértő véleményezése, szakbecslése.

Alkatrészek, tartozékok, kiegészítők forgalmazása:
húrok, vonók, tokok, huzatok, állványok stb.

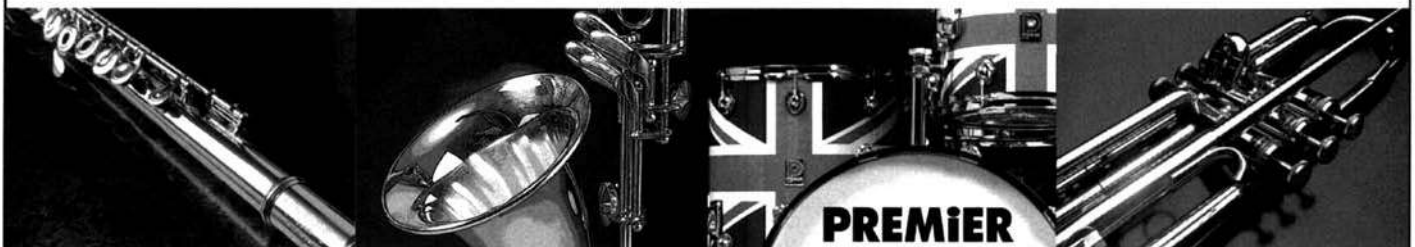
Thomastic, Pirastro, Corelli és Jargar húrok

Minden ami a fújáshoz kell!

A zenei hagyományok méltó megőrzése jegyében, a Fon-Trade Music Kft. Magyarországon egyedülálló hangszerkészlettel és szolgáltatásokkal áll a muzsikusok, zenei intézmények és kereskedő kollégák rendelkezésére.

• a világ vezető fúvós márkáinak széles skáláját kínáljuk: nálunk ezeket nem csak megrendelheti,

kézbe veheti, kipróbálhatja, összehasonlíthatja.

- ritmus- és ütőhangszerek teljes tárházát, az Orff-hangszerektől a jazz- és rock szereléseken át a szimfonikus hangszerekig.
- szavatolt minőséget a tanuló hangszerektől a professzionálisig, melyek a világ legnevesebb hangszergyártó cégeitől közvetlenül kerülnek üzletünkbe.
- a fúvós hangszerek szakszerű javítását, karbantartását: javítóműhelyeinkben a legmodernebb és tradicionális technikák ötvözésével, elismert mesterek irányításával, eredeti gyári alkatrészek felhasználásával folyik a munka. **Így magától értetődő a garancia...**

1081 Budapest, Kiss József utca 10-14., Telefon: 06 1 210 2790, Fax: 06 1 303 1158, E-mail: fontrade.music@axelero.hu

Hirdessen

Lapunk eljut minden zenészhez, zenekarhoz, zenei szervezethez, zenei műhelyhez, iskolához, hangszerészhez, valamint minden zenével foglalkozó intézményhez, hivatalhoz éppúgy, mint a zeneszerető közönséghez.

Terjedelem	Forma	Méret (mm)	Áfa nélküli áraink		Terjedelem	Forma	Méret (mm)	Áfa nélküli áraink	
			fólián beküldve	szerkesztéssel				fólián beküldve	szerkesztéssel
1/1 oldal	belső	185 265	66 000,- Ft	74 250,- Ft	1/4 oldal	fekvő	185 61	16 500,- Ft	18 700,- Ft
1/2 oldal	fekvő	185 127	33 000,- Ft	36 300,- Ft	1/4 oldal	álló	127 90	16 500,- Ft	18 700,- Ft
1/3 oldal	fekvő	185 83	22 000,- Ft	24 750,- Ft	1/8 oldal	fekvő	61 90	8 250,- Ft	9 900,- Ft
1/3 oldal	álló	58 185	22 000,- Ft	24 750,- Ft	1/8 oldal	álló	127 42	8 250,- Ft	9 900,- Ft

Apróhirdetés magánszemélyeknek 1/8 oldal terjedelemben ingyenes.

A folyamatosan hirdetőik árkedvezménye öt számra 25%, három számra 10%

Legyen a partnerünk, hirdessen velünk!

Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége 1068 Budapest, Városligeti fasor 38. • Tel.: 342-8927 • Fax: 326-8831

BM DUNA SZIMFONIKUS ZENEKAR

Október 5. 19.00

Herzliya – Budapest
Bartók: Magyar képek
Aron Harlap: Tűzben égő betűk (magyarországi bemutató)
Dalciklus Jakov Barzilai verseire
Dvořák: 9. (e-moll) szimfónia Op. 95 („Az Új Világból”)
Km.: Maria-Teresa Uribe (ének), Jakov Barzilai (próza)
Vez.: Harvey Bordowitz

Október 10. 9.30 és 11.00

„Európa himnusz”
Népszerű művek az uniós országokból
Műsorvezető: Zelinka Tamás

Október 15. 19.00

Magyar Est
Weiner: 1. szvit Op. 18
Rózsa Pál: Fuvolaverseny
Petrovics Emil: Fuvolaverseny
Kodály: Galántai táncok
Km.: Seres Dóra
Vez.: Deák András

Október 29. 19.00

Jubileum
A. Reicha: Oktett Op. 96
Dittersdorf: E-dúr bőgőverseny
Dragonetti: A-dúr bőgőverseny
Haydn: G-dúr szimfónia (Oxford)
Km.: Pege Aladár
Vez.: Deák András

November 12. 19.00

Mozart: Esz-dúr szimfónia KV 161/a
Mozart: B-dúr fagottverseny KV 191
Dvořák: 7. (d-moll) szimfónia Op. 70
Km.: Lakatos György
Vez.: Izaki Masahiro

November 26. 19.00

Csajkovszkij-est
Rómeó és Júlia nyitányfantázia
A-dúr Rokokó variációk Op. 33
D-dúr hegedűverseny Op. 35
Közr.: Baráti András (cselló)
Baráti Kristóf (hegedű)
Vez.: Deák András

December 10. 19.00

D-dúr hegedűverseny Op. 35 Nyitány
Fekete Gyula: Harsonaverseny (ösbemutató)
Brahms: 4. szimfónia
Km.: Baráti András (cselló), Baráti Kristóf (hegedű), Fejér András (harsona)
Vez.: Deák András és Kovács László

December 12. 9.30 és 11.00

„Katonazene”
Híres katonakarmester-zeneszerzők (Lehár, Fucik, Ivanovici)
Műsorvezető: Zelinka Tamás

BUDAPESTI FILHARMÓNIAI TÁRSASÁG

November 29. Operaház

Dohnányi bérlet
Beethoven: D-dúr hegedűverseny, op. 61
R. Strauss: Alpesi szimfónia, op. 64
Km.: Adele Ant
Vez.: Rico Saccani

November 30.

Operaház
Mahler bérlet
Beethoven: D-dúr hegedűverseny, op. 61
R. Strauss: Alpesi szimfónia, op. 64
Km.: Adele Anthony
Vez.: Rico Saccani

BUDAFOKI DOHNÁNYI SZIMFONIKUS ZENEKAR

Október 1. 19.00

Budafok-Tétény Műv. Ház
Budafoki hangversenyesték
Beethoven: IV. szimfónia
Tolcsvay: Testamentum
Km.: Honvéd Férfikar (karigazgató: Drucker Péter)
Vez.: Hollerung Gábor

Október 10. 11.00

Zeneakadémia
Családi hangversenysorozat
Képek
Muszorgszkij: Egy kiállítás képei
Vez.: Hollerung Gábor

Október 16. 11.00

Budafok-Tétény Műv. Ház
Iffjúsági hangversenysorozat
Képek és képzetek
Muszorgszkij: Egy kiállítás képei
Liszt: Les Préludes

Október 17. 19.30

Zeneakadémia
Universitas bérlet
Brahms: d-moll zongoraverseny
Muszorgszkij: Egy kiállítás képei
Km.: Jandó Jenő
Vez.: Hollerung Gábor

November 5. 19.00

Budafok Tétény Műv. Ház
Budafoki hangversenyesték
Mozart: Varázsfuvola – nyitány
Mozart: G-dúr fuvolaverseny
Schubert: IV. szimfónia
Km.: B. Molnár Krisztina
Vez.: Ungár Iván (AUS)

November 6. 11.00

Budafok-Tétény Műv. Ház
Iffjúsági hangversenysorozat
A szimfónia forradalma
Beethoven: V. és IX. szimfónia – részletek

November 6. 15.00

Zenekar székhelye
Óvodásoknak és kisiskolásoknak
Virtuóz fafúvósok
A fuvola, az oboa, a klarinét, a fagott

November 16. 19.30

Zeneakadémia
Universitas bérlet
R. Strauss: Don Juan
R. Strauss: Négy utolsó ének
Dvořák: VI. szimfónia
Km.: Sümegi Eszter
Vezényel: Stephen D'Agostino (USA)

December 5. 11.00

Zeneakadémia
Családi hangversenysorozat
Önarcképek
Bartók: Zene híros, ütőhangszerekre és cselesztára
Vez.: Hollerung Gábor

December 5. 19.30

Zeneakadémia
Universitas bérlet
Brahms: Rinaldo
Bartók: Zene híros hangszerekre, ütőkre és cselesztára
Km.: Honvéd Férfikar (karigazgató: Drucker Péter)
Vez.: Hollerung Gábor

December 17. 19.00

Budafok-Tétény Műv. Ház
Budafoki hangversenyesték
Haydn: D-dúr szimfónia No. 86.
Glazunov: Hegedűverseny
Dvořák: VIII. szimfónia
Km.: Koppándi Jenő
Vez.: Werner Gábor

December 20. 19.30 Zeneakadémia

Vox Humana bérlet
Händel: Izrael Egyiptomban
Km.: Capella Savaria (műszeti vezető: Kalló Zsolt)
Vez.: Hollerung Gábor

DANUBIA SZIMFONIKUS ZENEKAR

Október 11. 19.30 Zeneakadémia

Danubia bérlet 2.
Közös hangverseny a Muzsikás Együttessel
Vez.: Héja Domonkos

Október 16. 10.30 és 15.30

Zeneakadémia

Október 17. 15.30 Zeneakadémia

Október 31. 15.30 Zeneakadémia

Mesélő Muzsika új. bérlet.
Bizet: Kis szvit – részletek
Ravel: Lúdanyó meséi
Csajkovszkij: Diótörő – három tánc
Vez.: Héja Domonkos

Október 24. Zeneakadémia

Budapesti Őszi Fesztivál
Peter Maxwell Davies: Termékenység varázslás, Mac Donald táncok, 5. szimfónia, 4. strathcly versenymű klarinét, Orkney nász, napfelkeltekor
Km.: Dimitri Ashkenazi (klarinét), Gunther Haussknecht (skót dudu)
Vez.: Peter Maxwell Davies

Október 28. Chateauroux

„Lisztomanias” Fesztivál
Liszt: Mazeppa
Saint Saens: Haláltánc
Liszt: Haláltánc
Liszt: Les preludes
Saint Saens: Az állatok farsangja
Km.: Bogányi Gergely (zongora)
Vez.: Héja Domonkos

November 11–14. Zeneakadémia

Európai Hubay Hegedűverseny

November 30. 19.30 Zeneakadémia

Danubia bérlet 3.
Mozart: g-moll szimfónia K. 550
Mozart: Requiem
Km.: Csereklyei Andrea, Németh Judit, Timothy Bentch, Kovács István, Purcell Kórus
Vez.: Vashegyi György

December 3. 19.00 Fáklya Klub

December 4. 16.30 Fáklya Klub

Fáklyás koncertek bérlet 1
Vez.: Héja Domonkos

DEBRECENI FILHARMONIKUS ZENEKAR

Október 1.

Bartók terem
Zenei Világnap
Humperdinck: Jancsi és Juliska
Km.: Bódi Marianna, Szabóki Tünde, Wiedemann Bernadett, Busa Tamás, Simon Katalin, Fodor Ildikó, a Bányai Júlia Általános Iskola Gyermekkórusa
Vez.: Kollár Imre

Október 12.

Bartók terem
Cívus bérlet
Weber: A büvös vadász – nyitány
R. Strauss: Tod und Verklärung – szimfonikus költemény Op. 24
Borogyn: II. h-moll szimfónia
Vez.: Kollár Imre

Október 21.

Bartók terem
Orbán György: I. szerenád
Sosztakovics: II. zongoraverseny
Bizet: C-dúr szimfónia
Km.: Prunyi Ilona
Vez.: Kollár Imre

Október 30.

Főnix Csarnok
Kodály: Psalmus Hungaricus
Vez.: Erdei Péter

November 8.

Bartók terem

November 9.

Nyíregyháza
Verdi: Requiem
Km.: Debreceni Kodály Kórus, szólisták
Vez.: Erdei Péter

November 18.

DE Aula

Universitas bérlet
Weber: Oberon – nyitány
Beethoven: C-dúr zongoraverseny
Schubert: VI. szimfónia
Km.: Duffek Mihály

November 23.

Bartók terem

Cívus bérlet
Bach: IV. D-dúr szvit BWV. 1052
Bach: d-moll zongoraverseny BWV. 1052
Mozart: Prágai szimfónia K. 504
Km. Csalog Gábor
Vez.: Ungár Iván (Ausztrália)

December 8.

Kodály: Psalmus Hungaricus
Kodály: Budavári Te Deum
Km.: Debreceni Kodály Kórus, szólisták
Vez.: Erdei Péter

GYŐRI FILHARMONIKUS ZENEKAR

Október 1. 19.00 Győr,

Evangélikus Öregtemplom

Zenei világnap
Händel: Dettingeni Te Deum
Bach: Magnificat
Km.: M. Állami Operaház magánénekesi, Nemzeti Énekkar
Vez.: Gyüdi Sándor

- Október 11. 19.30 Budapest, Marcibányi téri Műv. Ház**
Korunk Zenéje Fesztivál
 Madarász Iván: Tubaverseny
 Király László: Egy szerelem korszakaiból
 Orbán György: Ave Maria, Agnus Dei, Benedictus
 Dubrovay László: Trombitaverseny
 Km.: Szentpáli Roland (Tuba), Megyesi Schwartz Lúcia (ének), Boldoczky Gábor (trombita)
- Október 16. 18.00 Győr, Richter terem**
III. Győri könyvszalon
 Brahms: IV. szimfónia
 Vez.: Karl Solla
- Október 18. 19.00 Keszthely, Műv. Ház**
 Wagner: Nürnbergi mesterdalnokok – Nyitány
 Haydn: G-dúr szimfónia Op. 88.
 Brahms: IV. szimfónia
 Vez.: Karl Solla
- Október 27. 19.00 Győr, Evangélikus Öregtemplom**
- Október 28. 19.00 Veszprém, Egyetemi aula**
 Brahms: Német requiem
 Km.: Aga Mikolaj, Kálmány Mihály, Veszprém Város Vegyeskara
 Vez.: Karl Solla
- November 5. 19.00 Győr, Richter terem**
Wagner est
 Km.: M. Állami Operaház magánénekesei
 Vez.: Medveczky Ádám
- November 13. 19.00 Győr, Richter terem**
 R. Strauss: Don Joan – szimfonikus költemény, D-dúr oboaverseny, Salome – Hétfátyoltánc, Rózsalovag – szvit
 Km.: Karvaly Szilárd
 Vez.: Medveczky Ádám
- December 1. 2. 3. 6. Győr**
Iffjúsági hangversenyek
 Mozart, Haydn, Beethoven művek
 Vez.: Ungár Iván
- December 13. 19.00 Győr, Richter terem**
 R. Strauss: Don Joan – szimfonikus költemény, D-dúr oboaverseny, Salome – Hétfátyoltánc, Rózsalovag – szvit
 Km.: Karvaly Szilárd
 Vez.: Medveczky Ádám
- December 16. 11.00 és 13.00 Győr, Richter terem**
Nyugdíjas és ált. isk. hangverseny
 Vez.: Medveczky Ádám
- December 20. 19.00 Győr, Evangélikus öregtemplom**
 Schubert: Asz-dúr mise
 Km.: M. Állami Operaház magánénekesei, Budapesti Kórus
 Vez.: Medveczky Ádám
- MAGYAR RÁDIÓ SZIMFONIKUS ZENEKARA**
- Október 2. 19.30 Zeneakadémia**
Korunk zenéje 2004
 Berio: Ofaním
 Dallapiccola: Ima (Preghiere)
 Nono: Az élet és a szerelem dalai (Canti di vita e d'amore)
 Rota: Filmzene-részletek
 Km.: Esti Kenan-Ofri (ének), a MR Gyermekkórusa
 Vez.: Howard Williams
- November 5. 19.30 Olasz Kultúrintézet**
 Mahler: VI. szimfónia
 Vez.: Fischer Ádám
- November 6. 19.30 Olasz Kultúrintézet**
 Mahler: VI. szimfónia
 Vez.: Fischer Ádám
- November 23. 19.30 Zeneakadémia**
Beethoven-bérlet VIII/6
 Coriolan-nyitány
 Hármaverseny
 VI. (Pastorale) szimfónia
 Vez. és zongorázik: Vásáry Tamás
 Km.: Szabadi Vilmos, Perényi Miklós
- November 24. 19.30 Miskolci Nemzeti Színház**
 Beethoven: Coriolan-nyitány, Hármaverseny, VI. (Pastorale) szimfónia
 Km.: Szabadi Vilmos, Szabó Péter
 Vez.: és zongorázik: Vásáry Tamás
- December 1. 19.30 Zeneakadémia**
Oratórium-bérlet IV/2
 Haydn: Az évszakok
 Km.: Hajnóczy Júlia, Fekete Attila, Kovács István és a MR Énekkara
 Vez.: Vásáry Tamás
- December 7. 19.30 Magyar Rádió – 6-os stúdió**
 Magyar zeneszerzőportrét:
 Durkó Zsolt
 Altamira, A gömb története (részletek), Hegedűverseny, Három angol dal, Ornamenti, no. 2.
 Km.: Meláth Andrea (ének), Szecsődy Ferenc (hegedű), Durkó Péter (zongora), a MR Énekkara
 Vez.: Lionel Friend
 Az est házigazdája: Olsvay Endre
- December 11. 19.30 Zeneakadémia**
Beethoven-bérlet VIII/7
 III. Leonóra-nyitány, Hegedűverseny, VII. szimfónia
 Km.: Falvay Attila (hegedű)
 Vez.: Vásáry Tamás
- December 13. 19.00 Sopron – Liszt Ferenc Konferencia és Kulturális Központ**
 Beethoven: III. Leonóra-nyitány, Hegedűverseny, VII. szimfónia
 Km.: Falvay Attila (hegedű)
 Vez.: Vásáry Tamás
- December 17. 19.00 Székesfehérvár – Sportszarnok**
 Beethoven: Karfantázia, IX. szimfónia
 Km.: Korondi Anna, Wiedemann Bernadette, Bándi János, Kovács István és Magyar Rádió Énekkara
 Vez.: Vásáry Tamás
- December 19. 19.30 Zeneakadémia**
Beethoven-bérlet VIII/8
 Beethoven: Karfantázia, IX. szimfónia
 Km.: Korondi Anna, Wiedemann Bernadette, Bándi János, Kovács István (ének) és a Magyar Rádió Énekkara
 Vez. és zongorázik: Vásáry Tamás
- December 20. 18.00 MTA Díszterme**
Koraesti bérlet – MTA
 Csajkovszkij: b-moll zongoraverseny
 Dvořák: 8. szimfónia
 Km.: Michael Beroff – zongora
 Vez.: Ligeti András
- December 21. 19.30 Zeneakadémia**
Concerto bérlet
 Bach: 170. Kantáta
 Mahler: 4. szimfónia
 Km.: Verebics Ibolya
 Vez.: Ligeti András
- December 22. 19.30 Zeneakadémia**
Rapszódia bérlet
 Bach: 170. Kantáta
 Mahler: 4. szimfónia
 Km.: Verebics Ibolya
 Vez.: Ligeti András
- December 28. 11.00 és 15.00 Uránia Filmszínház**
Pinokkio bérlet
 Gyerekfilmek
 Válogatás Rossini, Csajkovszkij, Elgar műveiből
- December 9. 19.30 Olasz Kultúrintézet**
Itália bérlet
 Mozart: Nr. 16. szimfónia, Verdi: áriák, Haydn: Nr. 96. szimfónia
 Km.: Sümei Eszter
 Vez.: Fürst János
- December 20. 18.00 MTA Díszterme**
Koraesti bérlet – MTA
 Mahler: 4. szimfónia
 Közreműködik: Verebics Ibolya
 Vez.: Ligeti András
- December 21. 19.30 Zeneakadémia**
Concerto bérlet
 Bach: 170. Kantáta
 Mahler: 4. szimfónia
 Km.: Verebics Ibolya
 Vez.: Ligeti András
- December 22. 19.30 Zeneakadémia**
Rapszódia bérlet
 Bach: 170. Kantáta
 Mahler: 4. szimfónia
 Km.: Verebics Ibolya
 Vez.: Ligeti András
- MÁV SZIMFONIKUS ZENEKAR**
- Október 6. Lukács Miklós bérlet**
 Grofé: Grand Canyon – szvit
 Orff: Carmina Burana
 Km.: a Magyar Rádió Énekkara, (Karig.: Strausz Kálmán)
 Vez.: Ligeti András
- Október 13. 19.30 Zeneakadémia**
Concerto bérlet
 Martinu: Három freskó
 Dvořák: Zongoraverseny
 Schumann: 3. Rajnai szimfónia
 Közreműködik: Jandó Jenő
 Vez.: Fürst János
- Október 28. 19.30 Olasz Kultúrintézet**
Itália bérlet
 Mozart: Nr. 21. szimfónia
 Belcanto áriák Donizetti és Bellini műveiből
 Haydn: Nr. 92. szimfónia
 Km.: Szűcs Márta - ének
 Vez.: Fürst János
- November 8. 18.00 MTA Díszterme**
Koraesti bérlet – MTA
 R. Strauss: Halál és megdicsőülés
 Schubert: Tragikus szimfónia
 Vez.: Ligeti András
- November 9. 19.30 Zeneakadémia**
Rapszódia bérlet
 Brahms: Tragikus nyitány
 R. Strauss: Halál és megdicsőülés
 Schubert: Tragikus szimfónia
 Vez.: Ligeti András
- November 17. Erdélyi Miklós bérlet**

- Haydn: A teremtés
Km.: Korondi Anna, Timothy Bentsch, Kovács István, a Magyar Rádió Énekkara (Kari.: Strausz Kálmán)
Vez.: Lukács Ervin
- November 26.**
Lukács Miklós bérlet
Weber: Oberon – nyitány
Beethoven: C-dúr zongoraverseny
Brahms: II. szimfónia
Km.: Szelecsényi Norbert
Vez.: Ungár Iván (Ausztrália)
- December 2.**
Lukács Miklós bérlet
Haydn: 49. (f-moll) szimfónia „La Passione”
Sosztakovics: I. gondokaverseny
Dvořák: A vadgalamb
R. Strauss: Don Juan
Km.: Fenyő László
Vezényel: Gál Tamás
- December 4. 11.00 és 14.30**
Unokák és nagyszülők
Ismerjük meg közelebről: a brácsa
Kamarazene brácsával
J.S.Bach: VI. Brandenburgi verseny
Weber: Andante és magyar rondo
Grieg: Peer Gynt – Aase halála
Kodály: Hány János szvit – részlet
Km.: a MÁV Szimfonikus Zenekar művészei
Vez.: Werner Gábor
- December 15.**
Erdélyi Miklós bérlet
Lajtha László: VI. szimfónia
Kodály: Székelyfőné
Km.: a Magyar Állami Operaház
Kórusa (Kari.: Szabó Sípós Máté)
Vez.: Gál Tamás
- MISKOLCI SZIMFONIKUS ZENEKAR**
- Október 4. 19.30**
Miskolci Nemzeti Színház
Szezon bérlet
R. Strauss: I. Kürtverseny
R. Strauss: Till Eulenspiegel vidám csínjei, op. 28.
Hacsaturján: Spartacus-válogatás
Km.: Gál László
Vez.: Horváth Gábor
- Október 14.**
Aschaffenburg – Stadthalle
Weber: Oberon – nyitány
Mendelssohn: e-moll hegedűverseny
Ránki: Pomádé király új ruhája – szvit
Km.: Ágoston András
Vez.: Kovács László
- Október 16.**
Aschaffenburg – Herz Jesu Kirche
Haydn: A teremtés
Km.: Aschaffenburgi Oratórium-kórus, Miskolci Bartók Kórus, énekművészek
Vez.: Joachim Schüller
- Október 17.**
Salzburger Dóm
Haydn: A teremtés
Km.: Salzburger Dom-Chor, énekművészek
Vez.: Cziffra János
- Október 25. 19.30**
Miskolci Nemzeti Színház
Népszereű bérlet
Verdi: Requiem
Vez.: Kovács László
Km.: Rálik Szilvia, Wiedemann Bernadett, Kiss B. Attila, Martin Gurbal (ének), a Magyar Rádió Énekkara
- November 8. 19.30**
Miskolci Nemzeti Színház
Mesterbérlet
Beethoven: D-dúr hegedűverseny, op. 61.
R. Strauss: Halál és megdicsőülés
R. Strauss: Salome – Hétfátyoltánc
Km.: Falvai Attila
Vez.: Kovács László
- November 15. 19.30**
Miskolci Nemzeti Színház
Népszereű bérlet
Verdi: Szicíliai vecsernye: nyitány
Verdi: Szicíliai vecsernye: Bolero
Delibes: Lakmé-Csengettyű ária
Donizetti: Lammermoori Lucia – Lucia áriája az első felvonásból
Strauss: Denevér – Kacagó dal
Donizetti: Don Pasquale – Norina áriája
Brahms: I. c-moll szimfónia, op. 68.
Km.: Miklósa Erika
Vez.: Kovács László
- November 20. 16.00**
Malom – Zenekari színház
Játsszunk zenét a szimfonikusokkal!
Koncert gyermekeknek
Műsorvezető: Csuka Tímea, Bujtás András
Vez.: Kovács László
- November 24. 19.30**
Miskolci Nemzeti Színház
Szezon bérlet
Beethoven: Coriolan-nyitány
Beethoven: Hármaverseny
Beethoven: VI. F-dúr szimfónia, op. 68.
Km.: Szabó András (cselló), Szabadi Vilmos (hegedű), a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara
Vez. és zongorán km.: Vásáry Tamás
- November 27. 19.30**
Miskolci Nemzeti Színház
Bartók + Gálakonzert
Km.: Michéle Crider – (szoprán), Badri Maisuradze – (tenor)
Vez.: Pier Giorgio Morandi
- December 6. 19.30**
Miskolci Nemzeti Színház
Szezon bérlet
Weber: A bűvös vadász-nyitány
Weber: f-moll klarinétverseny, op. 73
Wagner: A Walkür-zenedráma (I. felvonás)
Km.: Szepesi János (klarinét) Szabóki Tünde, Molnár András, Tóth János (ének)
Vez.: Kovács László
- December 13. 19.30**
Miskolci Nemzeti Színház
Mesterbérlet
Mozart: Varázsfuvola-nyitány
Mozart: I. B-dúr hegedűverseny, K. 207
Schubert: B-dúr polonéz
Beethoven: V. c-moll szimfónia, op. 67.
Km.: Kelemen Barnabás
Vez.: Kovács László
- December 20. 19.00**
Selymreíti templom
Karácsonyi Koncert
Km.: A Fazekas úti Zenei Általános Iskola Gyermekkara
Vez.: Kovács László
- NEMZETI FILHARMONIKUSOK**
- Október 1. 19.30 Zeneakadémia**
Klemperer-bérlet/1
- Október 3. 19.30 Pécs, PTE Aula**
Liszt: I. (Esz-dúr) zongoraverseny
Csajkovszkij: V. (e-moll) szimfónia, op. 64
Km.: Kocsis Zoltán – zongora
Vez.: Kobayashi Ken-Ichiro
- November 11. 19.30 Zeneakadémia**
Ferencsik-bérlet/2
- November 12.**
Székesfehérvár, Sportszernok
- November 15.**
Sopron, Petőfi Színház
Haydn: A Teremtés
Km.: Kertesi Ingrid, Timothy Bentsch, Rezsnyák Róbert – ének, Nemzeti Énekkar (karig.: Antal Máttyás)
Vez.: Antal Máttyás
- November 14. 11.00**
Millenáris Teátrum
Beszélő zene/1
Valami születik
Haydn: A Teremtés – részletek az oratóriumból
Km.: Kertesi Ingrid, Timothy Bentsch, Rezsnyák Róbert, – ének, Molnár Piroksa – színművész és a Nemzeti Énekkar (karig.: Antal Máttyás)
Műsorvezető: Batta András
Vez.: Antal Máttyás
- November 25. 19.30 Zeneakadémia**
Klemperer-bérlet/2
Bruckner: V. (B-dúr) szimfónia
Vez.: Theodor Guschlbauer
- December 9. 19.30 Zeneakadémia**
Ferencsik-bérlet/3
Fauré: Pelléas és Mélisande – szvit, op. 80
R. Strauss: Duett concertino
Csajkovszkij: VI. (h-moll, Patetikus) szimfónia, op. 74
Km.: Szatmári Zsolt – klarinét, Tamás Sándor – fagott
Vez.: Roberto Minczuk
- December 23. 19.30 Zeneakadémia**
Klemperer-bérlet/3
Haydn: B-dúr szimfónia, No. 102
Mozart: B-dúr hegedűverseny, K. 207
Schubert: B-dúr polonéz
Schubert: II. (B-dúr) szimfónia, D 125
Km.: Kelemen Barnabás – hegedű
Vez.: Kocsis Zoltán
- PANNON FILHARMONIKUSOK**
- Október 21. 19.30 PTE Aula**
Breitner-bérlet II.
Mozart: G-dúr szimfónia KV. 318.
Dohnányi: Hegedűverseny b-moll Op. 27. No. 1
- Csajkovszkij: V. szimfónia e-moll
Km.: Szabadi Vilmos
Vez.: Nicolás Pasquet
- Október 26.**
Szekezsárd
Händel: Orgonaversenyek: F-dúr, No. 13, A-dúr, No. 14., d-moll, No. 15.
Km.: Király Csaba
Vez.: Somos János Csaba
- Október 28. 19.30 Pécsi Bazilika**
Oratórium-bérlet I.
Dvořák: Requiem
Km.: Cserna Ildikó, Pánczél Éva, Fekete Attila, Rácz István, Bach Énekegyüttes, (karig.: Lakner Tamás), Pécsi Kamarakórus (karig.: Tillai Aurél)
Vez.: Antal Máttyás
- November 11. 19.30 PTE Aula**
Breitner-bérlet III.
Haydn: G-dúr „Ústodob ütés” szimfónia No1 94
Brahms: Haydn variációk Op. 56/A
Schumann: F-dúr versenymű négy kúrtre Op. 86.
Britten: Variációk és fúga egy Purcell témára
Km.: Budapest Fesztivál Kürtkvartett
Vez.: Hamar Zsolt
- November 24.**
Kaposvár
Mendelssohn: Szentivánéji álom – nyitány
Hindemith: Nobilissima visione
Rimskij-Korszakov: Seherezáde
Km.: Gyermáné Vass Ágnes
Vez.: Hamar Zsolt
- November 25. 19.30 Pécsi Nemzeti Színház**
Gyermán-bérlet I. „Az álom”
Mendelssohn: Szentivánéji álom – nyitány
Hindemith: Nobilissima visione
Rimskij-Korszakov: Seherezáde, Op. 35
Km.: Gyermáné Vass Ágnes
Vez.: Hamar Zsolt
- December 9. 19.30 PTE Aula**
Breitner bérlet IV.
Dvořák: g-moll Szláv tánc, g-moll zongoraverseny Op.33, VII. d-moll szimfónia
Km.: Jandó Jenő
Vez.: Kocsis Zoltán
- December 18. 19.30 Pécsi Bazilika**
Oratórium-bérlet II.
Beethoven: Missa Solemnis
Km.: Váradí Marianna, Megyesi Schwatz Lúcia, Codeluppi Alessandro, Kovács István, Nemzeti Énekkar (karig.: Antal Máttyás)
Vez.: Hamar Zsolt
- SZEGEDI SZIMFONIKUS ZENEKAR**
- Október 1.**
Szegedi Nemzeti Színház
Puccini: Pillangókisasszony
Rend.: Kerényi Miklós Gábor
Vez.: Koczka Ferenc

Október 21.

Évnyitó koncert

Vaszy-bérlet/1

Haydn: Esz-dúr szimfónia, No. 99
Mozart: B-dúr zongoraverseny, K. 595, Esz-dúr szimfónia, K. 543
Km.: Bogányi Gergely
Vez.: Gyüdi Sándor

Október 23. Szegedi dóm

Donizetti: Requiem
Km.: énekművészek, Vaszy Viktor
Kórus
Vez.: Gyüdi Sándor

Október 24.

Matiné-bérlet/1.

Mozart: D-dúr hegedűverseny, K. 218, Esz-dúr szimfónia, K. 543
Km.: Kosztándi István
Vez.: Gyüdi Sándor

Október 26–28.

Középkolász bérleti hangversenyek Szegeden
Mozart: Figaro lakodalma – Nyitány, D-dúr hegedűverseny, K. 218, Esz-dúr szimfónia, K. 543
Km.: Kosztándi István
Vez.: Gyüdi Sándor

November 4.

Fricsay-bérlet/1.

Brahms: Tragikus nyitány, op. 81, Német rekviem, op. 45
Km.: Sümei Eszter, Busa Tamás, Vaszy Viktor Kórus
Vez.: Fürst János

November 11.

Vaszy-bérlet/2.

Glinka: Ivan Szuszanyin – Nyitány
Hacsaturján: Hegedűverseny
Muszorgszkij: Egy kiállítás képei
Km.: Kokas Katalin
Vez.: Molnár László

November 18.

Vántus István Kortárszenei Hét, Szeged

Madarász Iván két meséje
Km.: Vajda Júlia, Megyesi Zoltán, Andrejcsik István, Altorjay Tamás
Székelyi József
Vez.: Gyüdi Sándor

November 25.

Fricsay-bérlet/2.

Kuhlau: Elverhøj – Nyitány, op. 100
Nielsen: Klarinétverseny, op. 57
Beethoven: III. („Eroica”) szimfónia, op. 55

Km.: Tamás Péter

Vez.: Vető Tamás

November 28.

Matiné-bérlet/2.

Muszorgszkij: Egy kiállítás képei
Vez.: Molnár László

December 2.

Vaszy-bérlet/3.

Dvořák: V. szimfónia, F-dúr, op. 76
Bartók: Concerto
Vez.: Fürst János

December 17.

Szegedi Nemzeti Színház

Donizetti: Don Pasquale
Rend.: Toronykőy Attila
Vez.: Molnár László

SZOMBATHELYI SZIMFONIKUS ZENEKAR

Október 1. 19.30 Bartók Terem

Jubileumi Rajter bérlet 1.

A Zene Világnapja, a Veress-díj átadása
A 30 éves Szombathelyi Szimfonikus Zenekar köszöntése
Veress: Négy erdélyi tánc
Takács: Versenymű zongorára, vonósokra és ütőkre op.60
Bartók: A kékszakállú herceg vára op.11
Km.: Király Csaba Meláth Andrea, Fried Péter
Vez.: Pál Tamás

Október 11. 19.30 Bartók Terem

„ÉVFORDULÓK” Filharmónia 1.

Smetana: Az eladott menyasszony – nyitány
Dvořák: h-moll gordonkaverseny, op. 104.
Smetana: Moldva
Janacek: A ravasz rókácska – szvit
Km.: Onczay Csaba
Vez.: Pál Tamás

Október 21. 19.00

Győr, Richter János Terem

Dohnányi: Ünnepi nyitány op. 3
Lendvay: Zongoraverseny
Bartók: Concerto
Km.: Baranyay László
Vez.: Petró János

Október 22. 19.30

Bartók Terem

Jubileumi Rajter bérlet 2.
Dohnányi: Ünnepi nyitány op. 31
Lendvay: Zongoraverseny

Bartók: Concerto

Km.: Baranyay László

Vez.: Petró János

Október 30. 18.00

Szombathelyi Székesegyház

Verdi: Requiem
Km.: Fodor Beatrix, Halmosi Katalin, Kóbor Tamás, Pallerdi András, Nemzeti Énekkar
Vez.: Pál Tamás

November 11. 19.30

Bartók Terem

Márton napi hangverseny
Saint-Saëns: a-moll csellóverseny No.1 op.33
Cezar Franck: d-moll szimfónia
Km.: Yoko Hasegawa (Japán)
Vez.: Pál Tamás

November 27. 18.00

Celldömök, Színházterem

Verdi: Requiem
Km.: Fodor Beatrix, Halmosi Katalin, Kóbor Tamás, Pallerdi András, Wiener Lehrer a cappella Chor
Vez.: Günter Knotzinger (Ausztria)

December 10. 19.30

Bartók Terem

Jubileumi Rajter bérlet 3.
Victory: 3 ír darab
Elgar: e-moll csellóverseny op.85
Brahms: 3. F-dúr szimfónia op.90
Km.: Perényi Miklós
Vez.: Robert Houlihan (Írország)

December 20. 19.30 Bartók Terem

Filharmónia 3.
Schumann: Genovéva - nyitány
Schumann: a-moll zongoraverseny op.54
Schumann: 4. d-moll szimfónia op.120
Km.: Bogányi Gergely
Vez.: Pál Tamás

December 22. 18.00

Bartók Terem

Karácsonyi Hangverseny
Csajkovszkij: Rokoko-variációk op.33
Mendelssohn: g-moll zongoraverseny op.25
Csajkovszkij: Diótörő-szvit op.71/a
Km.: Mohl Gergely, Sabáli László
Vez.: Alpaslan Ertüngaalp

December 29. és 30. 19.30

Bartók Terem

Szilveszteri Gála
Vez.: Pál Tamás

A Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének tagjai:

Belügyi Általános Kht.

– Duna Szimfonikus Zenekar
Próbaterem: 1124 Budapest, Németszőlyi út 41.
Tel./fax: (+36-1) 355-8330
Levelezési cím: 1535 Bp., Pf. 794
Bérletvásárlás, jegyrendelés:
Jagoschitz Istvánné (+36-1) 250-5338
Internet:www.orchestra-duna.hu
E-mail:info@orchestra-duna.hu

Budafoki Dohnányi Ernő

Szimfonikus Zenekar Kht.
Cím: 1221 Budapest, Ady Endre út 25.
Levélcím: 1775 Budapest, Pf. 122
Telefon: 424-8056 Fax: 424-8057
E-mail: dohnanyi@axelero.hu
Próbaterem: 1074 Budapest, Rottenbiller u. 16-22.
Telefon: 322-1488, 479-0810
Fax: 413-6365

Danubia Ifjúsági

Filharmonikus Zenekar
1067 Budapest, Csengery u. 68. (Fáklya klub)
Levélcím: 1399 Budapest, Pf. 716
Tel./fax: (+36-1) 269-1178
Sms: 06/20-20-20-11
www.danubiazenekar.hu

Debreceni Filharmonikus Zenekar

4025 Debrecen, Simonffy u. 1/c.
Tel.: (52) 500-200
Fax: (52) 412-395
E-mail: mail@dpho.org

Győri Filharmonikus Zenekar

9021 Győr, Aradi vértanúk u. 16.
Tel.: (96) 312-452
Fax: (96) 319-232

Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatár Kht.

1052 Budapest, Fontana Irodaház, Váci u. 16/a
Tel.: 411-6600, 411-6613
Fax: 411-6699
E-mail: info@filharmonikusok.hu
http://www.filharmonikusok.hu

Magyar Állami Operaház

Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara
1061 Budapest, Andrásy út 22.
Tel.: 331-2550; fax: 331-9478
http://www.bpo.hu

Magyar Rádió

Szimfonikus Zenekara
1800 Budapest, Bródy S. u. 5–7.
Tel.: 328-8326, fax: 328-8910
http://www.radio.hu/muveszet/

Matáv Szimfonikus Zenekar

1094 Budapest, Páva u. 10–12.
Tel.: 215-5358; fax: 215-5462
E-mail: btg@tza.hu
http://orchestra.victorinet.hu

MÁV Szimfonikus Zenekar

1088 Budapest, Múzeum u. 11.
Tel.: 338-2664 tel./fax: 338-4085
E-mail: bco.fenyo@mavintezet.hu
www.mavzenekar.hu

Miskolci Szimfonikus Zenekar

3025 Miskolc, Fábrián u. 6/a.
Tel.: (46) 506-695
Fax: (46) 351-497
www.mso.hu.missyo@elender.hu

Pannon Filharmonikusok – Pécs

7621 Pécs, Király u. 19.
Tel.: (72) 510-114; fax: (72) 213-513
E-mail: info@pannonfilharmonikusok.hu
www.pannonfilharmonikusok.hu

Szegedi Szimfonikus Zenekar

6721 Szeged, Festő u. 6.
Tel.: (62) 426-102
E-mail: orch@symp-h-szeged.hu
www.symp-h-szeged.hu

Szombathelyi Szimfonikus Zenekar

9700 Szombathely, Thököly u. 14.
Tel.: (94) 314-472
Fax: (94) 316-808
E-mail: savaria.symphony@mail.datanet.hu
www.savaria-symphony.hu

ZENEKAR

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK, valamint a MAGYAR ZENEMŰVÉSZEK ÉS TÁNCMŰVÉSZEK SZAKSZERVEZETÉNEK közös lapja, a Nemzeti Kulturális Alapprogram és a NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA, VALAMINT A FŐVÁROSI KÖZGYŰLÉS KULTURÁLIS ÜGYOSZTÁLYA támogatásával.

ALAPÍTOTTA: POPA PÉTER

A szerkesztőség címe:

MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE

1068 Budapest, Városligeti fasor 38.

Telefon: 342-8927 – Fax: 322-5446

e-mail: zenekar@mail.datanet.hu

www.hungorchestras.com

Felélős kiadó és szerkesztő: POPA PÉTER

Nyomdai kivitelezés: PUBLICITAS

1021 Budapest, Tárogató út 26.

Telefon/fax: 200-7330

Felélős vezető: A Kft. ügyvezetője

ISSN: 1218-2702

Az interjúkban elhangzott véleményekkel és kijelentésekkel szerkesztőségünk nem feltétlenül azonosul. Észrevételeknek, helyesbítéseknek készséggel helyt adunk.

Foto: Moldvai József

Cardiolucente
Aldo Ceccato

Magyarországon jártak...

Aldo Ceccato